

JAAMACADDA GÖTEBORG
KULLIYADDA AFAFKA IYO SUUGAANTA
P.O.B. 200 • 405 30 GÖTEBORG • ISWIIDHAN

University of Gothenburg offers
[net-based distance courses](#) in Somali grammar & linguistics
for mother tongue speakers of Somali.
Courses are free of charge for Norwegian and EU citizens.

CODAYNTA AFKA SOOMAAALIGA

Morgan Nilsson

24.05.2023

Contents

Recommended readings	7
Unit 1 – The sounds of language.....	7
Unit 2 – Prosody; Depicting sounds.....	7
Unit 3 – English terminology.....	7
Unit 4 – Somali terminology.....	7
Unit 5 – Tone.....	8
Unit 6 – Praat	8
Unit 7 – Vowel qualities	8
Unit 8 – Consonant qualities	8
Unit 9 – Phonotactics and the structure of syllables	9
Unit 10 – Fonologiska processer och morfonologi	9
Unit 11 – Vowel harmony	9
Unit 12 – Tone.....	10
Unit 13 – Praat	10
Unit 14 – Allophones of consonants.....	10
Key concepts.....	12
0 Codaynta	12
1 Foneetiko	12
Articulatory phonetics – Artikulatorisk fonetik	12
Articulation - Artikulation	12
Phonation	12
Vibration.....	12
Exaptation	13
Acoustic phonetics – Akustisk fonetik.....	13
Auditory phonetics – Auditiv fonetik.....	13
IPA	13
1.1 Xubnaha hadalka.....	14
Afka.....	14
Moqorka afka.....	14
Moqorka sanku	15
Daanka	15
Dibnaha	15
Ilkaha	16
Cirridka sare	16
Dhanxanagga	16
Hilib-dalqaha	17
Carrabka	17
Dhuunta.....	18
Dalqada.....	18
(Struplock).....	18
Qulaanqulshaha	18
Xargaha codka	18
(Röstspringa).....	19

Hunguriga cad.....	19
Sambabbada.....	19
1.2 Codadka	19
Afkabaxe.....	19
Sankabaxe.....	19
Toonka xargaha codka.....	20
Codle.....	20
Codlaawe.....	20
(Resonans).....	21
1.2.1 Shaqallo	21
Rugta carrabka.....	21
Shaqal sare / xiran	21
Shaqal dhexe	21
Shaqal hoose / furan.....	22
Shaqal hore.....	22
Shaqal bartame ah.....	22
Shaqal dambe.....	22
Afargeeska shaqallada.....	22
Shaqal goobaaban	23
Shaqal aan goobaabnayn.....	24
(Halvvokal)	24
(Diftong)	24
1.2.3 Shibbanayaal.....	26
1.2.3.1 Place of articulation.....	26
Shibbanayaasha debnaha	26
(Bilabiala).....	26
Shibbanayaasha ilkaha	26
(Labio-dental)	27
(Alveolars).....	27
Shibbanayaasha dhanxanagga jilicsan	27
Shibbanayaasha dhanxanagga adag.....	27
(Uvulara)	27
(Faryngala)	27
(Laryngala).....	27
(Gutturala).....	28
(Glottala).....	28
1.2.3.2 Manner of articulation	28
(Obstruenter).....	28
Islisayaasha	28
(Sibilanter).....	29
(Klusiler).....	29
(Affrikator).....	29
(Sonoranter)	29
(Nasaler)	29
(Likvidor)	30
(Lateraler).....	30
(Tremulanter).....	30
(Approximanter)	30

(Ejektivor).....	30
(Implosivor)	30
(Klickljud).....	30
(Aspiration).....	31
(Aspirerade konsonanter)	31
(Oaspirerade konsonanter)	31
1.3 Prosody.....	34
Ordprosodi.....	34
Rytmsk struktur	34
Cod gaaban	34
Cod dheer.....	34
(Gemining).....	35
Betoning.....	35
Betonade stavelse	35
Obetonade stavelse	35
accent eller accentuering	36
Toon	36
Tonhöjd.....	36
Tonaccent	36
Mora	37
Frasprosodi	37
Satsprosodi.....	37
Intonation – Intonation / satsmelodi.....	37
Sentential stress – Satsbetoning.....	37
Pausering –	37
*** ÄNNU INTE GRANSKAT... ***	38
*** 2 Fonologi.....	39
Fonem.....	39
Fonematisk skillnad mellan ljud.....	41
Minimal pair – Minimalt par.....	41
Alofon.....	42
komplementär distribution och fri variation	43
Phonotaxis – Fonotax.....	44
Fonotax	46
Alan.....	46
Alan.....	47
Öppen / sluten stavelse.....	49
Öppen stavelse	50
Sluten stavelse	50
Somali terminology	50
3 Ljudanalys	53
Praat.....	53
Vågdiagram	53
Spektrogram	54
Frekvens	54
Tonhöjd	54
Grundton:.....	54
Grundtonskurva:.....	54

Klangfärg.....	54
Övertoner:	55
vokalernas former	55
4. Ljudförändringar	56
Fråga 2	56
4.1 Fonologiska processer och ljudväxlingar	56
4.2 Morfofonologi.....	57
4.3 Olika typer av regler.....	58
5. Somali vowels	59
5.1 High front <i>	60
5.2 Mid front <e>	60
5.3 Low central <a>	60
5.4 Mid back <o>.....	60
5.5 High back <u>.....	60
5.6 Somali diphthongs.....	60
Examples	60
Fonetic description.....	63
Minimal pairs – vowel length.....	67
Minimala par – lätta/tunga vokaler	71
Lätta/tunga hos Armstrong/saeed	73
Tung vokal i preteritum	73
Heavy and light vowels	74
Minimal pairs.....	74
Recordings.....	78
6. Somali consonants	78
6.1 Obstruents	79
6.1.1 Fricatives.....	79
6.1.2 Stops	79
6.1.3 Affricate <j>	80
6.2 Sonorants.....	81
6.2.1 Nasals	81
6.2.2 Trill <r>.....	81
6.2.3 Lateral <l>	81
6.2.4 Glides	81
Examples	81
Konsonantfonem	81
Fonetic description.....	84
Strong consonants or long consonants	93
Allophones	94
7. Somali prosody	104
7.1 High Tone	104
Hög ton och betoning.....	107
Symboler för markering av hög ton.....	108
Olika system för att markera ton.....	109
Previous research on tone in Somali	111
Undantag mot vissa regler.....	113
Rules for high tone in Somali	115
Nominative case	116

Genitiv	116
Vokativ.....	118
Tone in compounds	119
Tone in compounds (2).....	121
Tone in suffixes	125
Tone reduction or deletion	126
Tone in connected speech	127
Texten i inspelningen:.....	127
8. Somali phonotactics.....	128
Somali phonotactics	128
Differences between Swedish and Somali	130
Words of foreign origin	132
The status of /dh/	134
The status of /χ/	135
The status of /b/ ~ /w/ and /ej/ ~/e:/.....	136
Vowel epenthesis	136
Vowel harmony.....	138
9. Sound changes in Somali.....	139
1. Ortografiska regler	140
2. Fonologiska regler	142
Spreading of heavy vowels to suffixes.....	144
Spreading of heavy vowels to prefixes	147
Spreading of heavy vowels between words.....	148
Blocking of spreading.....	149
Recordings.....	149
3. Morfofonologiska regler.....	150
• l+t.....	152
/k/ → /g/ /t/ → /d/	153
4. Syntaktiskt betingade regler.....	155
5. Lexikalt betingade ljudförändringar.....	158
10. Historical sound changes.....	159
Instuderingsfrågor.....	161
Unit 1	161
Unit 2	161
Unit 3	162
Unit 4	162
Unit 5	163
Unit 6	163
Unit 7	164
Unit 8	165
Unit 9	166
Unit 10	167
Unit 11	168
Unit 12	170
Unit 13	171
Unit 14	171
Recordings of tone	172

Additional Somali terminology	179
Additional English terminology	187
Appendix. Tonanalys (inte granskat)	189
Talare 1	189
Talare 2	190
Talare 4	192
Text 1.11.2 Speaker 2	193
Talare 4	194
Text 1.13.2 Speaker 4	195

Recommended readings

Unit 1 – The sounds of language

Dahl, Östen. 2007. Språkljud. In his book *Språkets enhet och mångfald*. (Pp. 189–195.)

Dahl, Östen. 2014. Språkljud och skriftsystem. In his book *Språket och människan*. (Pp. 50–58.)

Unit 2 – Prosody; Depicting sounds

Ambrazaitis & Tronnier. 2013. Talets atomer. In *Språket, människan och världen*, ed. by Johansson, Carling, Holmer et al. Lund: Studentlitteratur. (Pp. 132–140, 151–159.)

Unit 3 – English terminology

Yule, George. 2020. *The Study of Language*. 7th edn. Cambridge: Cambridge University Press. (Pp. 29–37, 45–51.)

Dawson & Phlean (eds.). 2016. *Language Files*. 12th edn. Columbus: The Ohio State University Press. (Pp. 69–85.)

Unit 4 – Somali terminology

Guddiga Af Soomaaliga. 1973. *Aasaaska naxwaha af Soomaaliga*. Muqdisho: Wasaaradda Hiddaha iyo Tacliinta Sare. (Bogga 5.)

Shire Jaamac Axmed. 1976. *Naxwaha af Soomaaliga*. Muqdisho: Akadeemiyaha Dhaqanka. (Bogagga 3–4.)

Keenadiid. 1976. Gogoldhig. Qaamuuska af Soomaaliga. Muqdisho: Akadeemiyaha Dhaqanka. Bogagga XII–XXVI. (Bara vissa delar handlar om ljudlära)

Maxamed Xuseen Raabi. 1977. *Codaynta af Soomaaliga*. Lafoole: Jaamacadda Ummadda Soomaaliyeed.

ama

Maxamed Raabbi. 2014. *Buugga Codaynta*. Hargeysa: Asal.

Maxamed Huseen Raabbi. 1994. *Naxwaha sifayneed ee Afsoomaaliga: Mugga kowaad: Ereyeyenta*. Lafoole: Jaamacadda Ummadda Soomaaliyeed. (Bogagga 4–6, 126–131, 138–140.)

Maxamed Huseen Raabbi. 1995. *Naxwaha cusub ee Afsoomaaliga, Buugga 1d*. Jaamacadda Ummadda Soomaaliyeed. (B. 3–5, 49–53.)

Ibrahim Xashi Moxamud iyo Moxamed Xashi Xidhkayome. 1998. *Qawacidka luuqadda Soomaaliga*. Stockholm: African Triangle. (B. 4–6, 16–34, 118–121.)

Cabdalla Cumar Mansuur iyo Annarita Puglielli. 1999. *Barashada Naxwaha Af Soomaaliga*. London: Haan Associates. (B. 19–26.)

Saalax Xaashi Carab. 2008. *Saafidda Eraysaleedka Afsoomaaliga*. Jabbuuti. (B. 17–22.)

Xamse Daahir Cusmaan. 2015. *Xasilinta farta af-Soomaaliga*. Jaamacadda Jigjiga.

Unit 5 – Tone

Armstrong, Liliias E. 1934. The phonetic structure of Somali. *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin* 37. (Pp. 139-148.)

Saeed, John Ibrahim. 1993. *Somali Reference Grammar*. Kensington, MD: Dunwoody Press. (Pp. 22–25.)

Saeed, John Ibrahim. 1999. *Somali*. Amsterdam: John Benjamins. (Pp. 17–24.)

Kaldhol, Nina Hagen. 2017. The Oslo Dialect of Somali: Tonal adaptations of Norwegian loanwords. Master thesis, University of Oslo. (Pp. 31–43.)

Unit 6 – Praat

Banti, Giorgio. 1988. Two Cushitic systems: Somali and Oromo nouns. In van der Hulst, Harry & Smith, Norval (eds.), *Autosegmental studies on pitch accent*. Dordrecht: Foris. 11–49. (Pp. 11–25)

Unit 7 – Vowel qualities

Armstrong, Liliias E. 1934. The phonetic structure of Somali. *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin* 37. (Pp. 131–139.)

Saeed, John Ibrahim. 1993. *Somali Reference Grammar*. Kensington, MD: Dunwoody Press. (Pp. 32–34.)

Saeed, John Ibrahim. 1999. *Somali*. Amsterdam: John Benjamins. (Pp. 11–16.)

Kaldhol, Nina Hagen. 2017. The Oslo Dialect of Somali: Tonal adaptations of Norwegian loanwords. Master thesis, University of Oslo. (Pp. sidorna 25–27.)

Unit 8 – Consonant qualities

Armstrong, Liliias E. 1934. The phonetic structure of Somali. *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin* 37. (Pp. 117–131.)

Saeed, John Ibrahim. 1999. Somali. Amsterdam: John Benjamins. (Pp. 7–11.)

Orwin, Martin. 1994. Aspects of Somali phonology. PhD thesis. School of Oriental and African Studies, University of London. (Pp. 52–60.)

Edmondson, Esling & Harris. No date. Supraglottal cavity shape, linguistic register, and other phonetic features of Somali. Manuscript. (Pp. sidorna 4–7.)

Cardona, Giorgio Raimondo. 1981. Profilo fonologico del somalo. In: Cardona & Agostini (eds.), *Fonologia e lessico* (Studi somali 1), 3-26. Roma: Ministero degli affari esteri. (Pp. 11–13.)

Unit 9 – Phonotactics and the structure of syllables

Saeed, John Ibrahim. 1993. Somali Reference Grammar. Kensington, MD: Dunwoody Press. (Pp. 27–29.)

Saeed, John Ibrahim. 1998. Somali. Dublin: Trinity College. (Pp. 22–24.)

Kaldhol, Nina Hagen. 2017. The Oslo Dialect of Somali: Tonal adaptations of Norwegian loanwords. Master thesis, University of Oslo. (P. 29.)

Green, Christopher. 2021. Somali Grammar. Boston/Berlin: De Gruyter/Mouton. (Pp. 85–98.)

Unit 10 – Fonologiska processer och morfonologi

Saeed, John Ibrahim. 1993. Somali Reference Grammar. Kensington, MD: Dunwoody Press. (Pp. 26–36.)

Saeed, John Ibrahim. 1998. Somali. Dublin: Trinity College. (Pp. 22–36.)

Zorc, Osman & Luling. 119. Somali-English dictionary. Kensington, MD: Dunwoody Press. (Pp. X–XIV.)

Bruhn. No date. Somali and the nature of morphophonological alternations. Manuscript. (Pp. 1–7.)

Unit 11 – Vowel harmony

Salting, Donald E. 1998. The nested subregister model of vowel height. PhD thesis. Indiana University. (Pp. 176–188, 193.)

Mohamoud, Hawa A. 2013. ATR harmony in Somali - Neutral vowels and dialectal variation. MA thesis. Leiden university. (Pp. 19–33.)

Abdullahi, Erko. 2019. The acoustic correlates of [ATR] vowel harmony in Somali. MA thesis. St. Cloud State University. (Pp. 13, 21–22.)

Unit 12 – Tone

Kaldhol, Nina Hagen. 2021. Chapter 8: Gender and headedness in nominal compounds in Somali. In: Akinlabi et al. (eds.), *Celebrating 50 years of ACAL*, 175–202. Berlin: Language Science Press. (Pp. 175–191.)

Downing, Laura J. & Morgan Nilsson. 2019. Chapter 7: Prosodic restructuring in Somali nominal constructions. In Lotven et al. (eds.), *African linguistics across the disciplines*, 125–142. Berlin: Language Science Press. (Pp. 125–133.)

Kaldhol, Nina Hagen & Sverre Stausland Johnsen. 2022. There is no 'one High tone per word' rule in Somali. Manuscript. (Pp. 1–13.)

Unit 13 – Praat

Ladda ner: <https://www.fon.hum.uva.nl/praat/>

Installera: <https://swphonetics.com/praat/installing-praat/>

Information: <https://swphonetics.com/praat/>

Unit 14 – Allophones of consonants

NativLang. n.d. Phonemes and allophones. YouTube. <https://youtu.be/MTCx2hCxxHQ>

NativLang. n.d. Consonant and vowel inventory. YouTube. https://youtu.be/5d_sCoiWaCM

NativLang. n.d. Environments and rules. YouTube. <https://youtu.be/cCehaHj8rAE>

Gabbard. 2010. A phonological analysis of Somali and the guttural consonants. BA thesis. (Pp. 1–23.)

Armstrong, Lilius E. 1934. The phonetic structure of Somali. *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin* 37. (Pp. 117–131.)

Edmondson, Esling & Harris. No date. Supraglottal cavity shape, linguistic register, and other phonetic features of Somali. Manuscript. (Pp. 4–7.)

Saeed, John Ibrahim. 1999. *Somali*. Amsterdam: John Benjamins. (Pp. 7–11.)

Orwin, Martin. 1994. Aspects of Somali phonology. PhD thesis. School of Oriental and African Studies, University of London. (Pp. 52–60.)

Cardona, Giorgio Raimondo. 1981. Profilo fonologico del somalo. In: Cardona & Agostini (eds.), *Fonologia e lessico* (Studi somali 1), 3-26. Roma: Ministero degli affari esteri. (Pp. 11-13.)

Key concepts

0 Codaynta

The study of speech sounds – Ljudlära

Codaynta (Guddiga 1973; Raabbi 1995)
Cilmi-codeedka (Mansuur & Puglielli 1999)
Cilmiga codka (Xaashi 1998)

The study of the speech sounds in human languages can be subdivided into two scientific fields or branches: **phonetics** and **phonology**.

1 Foneetiko

Phonetics – Fonetik

foneetiko -da, foneetig -ga, foneetigis -ka (suggestions)

Fonetiken är studiet av hur språkljuden bildas, överförs och uppfattas. Fonetiken anknyter nära till olika naturvetenskapliga discipliner, bland annat till fysik och anatomi. Fonetiken delas ofta in i tre delområden: artikulatorisk, akustisk och auditiv fonetik.

Articulatory phonetics – Artikulatorisk fonetik

Här studerar man hur språkljuden bildas (produceras).

Articulation - Artikulation

dhiwaaqidda codka (Raabbi 1977)
codsiinta, codsameynta (förslag från studenter)

Med artikulation menas talorganens positioner och rörelser när man bildar språkljud.

Phonation

Codsiinta (Raabbi 1977)

Vibration

Kadkhadhle (??? Xaashi 1998)

Exaptation

Med exaptation menas att talorganen under tusentals år har anpassats för att kunna producera mänskliga språkljud.

Acoustic phonetics – Akustisk fonetik

Här studerar man hur språkljuden överförs från talaren till lyssnaren.

Auditory phonetics – Auditiv fonetik

Kan även kallas perceptorisk fonetik.

Här studerar man hur språkljuden uppfattas.

IPA

International Phonetic Association or International Phonetic Alphabet

Ett förbund och ett alfabet med syfte att skapa en internationell standard för hur man återger uttal i skrift, oberoende av språk och språkspecifika traditioner.

Fonetisk skrift behövs bland annat för att man ska kunna skriva ner uttalet av sådan ljud och andra inslag i uttalet som inte markeras i den vanliga stavningen, t.ex. betoning och satsmelodi. För somaliskans del handlar det i synnerhet om skillnaden mellan lätta och tunga vokaler (*duulaya* 'flyger' – *duulaya* 'anfaller') samt om placeringen av betoningen (den höga tonen) (*béer* 'lever' – *beér* 'trädgård, odling'). Det finns alltså ord som skrivs på samma sätt i den vanliga stavningen, men uttalas olika.

Sådan tydlig återgivning av uttalet är viktig t.ex. i språkundervisning.

daad – daad

duul – duul [du:l – dɯ:l]

1.1 Xubnaha hadalka

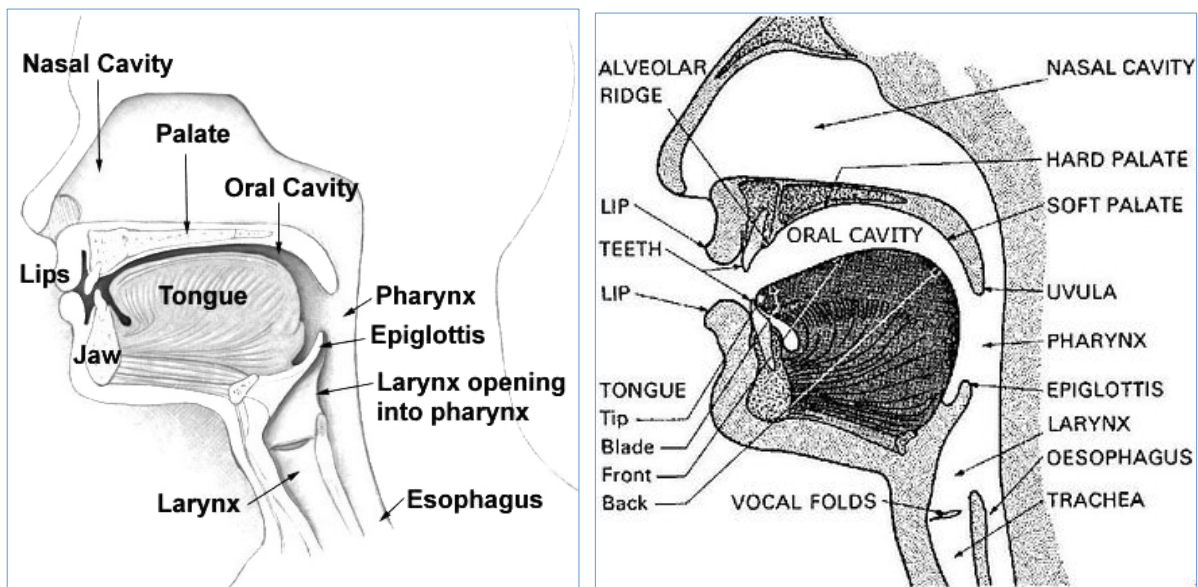
Speech organs – Talapparaten / Talorganen

De organ eller delar av kroppen som man använder för att producera tal: de nedre och övre luftvägarna, dvs. lungor, luftstrupe, struphuvud, stämband, svalg, munhåla, tunga, läppar och näshåla.

xubnaha jidhka ee hadalka (Raabbi 1977)

cududaha higaada (Xaashi 1998)

xubnaha dhawaaqa (students' suggestion)

Källa: Wikimedia

Afka

Mouth – Mun

afka (Bayooloji 2, 1977)

Moqorka afka

Oral cavity – Munhåla

Waa duleel u dhexeeya bushumaha iyo dalqada halkaasoo codku lagu qaabeeyo.

moqorka afka (Raabbi 1977; Bayooloji 2, 1977)

daloolka afka (Bayooloji 2, 1977)

goobta afka (Xaashi 1998)

Moqorka sank

Nasal cavity – Näshåla

Waa duleel u dhexeeya moqorka afka iyo sank qeybtiisa sare, waxaana u dhexeey derbi kala saara.

moqorka sank (Raabbi 1977; Bayooloji 2, 1977; Bayooloji 3, 1978),
daloolka sank (Bayooloji 2, 1977),
jidka sank (sanqada) (Xaashi 1998)

Daanka

Jaw – Käke

daanka (Raabbi 1977; Bayooloji 2, 1977)

Daanka hoose

Lower jaw – Underkäke

daanka hoose (Raabbi 1977; Bayooloji 2, 1977; Bayooloji 3, 1978)

Daanka sare

Upper jaw – Överkäke

daanka sare (Bayooloji 2, 1977)

Dibnaha

Lips – Läppar – Latin: **labium**, pl. **labia**

dibnaha (Bayooloji 3, 1978),
debnaha (Raabbi 1977),
dabnaha (Bayooloji 2, 1977),
bishimo (Xaashi 1998)

Dibinta hoose

Lower lip – Underläpp –

debinta hoose (Raabbi 1977)

Dibinta sare

Upper lip – Överläpp

debinta sare (Raabbi 1977)

Ilkaha

Teeth – Tänder

ilkaha (Raabbi 1977; Bayooloji 2, 1977; Bayooloji 3, 1978)

Ilkaha sare

Upper teeth – Övertänder

ilkaha sare (Raabbi 1977)

Ilkaha hoose

Lower teeth – Undertänder

ilkaha hoose (

Cirridka sare

Alveolar ridge – Tandvall, Latin: **alveoli**, adj. **alveolar**

cirridka sare (Raabbi 1977),
dhamxanagga (Xaashi 1998)

Dhanxanagga

Palate – Gom

dhanxanagga (Raabbi 1977; Bayooloji 3, 1978),
dhanxalagga (Bayooloji 2, 1977),
dalqe (Xaashi 1998)

Dhanxanagga adag

Hard palate – Hårda gommen – Latin: **palatum**, adj. **palatal**

dhanxanagga adag (Raabbi 1977; Bayooloji 3, 1978),
dhanxalagga adag (Bayooloji 2, 1977),
dalqaha adag (Xaashi 1998)

Dhanxanagga jilicsan

Soft palate – Mjuka gommen / gomseglet – Latin: velum, adj. velar

dhanxanagga jilicsan (Raabbi 1977; Bayooloji 3, 1978),
dhanxalagga jilicsan (Bayooloji 2, 1977),
dalqaha jilicsan (Xaashi 1998)

Hilib-dalqaha

Uvula – Gomspene – Latin: uvula, adj. uvular

hilib-dalqaha (Raabbi 1977; Bayooloji 2, 1977; Bayooloji 3, 1978)

Carrabka

Tongue – Tunga – Latin: lingua, adj. lingual

carrabka (Raabbi 1977; Bayooloji 2, 1977; Bayooloji 3, 1978; Xaashi 1998)

Caaradda carabka

Tip of the tongue – Tungspets – Latin: apex, adj. apical

caaradda carabka (Raabbi 1977; Xaashi 1998)

(Tungans främre del)

Tungans främre del – Latin: corona, adj. coronal

(Tungblad)

Tungblad – Latin: lamina, adj. laminal

Carrabka dushiisa

Tungrygg – Latin: dorsum, adj. dorsal

carrabka dushiisa (Bayooloji 3, 1978)

(Tungrot)

Tungrot – Latin: **radix**, adj. **radical**

Dhuunta

Throat – Strupe, hals

dhuunta (Raabbi 1977; Bayooloji 3, 1978),
cunaha (Bayooloji 2, 1977),
qoorta (Bayooloji 2, 1977)

Dalqada

Pharynx – Svalg – Latin: phraynx, adj. pharyngal

dalqada (Bayooloji 2, 1977; Bayooloji 3, 1978),
dhuunta/cunaha (Raabbi 1977)

(Struplock)

Epiglottis – Struplock – Latin: epiglottis, adj. epiglottal

Qulaanqulshaha

Larynx – Struphuvud – Latin:

Muruq iyo carjaw isku dhafan oo hunguriga cad madaxiisa kore ku yaal; waa xubinta codka, gudihiisana waxaa ku yaal **xargaha codka**; waa meesha curtu ka soo taagan tahay (Keenadiid 1976)

qulaanqulshaha (Bayooloji 3, 1978),
qulaanqulye (ama "qulaanqulshe") (Keenadiid 1976),
halcunka (Xaashi 1998)

Xargaha codka

Vocal cords - Stämband (stämläppar) – Latin: plica vocalis

Waa muruqa ku yaalla halcunka oo codka sameeya.

xargaha codka (students' suggestion),
xarkaha dhawaaqa (Bayooloji 3, 1978),

seedaha qalaanqushaha codka (Raabbi 1977),
qalaanqusha (Raabbi 1977),
dhumaha laxenka (Xaashi 1998)

(Röstspringa)

Röstspringa – Latin: **glottis** (eller **rima glottidis**), adj. **glottal**

Hunguriga cad

Trachea – Luftstrupe

Hunguriga cad (Bayooloji 3, 1978), hunguri-cadka (Bayooloji 2, 1977), dhumaha xawlmaridyaha (Xaashi 1998)

Sambabbada

Lungs – Lungor

Sambabbada (Raabbi 1977; Bayooloji 3, 1978; Xaashi 1998)

1.2 Codadka

Sounds – Ljud

cod (Bayooloji 2, 1977),
cod/dhawaaq (Shire 1976; Guddiga 1973; Mansuur iyo Puglielli 1999)

Afkabaxe

Oral sounds – Orala ljud

Orala ljud produceras genom bara att låta luftströmmen passera genom munnen, inte genom näsan.

af ka bixid (Raabbi 1977)
cod-afeed
qawleed

Sankabaxe

Nasal sounds – Nasal ljud

Codka samaysma marka qulqulka hawadu marayo moqorka sanku.

Nasala ljud produceras genom att låta luftströmmen passera, helt eller delvis, genom näsan.

sankabaxo/ san ka bixi (Raabbi 1977)
cod ka baxa sanko (förslag),
cod-saneed (förslag)

Toonka xargaha codka

Stämbandston

Waa dhawaaqa sameysma marka xargaha codka ee halcunka ku yaal ay galiiraan oo ay soo saaraan toon.

Det ljud som uppstår när stämbanden i struphuvudet vibrerar och producerar en ton.

Se t.ex.
Studentlitteraturs video: <https://youtu.be/283XDtRRWx8>
Dr. Dan's video: <https://youtu.be/ZLgAQTMgZ6g>

Codle

Voiced sounds – Tonande ljud

waa cod marka lagu dhawaaqaayo *xargaha codku* ay galiiraan.

Språkljud som uttalas med stämbandston, dvs. genom att stämbanden i struphuvudet sätts i vibration och bildar en ton.

Vokaler uttalas vanligtvis som tonande ljud.

Konsonanter som [m, n, l, r, b, d, g] och [ʃ] <c>

Tonande konsonanter är b, c, d, dh, g, l, m, n, r, w, y.

kuwa codeyn (Xaashi 1998)
codle (Raabbi 1977, 1995)

Codlaawe

Voiceless / Unvoiced sounds – Tonlös ljud

waa cod marka lagu dhawaaqaayo *xargaha codku* aysan galiirayn.

Språkljud som uttalas utan stämbandston, dvs. genom att stämbanden i struphuvudet befinner sig i vila, alltså inte vibrerar.

t.ex. konsonanter som [f, s, t, k] och [h] <x>, [χ] <kh>, samt /ʔ/ <'> (hamsa).

kuwa aan codeyn (Xaashi 1998)
codlaawe (Raabbi 1977)

(Resonans)

Förstärkning av ljud.

1.2.1 Shaqallo

Vowels – Vokaler (äldre term: **sjävljud**)

Ljud som uttalas med fri passage för luften genom hela talapparaten ovanför röstspringan (glottis). Vokaler är vidare ljud som på egen hand kan bilda en stavelse. En ensam vokal kan ofta utgöra ett ord, t.ex. somaliskans *i, ii, ee, oo, u, uu*. Tillsammans med en eller flera konsonanter utgör vokalen stavelsen kärna.

shaqal (Raabbi 1977, 1995; Guddiga 1973; Mansuur iyo Puglielli 1999)

Rugta carrabka

Tongue position – Tungposition

rugta carrabka (Raabbi 1977)

Shaqal sare / xiran

Close / High vowel – Sluten / Hög vokal

Rugta carrabka way sarreysaa. Daamanka iyo afku waa ay xiran yihiin.

Tungans position är hög. Käken och (passagen genom) munnen är relativt sluten, t.ex. när man uttalar [i], [u].

Shaqal dhexe

Mid vowel

shaqal dhexe (Raabbi 1977)

Shaqal hoose / furan

Open / Low vowel – Öppen / Låg vokal

Rugta carrabku waa ay hooseysaa. Daamanka iyo afkuna waa ay furan yihiin.

Tungans position är låg. Käken och (passagen genom) munnen är öppen, t.ex. när man uttalar [a].

shaqal hoose (Raabbi 1977)

Shaqal hore

Front vowel – Främre vokal

Carrabka meeshiisa ugu sarreysaa waxa ay taallaa bilowga hore ee afka.

Tungans högsta punkt är framtill i munnen, t.ex. när man uttalar [i], [e].

shaqal hore (Raabbi 1977)

Shaqal bartame ah

Central vowel – central vokal

shaqal badhtame (Raabbi 1977)

Shaqal dambe

Back vowel – Bakre vokal

Carrabka meeshiisa ugu sarreysaa waxa ay taallaa gadaalka dambe ee afka.

Tungans högsta punkt är baktill i munnen, t.ex. när man uttalar [u], [o].

shaqal dambe (Raabbi 1977)

Afargeeska shaqallada

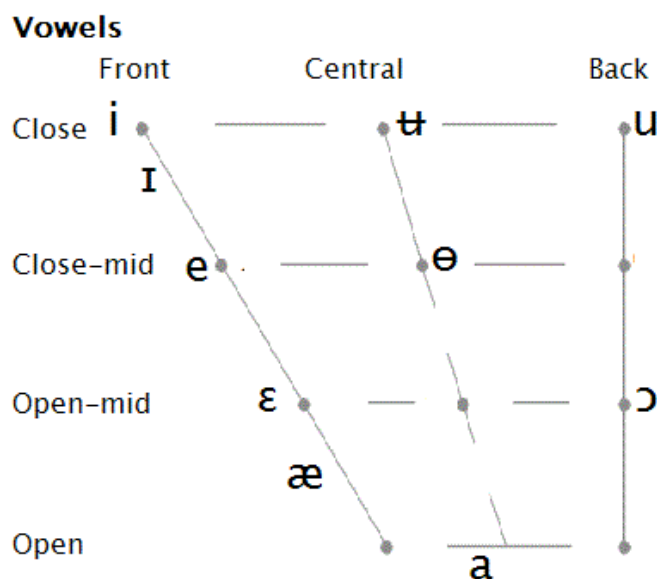
Vokalfyrsiding

Diagrammet symboliserar tungans position i munnen när vokalen artikuleras.

En geometrisk figur för att beskriva vokaler i dimensioner, främre-bakre och öppen-sluten. Den kan tänkas representera tungans position när ljudet produceras, men det är inte alltid så för alla språk.

En mycket förenklad profilbild av munhålan. Läpparna ligger till vänster och svalget till höger.

Den visar var olika vokalljud produceras i munhålan.

Somalisk vokalfyrsiding

Till exempel [i] bildas genom tungan förs framåt och uppåt, medan [u] bildas genom att tungan förs bakåt och uppåt. När man uttalar [a] är munnen öppen.

På dessa båda sidor finns en fullständig vokalfyrsiding där man kan lyssna på alla ljud genom att klicka på de olika sonetiska symbolerna:

https://www.internationalphoneticassociation.org/IPAcharts/inter_chart_2018/IPA_2018.html

<https://www.ipachart.com/>

Andra intressanta sidor:

<https://www.uvic.ca/humanities/linguistics/resources/software/ipaphonetics/index.php>

<https://enunciate.arts.ubc.ca/linguistics/world-sounds/>

Shaqal goobaaban

Rounded vowels – Rundade vokaler

Debnuhu waa ay urursan yihiin marka shaqalka lagu dhawaaqayo.

Läpparna är rundade när vokalen produceras.

shaqal urursan (Raabbi 1977)

shaqal gooban (Raabbi 1977)

goobaaban

lucuuman,

hunbulan

Shaqal aan goobaabnayn

Unrounded vowels – Orundade vokaler

Debnuhu ma urursana marka shaqalka lagu dhawaaqayo.

Läpparna är orundade eller spridda (som i ett lätt leende) när vokalen produceras.

Shaqal aan goobnayn (Raabbi 1977)

Shaqal aan goobaabnayn

Shaqal aan urursanayn (Raabbi 1977)

(Halvokal)

Glide / Semi-vowel

Ljud med relativt fri passage i munhålan, men de kan inte själva utgöra en stavelse eller vara kärnan i en stavelse, framför allt [j, w]

haafshaqal (stud.)

shaqal badhle (stud.)

doorsoomayaasha (Raabbi 1977)

(Diftong)

Diphthong - diftong

Waa iskudhafanka labo shaqal oo wadajir u sameeya unugga allanka. Marka shaqal looga gudbayo shaqal kale si tartiib ah ayay u dhacaysaa, labada codna lama kala xadayn karo.

En kombination av två vokalljud som tillsammans utgör kärnan i en stavelse. Övergången från det ena till det andra ljudet sker på ett glidande, gradvis sätt och det går inte att dra någon gräns mellan de två ljuden.

dhafane

lammaan (Raabbi 1977, 1995)

dhafan (Raabbi 1977, 1995)

1.2.3 Shibbanayaal

Consonants – Konsonanter (äldre term: **medljud**)

Ljud som inte ensamma kan utgöra en stavelse. De produceras genom att luftströmmen passerar ett hinder någonstans i talapparaten.

shibbane (Raabbi 1977; Guddiga 1973; Mansuur iyo Puglielli 1999; Xaashi 1998)

1.2.3.1 Place of articulation

Place of articulation – Artikulationsställe

Waa meelaha xubnaha codadka ee ay qulqulka hawadu ku xanibanto marka codka shibbanaha uu samaysmayo.

Den plats i talapparaten där luftströmmen hindras när ett konsonantljud produceras.

meesha uu codku ka soo baxo (Raabbi 1977)
meesha uu codka ka samaysmo,
meesha codka lagu sameeyo,
meesha sameynta codka,
meesha codeynta

Shibbanayaasha debnaha

Labial consonants – Labiala konsonanter

Codadka ku samaysma debnaha.

Konsonantljud som bildas med läpparna.

(Bilabiala)

labadebnood (Raabbi 1977)
cod labadibneed
labadibnaale

Shibbanayaasha ilkaha

Dental consonants – Dentala konsonanter

Codadka ku samaysma ilkaha.

En dental konsonant uttalas med hjälp av tänderna.

(Labio-dental)

bishim-ilko (Xaashi 1998)

Debnayn ilko (Raabbi 1977)

cod debin-ilkeed

(Alveolars)

Alveolara konsonanter –

Ljud som bildas vid tandvallen.

Shibbanayaasha dhanxanagga jilicsan

Palatal consonants – Palatala konsonanter

codadka ku samaysma dhanxanagga.

Shibbanayaasha dhanxanagga adag

Velar consonants – Velara konsonanter

Ljud som bildas vid mjuka gommen.

(Uvulara)

(Faryngala)

xuruufta dalqada/dhuunta (Keenadiid 1976)

codadka cunaha/dhuunta (Raabbi 1977)

(Laryngala)

(Gutturala)

dhunta hoose (Xaashi 1998)

(Glottala)

Bilawga dhuunta (Raabbi 1977)

1.2.3.2 Manner of articulation

Manner of articulation – Artikulationssätt

Waa hababka kala duwan ee qulqulka hawadu uga gudbayso caqabadaha xubnaha hadalka.

De olika sätt som luftströmmen passerar hindret i talapparaten på.

habka codsiinta,
habka codeynta, (nej: codeynta = ljudlära)
sida uu codku u soo baxo (Raabbi 1977, 1995)
habka uu codka u sameysmo,
habka codka loo sameeyo,
habka sameynta codka,

Brusljud: När frikativa ljudet bildas kallas brusljud.

Klangljud: Ljud som är tonande.

(Obstruenter)

konsonanter med mycket brus

Islisayaasha

Fricatives / Fricative sounds – Frikativor / Frikativa ljud

Qulqulka hawadu waxay martaa dalool ciriiri ah.

Luftströmmen släps genom en trång öppning.

Frikativorna är t.ex. <s sh f kh h c x>, dvs. [s ʃ f χ h ʕ ħ].

sabeeye (Raabbi 1977)
sabbeye (Raabbi 1977)
islise (från *is/īs* 'friktion' i fysiken. **!bra!**)

(Sibilanter)

s, sh

(Klusiler)

Stops / Plosives – Klusiler / Explosivor

Hakadayaashu waxay samaysmaan marka qulqulka hawada la joojiyo. Marka qulqulka hawada la sii daayo waxaa dhaca cod sida qaraxa.

Klusiler bildas när luftströmmen stoppas helt. När sedan luftströmmen släpps fram igen uppstår ett explosionsliknande ljud.

Klusilerna är t.ex. < b, d, dh, g, k, t, q, ' >, dvs. [b d ɗ g k t q ?].

hakade

bafleeye

joojin (Raabbi 1977)

codadka bafleeya (Raabbi 1977)

qarxayaasha (Raabbi 1977)

(Affrikator)

Affricates – Affrikator

Ljud som börjar som en klusil för att sluta som en frikativa.

T.ex. [tʃ] och [dʒ].

jacle (Raabbi 1977)

(Sonoranter)

konsonanter med mycket klang och mindre brus.

(Nasaler)

Nasals – Nasaler

T.ex. < m, n >

(Likvidor)

Liquids – Likvidor

Ett samlingsbegrepp för lateraler och tremulanter/vibranter, dvs. [l r].

(Lateraler)

Laterals – Lateraler

ljud som bildas genom att luften släpps ut vid sidan av tungan, framför allt [l].

(Tremulanter)

Trills – Tremulanter / Vibranter

[r]

(Approximanter)

Approximants – Approximanter

glides - halvvokaler

T.ex. <w y>, dvs. [w j]

(Ejektivor)

Ejective consonants – Ejektiva konsonanter

(Implosivor)

Implosive consonants – Implosiva konsonanter

(Klickljud)

Klickljud

(Aspiration)

Aspiration – Aspiration

Aspiration är ett lätt blåsljud som uppstår när luft strömmar genom glottis och ett öppet ansatsrör före eller efter ett konsonantljud

Aspiration är ett lätt brus som uppstår när luft strömmar i talapparaten. Det är ett h-liknande brusljud som ofta förekommer med klusila ljud som [p, t, k].

Aspiration: Ett h-liknande brusljud som ofta förekommer med ljud till exempel [p, t, k].

(Aspirerade konsonanter)

Aspirated consonants – Aspirerade konsonanter

Med aspirerade konsonanter menas att **klusiler** uttalas med ett extra kraftigt **utbrott** som innebär att ett starkt brusljud följer på den stängda fasen eller ett lätt brus uppstår före eller efter ett konsonantljud.

Somaliska, engelska och svenska har aspirerade tonlösa klusiler [p^h], [t^h], [k^h] uttalas med en liten efterföljande luftstöt så kallas aspiration. I somaliska finns aspiration i [t^h, och k^h]

(Oaspirerade konsonanter)

Unaspirated consonants – Oaspirerade konsonanter

Frånvaro av detta lätta blåsljud i anslutning till en konsonant.

Pulmonic consonants

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a voiced consonant.

Areas shaded grey indicate articulations judged impossible.

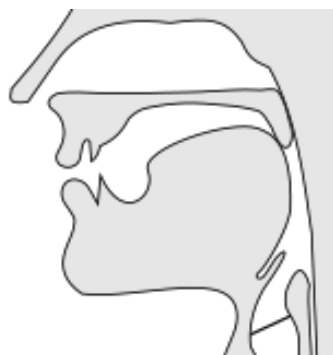
	Bi-labial	Labio-dental	Dental	Alveolar	Post alveolar	Retro flex	Pala tal	Velar	Uvu lar	Pharyngeal	Glottal
Plosive	p b			t d		ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ
Nasal		m	ɱ		n	ɳ	ɲ	ŋ	ɴ		
Trill		ʙ			r				ʀ		
Tap or Flap			ɹ			ɽ					
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Lateral Fricative				ɬ ɮ							
Approximant			ʋ		ɹ	ɻ	j	ɰ			
Lateral Approximant				l		ɭ	ʎ	ʟ			

Videos at GlossikaPhonetics on YouTube

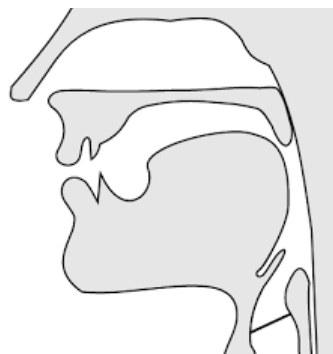
<https://www.youtube.com/@GlossikaPhonics/>

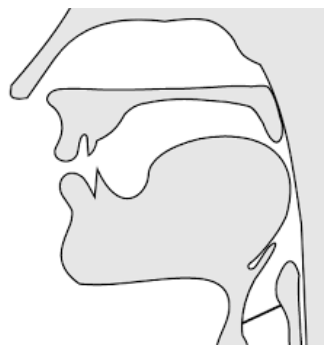
[ɖ], So. < dh >

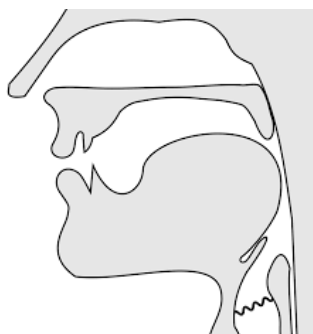
[q], So < q >

[χ], So. < kh >

[ħ], So. < x >

[ʧ], So. < c >

1.3 Prosody

Sw. prosodi

En sammanfattande beteckning för olika typer av variation av talet med hjälp av rytm, styrka, tonhöjd och melodi, alltså sådant som inte direkt påverkar de enskilda ljudens kvalitet.

[luuq/sood]

suprasegmentala ljud

suprasegmental sounds - suprasegmentala ljud

codadka sare (Raabbi 1977) Nej!

segmentala ljud

segmental sounds - segmentala ljud

Codadka taxan (Raabbi 1977)

Ordprosodi

Rytm (längder), betoning och melodi på ordnivå.

Rytmask struktur

betoning samt långa och korta ljud

1. ex. ínan och inán.

Cod gaaban

Short sound – Kort ljud

Uttal av vokal eller konsonat under ett kort tidsintervall.

shaqal gaaban (Raabbi 1977; Xaashi 1998)

Cod dheer

Long sound – Långt ljud

Uttal av vokal eller konsonat under ett längre tidsintervall.

shaqal dheer/shaqal **medd** (Raabbi 1977; Xaashi 1998)

(Geminering)

Gemination – Geminering

shed (Xaashi 1998; Keenadiid 1976)

Betoning

Stress – Betoning

xoojinta (Raabbi 1977)

innebär att man framhäver någon en del av ett ord, en fras eller ett yttrande genom tonhöjd, längd eller ljudstyrka (intensitet). Detta kan innebära olika saker i olika språk: att man uttalar ljuden starkare (med mera energi), längre (under längre tid) eller med en högre ton (tonhöjd).

Betoning är där ljudet **går upp** i ett ord tillexempel: ínan inán Betoning kommer till uttryck framme, mitten och slutet i ordet..

Betoning är en språkvetenskaplig term för vilken stavelse man lägger **trycket** på när man uttalar ett ord. Betoningen kan läggas på olika ord i en sats, beroende på vad man vill lyfta fram. Innebörden i satsen kan därför nyanseras genom betoning. I somaliskan uttalas en viss vokal i ordet med en **högre tonhöjd**.

t.ex. daméer, dameér, béer, beér, teér, hées heés, ínan, inán, áfar, afártan. áfar-tan

Akut accent (term inom grafemiken, dvs. läran om skrift, **alltså inte en term inom ljudläran**) – en liten streckmarkering som används som tecken i text för att ge anvisningar om hur ett ord uttalas, t.ex. sv. *café*, so. *inán*.

Betonade stavelse

Stark framträdande stavelse. t.ex **banan** och **banan**, **béer** och **beér**.

Obetonade stavelse

Svag framträdande stavelse t.ex **dukáan**

Tonspråk: Språk som utnyttjar skillnader i tonhöjd för att skilja olika ord åt. t. ex. ínan

och inán. Jfr. kinesiska, wolof, yoruba, hausa. Ewe:

high: /tó/ 'ear'

mid: /tō/ 'mortar'

low: /tò/ 'buffalo'

Tonaccent: Hög ton markerar en vokal/stavlese i ordet som betonad.

accent eller accentuering

Toon

Tone – Ton

ett ljud som skapas när luften vibrerar och skapar en ljudvåg som uppfattas av örat. Tönen produceras av stämband.

codkac (Mansuur iyo Puglielli 1999),
kicinka codka (Keenadiid 1976),
laxin (Xaashi 1998),
ton (Raabbi 1977),
toon (Mansuur iyo Puglielli 1999)

Tonhöjd

Pitch – Tonhöjd

Ett fysikaliskt mått. Man mäter toners höjd i hertz (Hz) vilket avset svängningar per sekund. I somaliskan brukar tonhöjden ofta ligga omkring 100 Hz för män och 200 Hz för kvinnor.

kicinta (Raabbi 1977)

Codkac

High tone – Hög ton

Coddhac

Low tone – Låg ton

Skillnaden mellan låg ton och hög ton i ett ord kan till exempel vara 170 respektive 230 Hz hos en kvinna och 90 respektive 160 Hz hos en man.

Tonaccent

Ett sätt att fonetiskt framhäva en stavelse eller vokal med hjälp av förändringar av tonhöjden. I ordet *ínan* 'pojke' finns den högsta tonen på den näst sista vokalpositionen, och i ordet *ínán* 'flicka' finns den högsta tonen på den sista vokalpositionen.

Mora

En traditionell term inom fonetik/fonologi för vokalposition. Korta vokaler utgör en mora eller vokalposition, medan långa vokaler utgör två vokalpositioner eller moror.

vokalposition

en kort vokal = en mora

en lång vokal = två moror = två vokalpositioner

Hög ton i somaliska på sista eller näst sista vokalpositionen i ordets stam.

Betoning, eller betonade stavelse är stark framträdande stavelse, t.ex bānan och banān, béer och beér.

Betoning kommer till uttryck i form av ljudstyrka, tonhöjd, längd eller kombination av dessa.

Frasprosodi

Satsprosodi

Satsprosodi, meningsprosodi eller yttrandeprosodi

Prosodi som relaterar till mer än bara ett ord

Intonation – Intonation / satsmelodi

Sentential stress – Satsbetoning

Pausering –

*** ÄNNU INTE GRANSKAT... ***

Fram till denna sida har jag granskat innehållet noggrant.

Från denna sida har jag bara hunnit sammaställa anteckningarna från era inlämningsuppgifter och våra genomgångar på lektionerna.

Jag kommer att fortsätta att granska resten av kompendiet så snart jag hinner.

I den fortsatta texten finns färgmarkeringar som betyder

GULT – bra skrivet av grupperna, viktigt

TURKOST – detta är inte helt korrekt

GRÖNT – mina egna tillägg

*** 2 Fonoloji

Phonolgy – Fonologi

Fonoloji -ga (suggestion),
fonooloojiya -da (Shire 1976)

Läran om hur språkljuden fungerar som ett språkligt system i ett specifikt språk.

Fooniim

Phoneme – Fonem

De ljud som utgör ett visst språks ljudsystem, dvs. de ljud som har förmågan att skapa skillnader mellan olika ord i ett specifikt språk.

Ett fonem är ett språkljud som kan användas för att skilja olika betydelser åt. När man anger ett språkljud är ett fonem i skrift skrivs det inom ett snedstreck till exempel /p/.

Ett fonem: waxa weeye dhawaaq gaar u soo baxa oo aan ku qaldami karin cod kale.

Fonem är språkets minsta betydelseskiljande enhet och fonemen återges ganska exakt i den somaliska skriften (vilket är ganska speciellt jämfört med många större språk med lång skriftspråkstradition).

Fonem är ljudskillnad som är betydelseskiljande och allofon är ljudskillnad som inte är betydelseskiljande.

Fonem: bad/bar: d och r är betydelseskiljande och är fonem i somaliska.

Vad menas med begreppen *fonem*, *allofon*, *fon*? Förklara och illustrera förklaringen med exempel från somaliskan.

Fon är varje distinkt ljud som produceras av talapparaten, den är inte viktig för betydelsen till skillnad från **fonem** som är den minsta betydelseskiljande enhet i det talade språket. Somaliska har 22 konsonantfonem, fem vokalfonem (neutrala). Dessutom räknas de fem tunga vokaler som fonem. Långa vokaler är också fonem i somaliska.

Fon beskriver ljudets egenskaper oavsett språk (viktig inom fonetik) medan

fonem (viktig inom fonologi) är specifikt för ett visst språk.

Ett fonem kan förekomma i olika **allofoner** dvs uttalsvarianter och de är foner som inte förändrar betydelsen.

tʃ och dʒ t.ex. tʃaamac/dʒaamac.

Klusilerna /b/, /d/ och /g/ har respektive motsvarande frikativor /β/, /ð/ och /ɣ/ när de står mellan vokaler. Exempelvis; *bal*, *naβar*, *dap dal*, *baðar*, *geel*, *mayac*

Fonotax – en del av fonologin

Regler för hur man kan sätta ihop fonem till stavelser och ord.
Läran om hur stavelser är uppbyggda

CVC.CVC

vokalen kan vara lång eller kort eller en diftong

weyn

k, t, m, j – inte i koda (i slutet av en stavelse)

Allofoner: Olika ljud som inte medför till någon skillnad i betydelse. Båda ljuden är uttalsvarianter (**dvs. allofoner**) av samma fonem.

[b] hub = [β] laba – I det här exemplet är allofoner, eftersom det här inte är något minimalt par.

Fonem: De ljud som utgör ett viss språks ljudsystem, dvs. de ljud som har förmågan att skapa skillnader mellan olika ord i ett specifikt språk. Fonemen är de enheter som används till att bygga upp morfem. Om vi tar rotmorfemet *guri* har fyra olika fonem och man kan markera symbolerna inom snedstreck. /guri/ eller /g/ /u/ /r/ /i/

Fon: [fo:n] (grekiska phōnē 'ljud', 'röst'). det minsta urskiljbara ljudsegmentet i mänskligt tal som frambringas av talapparaten och som ingår i det talade språket.

Foner studeras inom fonetiken till skillnad av fonem som studeras inom fonologin.

Fonem är de ljud som utgör ett viss språkets ljudsystem, dvs. de ljud som har förmågan att skapa skillnader mellan olika ord i ett specifikt språk.

Allofon är olika ljud som inte medför någon skillnad i betydelse. Allofonerna är uttalsvarianter av samma fonem.

Fon är de minsta urskiljbara ljuden i mänsklig tal.

Fonematisk skillnad mellan ljud

en tillräckligt stor skillnad mellan två ljud i ett specifikt språk för att olika ord ska uppstå mellan ord som bara skiljer sig åt med avseende på de aktuella ljuden.

Minimal pair – Minimalt par

Två ord som bara skiljer sig åt genom ett enda ljud eller en prosodisk egenskap.

dul [dul] – *dul* [dʊl] (vokalerna låter olika: /u/ fudud, /ʊ/ culus)

Olika uttal motsvaras också av olika betydelser.

Alltså finns här en fonematisk skillnad mellan vokalerna.

Vi har därmed visat att /u/ och /ʊ/ är två olika fonem i somaliskan.

Vad menas med minimala par? Varför använder man minimala par? Ge exempel på några intressanta minimala par i somaliskan. Varför är de intressanta?

Minimala par är där det ena ordet är **identisk** med det andra. Lyssningsövning.

Haan, Saan, Laan /h/, /s/, /l/ är fonem i somaliskan

Saan san /a:/, /a/ är fonem, längd är fonematisk

naʃ, ʔaf /n/ är fonem

ʔeyga

ay – hon aan aad uu

nal, bal.

Ett par av ord som skiljer sig åt endast genom ett enda ljud eller en fonetisk egenskap. Man använder de för att bestämma de möjliga fonem som ett specifikt språk har, till exempel *fur* och *far*, *lug* och *lag*, *il* och *ul*, *bur* och *bar*, *kir* och *kar*, *dir* och *tir*. De är intressanta därför att det är två ord där den ena ordet är identiskt med det andra och skiljer sig en enda vokal eller en konsonant men de både orden har olika betydelse.

Det menas med ett par ord som **skiljer sig åt** endast genom ett enda ljud t.ex. **pil - bil**.

I somaliska är **bar** och **ban**; **far** och **bar** några exempel.

Minimala par är intressanta för att de är betydelsskiljande. Orden får olika betydelser men orden skiljer sig bara vad det gäller första/sista ljudet.

Alofoon

Allophones – Allofoner

Olika ljud som inte medför till någon skillnad i betydelse. Båda ljuden är uttalsvarianter (dvs. allofoner) av samma fonem.

Allofon är uttalsvariant av ett fonem.

Allofon är uttalsvariant av ett fonem och återges inte i den somaliska skriften.

Delarna av det talade språk som inte återges i det skrivna språket är bland annat *allofoner*, prosodi (betoning/tonfall, intonation, accent). För somaliskans del finns *betoning*.

garta garka - olika r-ljud ?????

Svenska: Många allofoner[r] (skåne) återges inte i skrivna språket.

Somaliska: Vissa andra ljud(Ɂ, z) återges inte i skrivna språket:

wasiir [z]

Allophones

Allophones are the linguistically non-significant variants of each phoneme. In other words a phoneme may be realised by more than one speech sound and the selection of each variant is usually conditioned by the phonetic environment of the phoneme. Occasionally allophone selection is not conditioned but may vary from person to person and occasion to occasion (ie. free variation).

eg. Some French speakers choose to use the alveolar trill [r] when in the village and the more prestigious uvular trill [R] when in Paris. Such a choice is made for sociological reasons.

A phoneme is a set of allophones or individual non-contrastive speech segments. Allophones are sounds, whilst a phoneme is a set of such sounds.

Allophones are usually relatively similar sounds which are in mutually exclusive or complementary distribution (C.D.). The C.D. of two phones means that the two phones can never be found in the same environment (ie. the same environment in the senses of position in the word and the identity of adjacent phonemes). If two sounds are phonetically similar and they are in C.D. then they can be assumed to be allophones of the same phoneme.

eg. in many languages voiced and voiceless stops with the same place of articulation do not contrast linguistically but are rather two phonetic realisations of a single phoneme (ie. /p/=[p,b], /t/=[t,d], and /k/=[k,g]). In other words, voicing is not contrastive (at least for stops) and the selection of the appropriate allophone is in some contexts fully conditioned by phonetic context (eg. word medially and depending upon the voicing of adjacent consonants), and is in some contexts either partially conditioned or even completely unconditioned (eg. word initially, where in some dialects of a language the voiceless allophone is preferred, in others the voiced allophone is preferred, and in others the choice of allophone is a matter of individual choice).

Further

English	Svenska	Af Soomaali	Källa
Phonological change	fonologiskförändring	Doorsoonka codbeddelineed	(Raabbi 1995)
sound change	ljutförändring	Is beddelka codeed	(Raabbi 1977)
assimilation	assimilation	iskudheehmid	(Raabbi 1977)
character, grapheme	tecken, grafem	summado	(Shire 1976)
phonem	fonem	unugyada codka	(Xaashi 1998)
elision	utstötning bortfall	xadaf	(Keenadiid 1976)

komplementär distribution och fri variation

Vad är skillnaden? Förklara och ge exempel från somaliskan.

Komplementär distribution är när allofoner för fonem förekommer bara i givna situationer eller positioner (environment) t.ex. de frikativa allofonerna /β/, /ð/ och /ɣ/ förekommer bara mellan vokaler.

Fri variation av allofoner innebär att två eller flera uttalsvariationer för ett givet fonem är utbytbara och ordets betydelse ändras inte. Exempelvis tñilib - dzilib.

/r/ har allofonen [d] i vissa positioner där man har fri variation bar/bad. två olika fonotax-system i olika regioner

Assimilationen mellan n/m och b är också i fri variation danbe/dambe. Stavningsvarianter, men bara ett uttal [dambe]

Komplementär distribution innebär att ljudet har olika karaktär beroende på vilken **kontext** det förekommer i.

till exempel: /b/ har komplettera varianten /β/, [bil] månad och [kaβo]

början och slutet av ord: klusil /ba/ [ba]

mellan vokaler, enkelt /b/ blir en frikativa /kabo/ [kaβo]

mellan vokaler, dubbelt /bb/ blir det en klusil kubbad /kub(:)ad/

Fri variation innebär att olika talare uttalar ljudet olika – inget systematiskt samband mellan kontext och ljud.

/j/ uttalas i två olika sätt beroende om man kommer från Banadir regionen eller från mitten - norr.

[tʰɛ: ɪ] nostalgi (mitten - norra regioner)

[dʒe:l] Banadir variant

Exempel för komplementär distribution är [d] som har två uttalsvarianter/allofoner som är [ð] och [d]. [ð] förekommer mellan vokaler t.ex. [maðaḥ] 'huvud'. [d] förekommer i slutet av ord t.ex. [baḍ] 'hav' eller före tonlösa ljud exempelvis [ge:ḍka] 'trädet'

Fri variation: När ett fonem har olika foner kallas allofoner med fri variation

Phonotaxis – Fonotax

Studiet av vilka ljudkombinationer som är möjliga i ett visst språk.

Vad menas med fonotax? Vilka grundläggande principer för somalisk fonotax känner du till?

prata mjölk

dlat mleko

Grupp 2

Fonotax betyder hur olika fonem kan kombineras i ett språk

koartikulation – hur ljud uttalas tillsammans och påverkar varandra, när det kommer i kontakt till exempel i samma ord.

I somaliska har vi maximum två konsonant efter varandra till exempel **Un**kamo, **Dhan**xanag.

Det kan förekomma **tre konsonanter** om det är sammansatta ord eller ordet är i bestämd form Tusaale:

onset & coda – kan bara innehålla en konsonant

nucleus – kan innehålla en vokal (lång eller kort) eller diftong

dham.mays.tir, ca.ways.ka /ai/ <ay> /d/ <dh> digraf

Grupp 4

Fonotaxen beskriver de allmänna principer som reglerar hur ljuden kan sättas samman till ord i ett visst språk.

Somaliskans stavelsestrukturen är mycket mera begränsad. Man kan ha i princip maximalt ett konsonantljud plus ett vokalljud plus ett konsonantljud i en somalisk stavelse dvs somaliska ord kan alltså bara börja respektive sluta med en enkel konsonant, och inuti ord mellan vokaler kan det inte förekomma mer än två konsonanter tillsammans, till exempel bal, lul, tag eller bed.dél, rog.rog, kar.ka.ri, cus.bo, gargaar, afkaar etc.

Grupp 1

Fonotax handlar om hur ljudet i ett språk kombineras för att bilda ord. T.ex. kan somaliska ord inte börja eller sluta på två konsonanter. Orden kan inte heller sluta på M/K/T/(J). Svenska ord kan börja med två/tre konsonanter.

coda – inte /m,k,t,j/ undantag finns: atam, Ibraahim

coda – måste inte finnas, kan vara tom

Inom ett språk kan det finnas regionala variationer i fonotaxen. Man har alltså lite olika fonotax i olika regioner. En mycket tydlig sådan skillnad i fonotaxen finns när det gäller fonemet /d/.

I den varietet som främst talas i norväst kan fonemet /d/ förekomma i vilken position som helst i ord. Det finns inga restriktioner.

I den varietet som talas i östliga, centrala och sydliga regioner finns däremot en stor begränsning i hur fonemet /d/ kan förekomma. Under århundradenas gång har fonemet /d/ i stället kommit att ersättas av fonemet /r/ på ungefär samma sätt som /m/ har ersatts av /n/ i hela de somaliska språkområdet.

I de flesta regioner kan /d/ inte förekomma efter en öppen stavelse, dvs. /d/ kan bara förekomma i början av ord och efter en stavelse som innehåller en koda.

först i ord	dhisaa	dhisaa
i mitten av ord	adhi	ari
i slutet av ord	gabadh	gabar
efter en koda	gab.dho	fadh.dhi <fadh>

Detta gör att det förekommer personer som säger *gabar*, men /gabadh.dha/ *gabadha*.

[d̥] och [r] är alltså **inte** olika allofoner av /d̥/. I ord som *gabadh* och *gabar* har de olika regionala varieteterna olika fonem.

Fonotax

Vad är skillnaden mellan begreppen fonetik och fonotax?

Fonetiken är läran om ljuden, hur de bildas, överförs och uppfattas. Fonetiken är samtidigt en del av språkvetenskapen och naturvetenskapen.

Fonotax är läran om hur ljuden i ett visst språk kan kombineras till stavelser, ord och satser. Fonotaxen är en del av fonologin och beskrivningen av språket som system.

Fonotax handlar om hur ljudet i ett språk kombineras för att bilda ord.

la'aan rea reagera gråa nyja tijo

Grupp 1

Fonotax – är studiet av vilka ljudkombinationer som är möjliga i ett visst språk.

Grupp 2

Läran om hur språkljud kan kombineras med varandra i ett språk och hur de påverkar varandra när de kommer i kontakt (t.ex. i samma ord).

Fonotax – språksspecifika regler

- regler för möjliga och omöjliga ljudföljder som är tillåtna i ett givet språk
- regler för hur vi kan kombinera ljuden i just det språket
- en särskild del av grammatiken

Alan

Syllable – Stavelse

alan (M&P 1999), dhawaaq (Af Soomaali 5, 2010:40)

En enhet i talets struktur som bidrar till en rytmisk växling mellan vokalljud och konsonantljud. Stavelsen innehåller en vokal som stavelsens kärna. Före och efter vokalen kan det finnas en eller flera konsonanter.

English	Svenska	Af Soomaali	Källa
final position (in a word)	slutställning (i ett ord)	danbayn	(Raabbi 1977)
tetrasyllabic	fyrstavig	afar xubnood	(Keenadiid 1976)
tetrasyllabic word	fyrstavigt ord	eray afar alan leh (afaralanle)	Morgan
syllabification	stavelseindelning	allanaynta	(Raabbi 1977)
syllable	stavelse	allanle	(Raabbi 1977, 1995; Mansuur iyo Puglielli 1999)
syllable	stavelse	alan	M&P
disyllable	tvåstavig	laba xubnood	(Shire 1976)
trisyllable	trestavigt	saddex xubnood	(Shire 1976)
	trestavigt ord	eray saddex alan leh	Morgan
beginning	början	horrayn	(Raabbi 1977)
end	slut	dambayn	(Raabbi 1977)
middle	mitten	dhexayn	(Raabbi 1977)
syllable	stavelse	xibin	(Shire 1976)

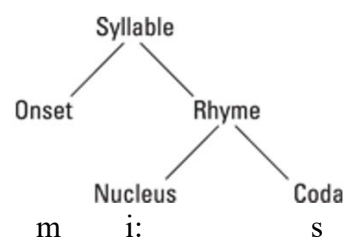
Alan

Syllable – Stavelse

Stavelse är en rytmisk enhet i tal.

Stavelsen är en rytmisk grundenhet samt den minsta prosodiska enheten.

Stavelse är en enhet i talets struktur som bidrar till en rytmisk växling mellan vokalljud och konsonantljud. Stavelsen innehåller en vokal som stavelsens kärna. Före och efter vokalen kan det finnas en eller flera konsonanter.

syllable (alan)

onset : m

rhyme : iis

nucleus : ii
coda : s

w-aa

Rhyme *rim*

Onset *ansats*

Nucleus *kärnan i stavelse*

u 'till', i 'mig'

nucleus + coda : il

Nucleus är en vokal som är mitten i ordet.

Coda *Koda* koda är den eller de konsonanter som följer efter stavelsekärnan

Consonant cluster *konsonantkluster, konsonantgrupp* Konsonant kluster är en grupp av konsonanter.

Stavelsens delar

Ansats (onset) b i l hal.kan s uu n w ey n

Kärna (nucleus)

Koda (coda)

Onset (ansats): stavelsens första ljud

Nucleus (kärnan): vokal i mitten

Coda (koda): sista ljudet i stavelsen

a.ni a.ma i.yo

'adhi

vokal – klangfulla, klara ljud

konsonant – innehåller brus

a, e, i, o, u

l, m, n, r

s, f, t, k, q, j,

Stavelser består av stavelsekärna, som är vokal eller diftong, och eventuellt omgivande konsonanter. **miis, nín, nayl** Stavelsekärnan är den hörbaraste delen av stavelsen. De konsonanter som föregår vokalen kallas stavelsens **ansats** (onset). De som kommer efter vokalen kallas stavelsens **koda** (coda). **Kärnan och koda utgör stavelsens rim.**

hal onset: h rhyme: al

nucleus: a coda: l

/ˈa.ri/

Saeed (1999) beskriver tre olika stavelsetyper: V, CV och CVC. **V:et kan vara antingen kort, långt eller en diftong.** (Kaldhol 2017)

V u

CV ku

CVC hal

VC aan /ul/ /uul/ /iil/ /go'aan/ /u'eg/

även VC

Öppen / sluten stavelse

Öppen stavelse är stavelse som slutar på vokaler.
Öppen stavelse saknar coda.

Sluten stavelse är stavelse som slutar på konsonant.

min.di

Öppna stavelser med stavelse som slutar på vokal. t.ex. fa.ro, la.fo, dhe.go

Slutna stavelser menas med stavelser som slutar med konsonant. Lug, af, il

Stavelser som slutar på vokal t.ex. ko, kallas öppna stavelser och stavelser som slutar på konsonant t.ex. kol, kallas slutna stavelser.

I somaliska hittar vi **inte en(1) stavelse som slutar på vokal(du'?, gu'?)**

Det finns väl en del formord (funktions ord) i somaliska som är öppna stavelser, exempelvis, ka, ku, la, ma, soo, sii, kee, tee osv. *Haa* 'ja' är också ett annat exempel som är öppen stavelse, men är det **innehållsord** (content word) eller formord?

Massor av både öppna och slutna stavelser i somaliskan.

Öppen stavelse

Sluten stavelse

Somali terminology

Hur brukar termerna i fråga 1-3 uttryckas på somaliska?

Grupp 4

ansats: hordhac (vårt förslag)

Kärna: bu'

koda: dibdhac (vårt förslag) h a l a . ma a . dhi

Fonotax: fonotaktigis (vårt förslag)

Ansats - xag

Rim - jaan

Kärna - bu'

Koda - dub

b. Shaqalada afkuna waxay kala yihiin:

Kuwa gaagaaban oo ah: **A, E, I, O, U**.

Iyo kuwa dhaadheer oo kala ah: **AA, EE, II, OO, UU**.

5.1.2. Alan

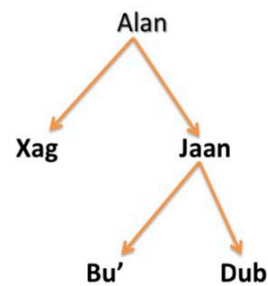
Alanku waa marka ay shibbane iyo shaqal ama shaqal iyo shibbane israacaan sida: *na, ba, ka, ta, dha, ga, baa, waa, yaa, buu* iwm, ama *an, ab, ak, at*, iwm. Shaqal keligiis alan buu noqon karaa kolka uu eray ugu horreeyo. Tusaale ahaan, *ul, af, aniga, ani, il, iil, uub, oog, eel, aar*, iwm., goonnin wuu isu taagi karaa, waana marka uu tix ugu dambeeyo.

Tusaale ahaan,

Rag waa kii kufa e, haddana kaca

5.1.3. Alanka iyo Dhismihiisa:

Alanku wuxuu u qaybsamaa 'Xag' iyo 'Jaan'. Jaanta ayaa iyana u kala baxda 'Bu' iyo 'Dub' sida ka muuqata sawirka dhanka midig ku yaal. Kolka la rabo in la dhisto alan waxaa shardiya in ardaygu

Sawirka 3aad

marka hore yaqaan inta alan ee eray kastaa ka kooban yahay. Tusaale ahaan, erayga bad waa hal alanle. Erayga laba waa laba alanle, iwm.

Barashada

Afka iyo Suugaanta

Cabdiraxmaan ‘Guri Barwaaqo’
iyo
Maxamed Caddaani

Hargeysa, 2021

Källa: [Se bifogad bild.](#)

Grupp 2

Tre olika stavelsetyper: V, CV och CVC t.ex. u, la, nin, men somaliska stavelser slutar inte normalt med /m/, /k/ eller /t/. filin=film, buug = bok, bilaydh= engelska ordet plate.

Somaliska stavelserna tillåter maximal två konsonanter intill varandra t.ex. **kubbad**.

3 Ljudanalys

Praat

Härifrån kan du ladda ner Praat:

<https://www.fon.hum.uva.nl/praat/>

Så här installerar man Praat:

<https://swphonetics.com/praat/installing-praat/>

Här finns mycket allmän information om Praat för den som är intresserad:

<https://swphonetics.com/praat/>

Så här öppnar du en ljudfil i Praat och spelar upp ljudet:

https://canvas.gu.se/files/7265878/download?download_frd=1

Så här ställer du in vilka frekvenser som visas och mäter tonhöjdens Hz-värde:

https://canvas.gu.se/files/7265944/download?download_frd=1

Så här tolkar du tonhöjdskurvan och hittar det höga tonerna:

https://canvas.gu.se/files/7265873/download?download_frd=1

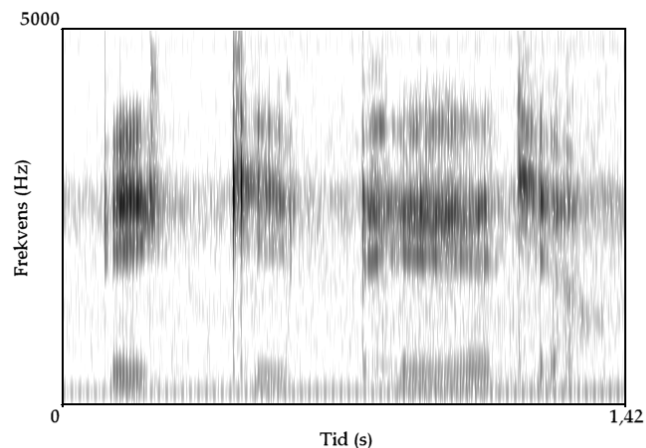
Vågdiagram

– ett akustiskt diagram som bara visar ljudvågor.

BILD

Spektrogram

– ett akustiska diagram för tal- och ljudanalys. Det visar tre egenskaper hos talet i olika dimensioner: vertikalt visas ljudens FREKVENNS, horisontellt visas TIDEN och genom svärta visas ljudens INTENSITET.

uttalet av: Wikipedia

Frekvens

Antalet svängningar i luften per sekund (*rakaad*).

Tonhöjd

skapas av hastigheten på svängningarna hos grundtonen, mäts i Hz (hertz = antal svängingar per sekund)

Grundton:

Ljudet grundfrekvens. Ofta används förkortningen F0.

Grundtonskurva:

En kurva som användes för att studera talets melodi. Den visar hur röstens tonhöjd förändras över tid.

BILD

Klangfärg

special karaktären hos ett ljud, en ton eller en röst. Klangfärgen gör att vi uppfattar de olika vokalljuden. Klangfärgen uppkommer genom att olika övertoner är olika starka, även om grundtonen (tonhöjden) är densamma.

Övertoner:

De frekvenser hos ljudet som är högre än grundtonen. Ofta används förkortningarna F1, F2, F3, F4 för de fyra första och viktigaste övertonerna.

BILD

vokalernas formanter

F0 – grundton, visar ljudens tonhöjd – ordton och intonation.

Vokalernas klangfärg beror på formanterna

F1 – visar om vokalen är hög eller låg.

hög F1 = låg vokal

låg F1 = hög vokal

F2 – visar om vokalen är främre eller bakre.

hög F2 = främre

låg F2 = bakre

För att analysera somaliska vokaler är F1 och F2 tillräckliga.

F3 – visar om vokalen är rundad

lågt F3 = rundning

4. Ljutförändringar

Fråga 2

Jag har lite svårt att skilja åt mellan fonologi och morfonologi. Kan du vara snäll och förklara om detta?

fonologin – språkets ljudsystem, vilka ljud är betydelseskiljande, hur kan de kombineras

morfonologi – ljutförändringar som bara inträffar i vissa specifika böjningsformer

att /m/ → /n/ i slutet av ord och stavelser är en **fonologisk** regel – det finns inga undantag (annat än ett fåtal lånord)

att /l/+t/ → /ʃ/ är en **morfo-fonologisk** regel – det finns undantag. Regeln gäller bara när man böjer ett ord i olika grammatiska former och när ett obetonat grammatiskt ord uttalas tillsammans med sitt huvudord. Regeln gäller inte när man bildar ord. För att beskriva regeln behöver man alltså hänvisa till morfologin.

/bil/+ta/ → /biʃa/

<jecel> + <tahay> /dʒeʃel/+tahaj/ → /dʒeʃeʃahaj/ <jeceshahay>

walaal + ti + nimo → walaaltinnimo
xafiiltan, gacaltooyo, dhaxaltooyo

4.1 Fonologiska processer och ljudväxlingar

Fonologisk processer eller regler för ljutförändringar inträffar när olika fonem hamnar intill varandra. Fonologiska processer och ljutförändringar inträffar alltid, helt utan undantag. De har ingen koppling till övriga delar av grammatiken, till exempel morfologin.

Typiska sådan fonologiska processer i somaliskan är de regler som styr förekomsten av olika allofoner.

/kab/ → [k^hab]

/kabo/ → [k^haβɔ]

En typisk fonologisk ljutförändring är den regel som tvingar fram inskott av en vokal i former som annars skulle innehålla otillåtna konsonantgrupper, t.ex.

//xar_f-o// → /xarfo/

//xar_f// → /xaraf/

Andra fonologiska ljudväxlingar är t.ex. konsonantförändringar i slutet av ord och stavelser.

/k/ → /g/ sist i stavelser och ord

//il_k-o//	→	/ilko/	//ek-a: //	→	/eka:/	<ekaa>
//il_k//	→	/ilig/	//ek//	→	/eg/	

/m/ → /n/ sist i stavelser och ord

//tim-o//	→	/timo/
//tim//	→	/tin/

4.2 Morfofonologi

Morfofonologi (eller morfonologi) är den gren av språkvetenskapen som studerar **samspelet mellan morfologiska och fonologiska processer**. Dess fokus är de ljudförändringar som sker i morfemen när olika morfem kombineras till ord.

Morfofonologisk analys innebär att man försöker ge formella regler eller beskriva begränsningar som kan förutsäga regelbundna ljudförändringar som inträffar i ett visst språks morfologi. Sådana regler omvandlar en följd av teoretiska morfem till den form som faktiskt uttalas.

När morfem kombineras påverkar de alltså varandras ljudstruktur, vilket kan resultera i olika uttalsformer för samma morfem. Morfofonologins regler syftar till att förklara sådana växlingar i språket.

Ett exempel på en morfofonologisk växling i engelskan finns i pluralmorfemet som skrivs <s> eller <es>. Uttalet varierar mellan [s], [z] och [ɪz], som i *cats*, *dogs*, and *horses*. En fonologisk analys skulle leda till tre olika ändelser: /s/, /z/ och /ɪz/, men ur ett morfofonologiskt perspektiv kan alla anses vara former av det grundläggande morfemet //z//, som uttalas som en av de tre fonemiska formerna /s/, /z/, /ɪz/. Vilken form det tar är beroende av det fonem som finns i slutet av morfemet som finns före ändelsen. (Samma beteende förekommer hos den engelska preteritumändelsen <ed>. Den uttalas /t/ , /d/ eller /ɪd/, som i *hoped*, *bobbed* och *added*.)

Pluralsuffixet <s> kan också påverka formen som det föregående morfemet får, som i orden *leaf* och *knife*. De slutar med /f/ i singular, men har /v/ i plural (*leaves*, *knives*). Ur ett morfofonologiskt perspektiv kan ordens rot analyseras som att den slutar på ett speciellt morfofonem //F//, som blir tonande när en tonande konsonant (i det här fallet //z// i pluraländelsen) läggs till. Regeln kan skrivas symboliskt som **//F// blir [tonande] före annat [tonande] fonem, annars förblir det tonlöst**, eller i mera formaliserat notation:

//F// → [α voiced] / ____ [α voiced]

Stor bokstav brukar användas för att ange ett abstrakt morfo-fonem som inte är definierat som tonande eller tonlöst, utan som kan uttalas antingen tonande eller tonlöst beroende på omgivningen.

Det greiska tecknet α anger att antingen + eller – skall sättas in på båda ställena. Regeln ovan är alltså en sammanfattning av de följande två reglerna.

//F// → [+ voiced] / ____ [+ voiced]

//F// → [– voiced] / ____ [– voiced]

För att visa att man avser morfo-fonem snarare än fonem brukar man i modern lingvistik använda dubbla snedstreck (// // som i texten ovan). Andra traditioner använder ibland lodräta streck (| | eller || ||) eller klammerparentes ({ }). Klamrar är mera vanliga för att redovisa en lista över alla de olika varianter ett morfem som är resultatet av de morfofonologiska reglerna, som i {s, z, ɪz} och {t, d, ɪd} för engelskans plural- och preteritummorfem // z// och //d//.

(4.2 Fritt efter *hmn.wiki/sv/Morphophonological*)

Läs även

<https://en.wikipedia.org/wiki/Morphophonology>

4.3 Olika typer av regler

I varje språk finns en stor mängd regler av olika slag.

Många av somaliskans "ljudregler" hittar du i den här veckans kurslitteratur.

Dessa regler är av lite olika slag.

Några handlar i första hand om stavningen, de är alltså **ortografiska regler**.

Några handlar om ljudsystemet och gäller till hundra procent, helt utan undantag. Dessa är **fonologiska regler** som beskriver fonologiska processer. (Lånord kan ibland utgöra undantag mot fonotaxens fonologiska regler.)

Några handlar visserligen om ljud, men är tydligt begränsade till vissa böjningsformer eller typer av ordbildning. Mot dessa regler finnas alltså undantag i vissa andra kontexter. Just sådana regler kallas morfo(fo)nologiska eftersom de beskriver ljudförändringar som inte inträffar överallt i språket, utan bara i vissa ordformer. Det

finns alltså tydliga begränsningar för dessa regler. Begränsningarna definieras av morfologin, dvs. de är **morfologiskt betingade**.

Vissa ljudförändringar inträffar bara i en viss position i en sats. Syntaxen spelar därför en avgörande roll för regeln. Sådana regler är **syntaktiskt betingade**.

Vissa ljudförändringar är väldigt ovanliga och inträffar kanske bara i två, tre ord. De är alltså så ovanliga att man knappast kan kalla det en regel, utan orden utgör snarare en form av undantag. Då är det egentligen mer rimligt att lära in orden, snarare än "regeln". Sådana ljudförändringar är **lexikalt betingade**.

5. Somali vowels

20 vokalfonem 5 fudud gaaban, 5 culus gaaban, 5 fudud dheer, 5 culus dheer

Each grapheme corresponds to two phonemes, one neutral (in Somali *fudud* 'light') and one fronted (centralised or +ATR, in Somali *culus* 'heavy').

All Somali vowels are oral vowels. There are no nasal vowel phonemes.

vowel, simple	lätt vokal	shaqal fudud	(Keenadiid 1976; Mansuur iyo Puglielli 1999)
heavy vowel	tung vokal	shaqal culus	(Xamse 2015)
vowel, heavy	vokal, tung	shaqal culus	(Keenadiid 1976; Mansuur iyo Puglielli 1999)
vowels, inordinary	vokal, ovanlig	shaqal caadi aan ahayn	(Xaashi 1998)

Se fler termer hos Xaashi...

5.1 High front <i>

5.2 Mid front <e>

5.3 Low central <a>

5.4 Mid back <o>

5.5 High back <u>

5.6 Somali diphthongs

Examples

Hur många betydelseksiljande vokaler (fonem) har somaliskan? Gör en lista över dem med fonetiska tecken.

Grupp 4

Enligt Armstrong (1934) har somaliska 9 vokalfonem. Men Saeed (1993, 1999) och Kaldhol (2017) anser att Somaliska har 10 vokalfonem och varje vokalfonem kan bli lång och längden är betydelseskiljande.

<grafem, bokstav> /fonem/ [ljud, uttal, allofoner]

<i>

neutral /ɪ/ (saknas hos Armstrong (1934))

heavy /i/ phonetically sometimes slightly retracted [ɪ]

<u>

neutral /u/

heavy /ʊ/ (Armstrong (1934) använder <ʊ>)

<e>

neutral /ɛ/

heavy /e/ phonetically often slightly retracted [ɛ]

< o >

neutral /ɔ/

heavy /ə/ (Armstrong (1934) använder <œ> och Saeed (1993, 1999) väljer <ö>)

Notice that the heavy vowel is slightly more closed and the neutral one slightly more open than its counterpart.

<a>

neutral /a/ (Armstrong, Saeed, Kaldhol använder /ɑ/.)

heavy /æ/

Grupp 2

Betydelseskiljande vokaler i somaliska är fyra stycken såsom:

ee, ee, e, e,

a, æ, aa, ææ,

œ, œœ,

A-

[a:] báar -ka= hår på kamelens buckla

[a:] baár-ta= namn till ett träd

[æ] cad-ka köttbit

[a] cad - vit färg

[æ:] daán -ta andra sidan dalen

[æ:] daán -ka käken

[ɛ] bed-ka

[æ] bad -ka yta

[a] bad -da havet

[æ:] daáf -ta botten/grund

[a:] daaf -ka ögon sjukdom

E-

[e:] geéd-da 'sak'
[e:] géed-ka 'träd'

[ɛ:] béer – ka 'lever'
[ɛ:] beér- ta 'trädgård, åker' ????

[ɛ:] féedh-ka
[ɛ:] feédh-dha ????

lätt vokal [hɛl]

tung vokal [hël]

I-

tiir –ka

[i:] tiir -ta (plural)

ciir -ta

ciír - stappla

O-

[ɔ:] óon- ka törstighet

[ɔ:] oón- ta mat

[ø] gob -ta respekterad person köp [ø:] köpte [œ]

[o] gob -ka speciell träd

U-

[u:] búug-ga

[ɥ] buúg- ta

[u:] dùug -ta/dùug begravningsceremoni/sliten

[ɥ:] duúg massera/gnida

[ɥ] dul -ka näsborre

[u] dul -sha övenför

[ɣ:] duúl attackera

[u:] dүүл flyga

Sayid–Ahmed

Det finns 10 vokaler som är indelade till 5 lätta och 5 tunga vokaler. Här nere ser du somaliska ortografin och de två olika vokalgruppen.

1. Orthography: i, e, a, o, u

2. Back series: I, ε, α, ɔ, u

3. Front series i, e, æ, ö, u

Fonetic description

Beskriv varje vokal med fonetiska termer som hög/låg, främre/bakre, rundad/orundad, lång/kort etc. etc.

Grupp 4

<a>

[æ] kort öppen främre orundad

shaqal gaab furan, hore ah oo aan goobnayn

[a] kort öppen central orundad

shaqal gaab furan, bartame ah oo aan goobnayn

<aa>

[æ:] lång öppen främre orundad

shaqal dheer furan, hore ah oo aan goobnayn

[a:] lång öppen central orundad

shaqal dheer furan, bartame ah oo aan goobnayn

<e>

[e] kort halvsluten främre orundad

shaqal gaab qeyb xiran, hore ah oo aan goobnayn

[ɛ] kort halvöppen främre orundad

shaqal gaab qeyb furan, hore ah oo aan goobnayn

<ee>

[e:] lång **halvsluten** främre orundad

shaqal dheer qeyb xiran, hore ah oo aan goobnayn

[e:] lång **halvöppen** främre orundad

shaqal dheer qeyb furan, hore ah oo aan goobnayn

<i>

[i] kort hög/sluten främre orundad vokal

shaqal gaab xiran, hore ah oo aan goobnayn

[ɪ] kort hög/sluten främre orundad vokal (en aning lägre och bakre jämfört med [i])

shaqal gaab xiran, hore ah oo aan goobnayn

<ii>

[i:] lång hög/sluten främre orundad vokal

shaqal dheer xiran, hore ah oo aan goobnayn

[ɪ:] lång hög/sluten främre orundad vokal (en aning lägre och bakre jämfört med [i])

shaqal dheer xiran, hore ah oo aan goobnayn

<o>

[ə] kort **halvsluten** central rundad

shaqal gaab qeyb furan, bartame ah oo gooban

[ɔ] kort **halvöppen** bakre rundad

shaqal gaab qeyb furan, dambe ah oo gooban

<oo>

[ø:] lång halvöppen mellan rundad

shaqal dheer qeyb furan, bartame ah oo gooban

[ɔ:] lång halvöppen bakre rundad

shaqal dheer qeyb furan, dambe ah oo gooban

<u>

[ʊ]/[ʊ] kort sluten mellan rundad

shaqal gaab xiran, bartame ah oo gooban

[u] kort sluten bakre rundad

shaqal gaab xiran, dambe ah oo gooban

<uu>

[u:] lång sluten mellan rundad

shaqal dheer xiran, bartame ah oo gooban

[u:] lång sluten bakre rundad

shaqal dheer xiran, dambe ah oo gooban

Grupp 2

i - kort, orundad, främre, hög vokal t.ex. **il** - ett öga

ii - lång, orundad, främre, hög vokal t.ex. **miis** - ett bord

e - kort, orundad, främre, mellanvokal t.ex. **leg** - lamm bröstkött

ee - lång, orundad, främre mellanvokal t.ex. **shabeél** - tiger

a - kort, orundad, central, låg vokal t.ex. **bas** - buss

aa - lång, orundad, central, låg t.ex. **bàal** - fjäder

o - kort, bakre, rundad, mellanvokal t.ex. **qol** - ett rum

oo - lång, bakre, rundad, mellanvokal t.ex. **dòog** - gräs

u - kort, bakre, rundad, hög t.ex. **sun** - gift

uu - lång, bakre, rundad, hög t.ex. **bùug** - en bok

1. o och u är rundad.
2. A, e, och i orundad.

Sayid-Ahmed

Armstrong, Lillas E. (1934)

Fram

[i] förekommer som lång och kort.

T.ex. bil, dir, sir

[ii] : diin , wiil, jiid.

[e] förekommer som lång och kort.

T.ex. dheg.

[ee]: Géed, géel, hees.

[æ]: förekommer som lång och kort.

t.ex. Cæb,Cæd,(cab, cad)

[ææ]: Ráeæd, Táeæg, Dáeæn (Raad, Taag, Daan)

Bak

[a]: befinner sig mellan fram och bak och det är en mycket mer vanligare vokal än [æ].

T.ex. dab,wad,badh, gal.

[aa]: Báadh,láan,isláan

[o]: förekommer som lång och kort

T.ex. tol,qod,qósol.

[oo] : lóox,róob,tóos.

[u]: bun, rux, tus.

[uu]: Dúul, gúur, súun.

Centralt rundade vokaler.

[œ]: Förekommer som lång och kort.

T.ex. Fœg, tœg, rœg (Fog,tog,rog)

[œœ]: bóeæd, jóeæg,dóeæg (bood,joog,doog)

Minimal pairs – vowel length

Gör en lista med minimala par som bevisar att vokalernas längd är betydelseskiljande. Listan ska innehålla minst ett ordpar för varje vokal. Ange en svenska översättning av varje exempelord.

Det somaliska exemplet ska alltid skriva med kursiv stil och översättningen med rak stil inom enkla citattecken.

Grupp 4

<a>

bar ‘födelsemärke, plats, lär, halv’

baar ‘undersök, kvinnonamn, högst, trädart’

<e>

sed ‘portion, lott’

seed ‘senor’

<i>

xir! ‘lås!, stäng!’

xiir! ‘raka!’ (båda imperativ)

<o>

bog ‘sida, famn’

boog ‘sår’

<u>

bur ‘mjöl’

buur ‘berg’

Grupp 2

a

<i>Xal</i> – lösning	<i>Xaal</i> – kompensation/gottgörelse
<i>Jar</i> – skära/kant	<i>Jaar</i> – granne
<i>Bal</i> – hö	<i>Baal</i> – fjäder
<i>Cag</i> – fot	<i>Caag</i> – plats eller gummi
<i>San</i> – näsa	<i>Saan</i> – skinn
<i>Dhan</i> – sida/fullvärdig/hel	<i>Dhaan</i> – kamelkaravan som hämtar vatten

e

<i>Xer</i> – grupp av män som lär sig religion	<i>Xeer</i> – regel / sedvänja
<i>Dheh</i> - säg	<i>Dheeh</i> – emaljen
<i>Sed</i> – del / antal år som fostret finns i livmodern	<i>Seed</i> – sena
<i>Bel</i> – sätta eld	<i>Beel</i> – några familjer som bor nära varandra
<i>Yey</i> -ga – en varg	<i>Yeey</i> -da – många vargar
<i>Dheg</i> – ett öra	<i>Dheeg</i> – en sida på ett fordon

i

<i>Bil</i> – en månad/en halvmåne	<i>Biil</i> – utkomst/försörjning
<i>Tix</i> – dikt/poesi	<i>Tiix</i> – regnskur
<i>Jid</i> – väg	<i>Jiid</i> – dra
<i>Xir</i> – stäng	<i>Xiir</i> – raka
<i>Shir</i> – möte/konferens	<i>Shiir</i> – obehaglig kroppslukt
<i>Cir</i> – himmel	<i>Ciir</i> – filmjolk

o

<i>Xog</i> – information/underlag	<i>Xoog</i> – kraft/styrka
<i>Gob</i> – ett slagsträd/respekterad person	<i>Goob</i> – plats/ställe
<i>Qor</i> – skriv ner	<i>Qoor</i> – nacke
<i>Kob</i> – plats	<i>Koob</i> – en kopp
<i>Hog</i> – ett hål	<i>Hoog</i> – ond
<i>Xor</i> – fri	<i>Xoor</i> – skum/lödder

u

Bur – mjöl

Dur – injicera

Rux – skaka/skälva

Sun – gift

Dhur – håll t.ex. vatten

Kul – värme

Saydi-Ahmed

Buur – berg

Duur – skog

Ruux – själ/en person

Suun – ett bälte

Dhuur – ett slags träd som växer vid havet

Kuul – halsband

Somaliska korta

Somaliska loka

Svenka övers korta

svenska övers long

dir

diir

skicka

larv (f), skal (m)

xer

xeer

religiösa studenter

balk (avsnitt av lag)

dar

daar

vattenkälla

hus

xor

xoor

frihet

skum, grävling

rug

ruug

gnugga, center

knä, tugga

Sayid-Ahmed

Somaliska lätt

Somaliska tung

Svenka övers. lätt

svenska övers tung

diiday

diiday

svimma

vägra

hees (impr)

hees (dåtid)

sjung

sjöng

Kaadi [ka:di]

káadi [kæ:di]

kissa

avvakta

good (m)

gòod (m)

ett slags orm

ett slags tyg

dul

dul

ovan

näsborre

Sayid-Ahmed

idan och idan

caar iyo caar (caadh)

Baaro (baadho), baaro)

Minimala par – lätta/tunga vokaler

Gör en lista med minimala par som bevisar att lätta (eller neutrala) och tunga vokaler har en betydelseskiljande funktion i somaliskan.

Listan ska innehålla några olika par för varje vokal. Ange en svenska översättning av varje exempelord.

Spela in listan med exempelord och [ladda upp den på den här sidan](#). Det är lagom med t.ex. en man och en kvinna i varje grupp.

Grupp 4

/a/

tææg 'förmåga',

taag 'backe',

cad 'vit'

cæd 'en bit kött'

/e/

hæl 'hitta'

hel 'han hittade'

/i/

dhig 'lägg ner'
dhɪg 'hyddans stödpelare'

dhin 'sänka du!'
dhɪn 'han sänkte'

diid 'vägra'
dɪd 'yrsel'

ɪdan 'lov'
idan 'rökelsekar'

/o/

gøød 'orm'
gɔɔd 'kläder',

hør 'hålla djuren i hagen'
hɔr 'början ,fram'

/u/

dul 'ovanför, på'
dɪl 'näsborren'

duul 'flyga'
duul (v.) 'anfälla,
duul (s.) 'folkgrupp'

Grupp 2

arag = titta - lätt vokal,
arad = gift kvinna. tung vokal

aabo = pappa - lätt vokal,
aada = går tung vokal

èedo = många brott- lätt vokal,
eédodo = faster - tung vokal.

il = öga , lätt vokal,
il = vattendrag/en bäck, tung vokal.

iil = grav- lätt vokal-
iib = till salu- tung vokal.

olol= eld - tung vokal-
orod -spring, lätt vokal.

òon= törst- lätt vokal-
oón = animalisk föda -tung vokal

dul =näsborre -tunga vokal-
dul = på ytan- lätt vokal.

duúl= attack -tung vokal -
dùul -flyg -lätt vokal.

Lätta/tunga hos Armstrong/saeed

Gå igenom de exempelord som illustrerar lätta och tunga vokaler hos Armstrong och Saeed. Finns det några exempel som du **inte** håller med om?

Grupp 4

Armstrong (1934) skiljer inte mellan [i] och [ɪ] medan Saeed (1993, 1999) gör det.

Bil 'månad' är tung enligt Saeed (1993: 34) men vi var oeniga om det är lätt eller tung.

Det finns *bil* 'lyfta upp, upphöja, hedra' som en del av oss anser är lätt vokal medan *bil* 'month' har tung. Det verkar också om man lägger ändelse så ändrar kvaliteten på vokalen.

Grupp 2

Armstrong: det finns några ord som vi inte håller med!

habèen - is heard, vi kunde inte förstå! sid. 132

sann - näsa, han använder två "n"

dhann - sida, han använder två "n"

jiirr - rata, han använder två "r" likadan *jirr* - mycket regn

midho - plural of mid, det stämmer inte

san - leather! det måste vara lång vokal "saan"

Tung vokal i preteritum

En vanlig typ av exempel handlar om att imperativ av många verb har lätt vokal och att preteritum utan ändelse har tung vokal,

t.ex. lätt *hees* 'sjung!' och tungt *hees* 'han sjöng'. Är sådana preteritumformer något du känner igen? Använder själv?

Grupp 4

Ja, de flesta av oss känner igen den här formen. Den används sällan och det görs i talspråk (kanske i vissa regioner). Den används också efter opersonliga pronomen (*la* 'man').

Grupp 2

Det är något man märker eller använder i interaktionssammanhanget, t.ex. efter svar till någon som frågar om en person (maskulin):

Sjöng han? Ja! Han sjöng – **haa! Hees.**

Missade han något? Ja! Han missade något – Haa! Seeg.

Grupp 3

Vi är sju personer i gruppen och de flesta känner igen formen men använder inte vardagligt.

Grupp 2

Jag förstår inte exemplen i uppgift 6, skulle det inte bli *heesay* i preteritum 'han sjöng'? Om du inte menar *hees* i substantivform!

Morgan Nilsson

Jag menar *hees* (tung vokal, som *geed*) = 'han sjöng'. Imperativen och substantivet har båda lätt vokal. Det är detta som är "problemet" som jag vill att ni diskuterar. Jämför med exemplen hos Armstrong, t.ex. längst ner på s. 132.

Heavy and light vowels

Minimal pairs

Gör en lista över minimala par som skrivs på exakt samma sätt, men som uttalas på två olika sätt, dels med lätt (neutral) vokal, dels med tung vokal.

Hitta två minimala par för varje kort och för varje lång vokal. Använd vanliga ord som alla människor borde känna till. Ovanliga ord och former bör undvikas, t.ex. preteritum *hees*. **Skriv den svenska översättningen av alla orden** i de minimala paren. Detta är viktigt eftersom orden skrivs på samma sätt på somaliska och det annars finns risk att man blandar samman orden.

	fudud (–ATR, neutral)	culus (+ATR, tung)
<a>	[a]	[æ]
<aa>	[a:]	[æ:]
<e>	[ɛ]	[e]
<ee>	[ɛ:]	[e:]
<i>	[ɪ]	[i]
<ii>	[ɪ:]	[i:]
<o>	[ɔ]	[ø]
<oo>	[ɔ:]	[ø:]
<u>	[u]	[ʊ]
<uu>	[u:]	[ʊ:]

Två personer i varje grupp spelar sedan in listan, helst en mansröst och en kvinnoröst. Tala lugnt och tydligt så att man kan höra ljuden väl.

På lektionen ska vi lyssna, titta på inspelningarna i Praat, och även pröva att mäta skillnaderna i frekvens mellan de tunga och lätta vokaler.

Grupp 1, 2, 4

<a>

[a]	[æ]
<i>xad</i> 'stjåla'	<i>xad</i> 'gräns'
<i>cad</i> 'vit'	<i>cad -ka</i> 'köttbit'

<aa>

[a:]	[æ:]
<i>daaf</i> 'flodbänk'	<i>daaf</i> 'ögoninflammation'
<i>laab -ta</i> 'bröst'	<i>laab</i> 'vika ihop'
<i>daaf -ta</i> 'botten'	<i>daaf -ka</i> 'ögonsjukdom'
<i>baad</i> 'utpressning, betalningskrav' <i>baad</i> 'gräs, bete, djurfoder'	

<e>

svårt att hitta minimala par för den här vokalen.

imperativ	preteritum utan ändelse
[ɛ] <i>hél</i> = finna det	[e] <i>hél</i> = han fick ??? = wuu helay

<ee>

[ɛ:] <i>fɛ:r</i> 'revben'	[e:] <i>fɛ:r</i> 'knytnäve'
[ɛ:] <i>fèedh</i> (ka) = slag med knuten näve	[e:] <i>feédh</i> (dha) = nyckelben
<i>gèes</i> (ka) = horn	<i>geés</i> (ta) = sida, riktning
<i>hèes</i> (ta) = låt	<i>heés</i> = sjung
[ɛ] <i>jèer</i> :tid, Goor; Wakhti	[e] <i>jeer</i> :flodhäst

<i>

[ɪ] <i>jir</i> 'kropp'	[i] <i>jir</i> 'existera'
[ɪ] <i>jir</i> (ka) = kropp	[i] <i>jir</i> (ka) = ösande regn
[ɪ] <i>Dhig</i> : En lång pinne, ulo dhaadheer,	[i] <i>Dhig</i> :släpp,lämna

<ii>

[ɪ:] <i>dɪ:d</i> 'svimma'	[i:] <i>dɪ:d</i> 'vägra'
[ɪ:] <i>dɪid</i> = svimma	[i:] <i>dɪid</i> = förneka (det)
[ɪ:] <i>dɪid</i> : svimma	[i:] <i>dɪid</i> : förneka, vägra
<i>jɪidh</i> (ka) = kött	<i>jɪidh</i> = kör över (det)

<o>

[ɔ] <i>qəd</i> 'gräva'	[ø] <i>qəd</i> 'ved'
	<i>qori weyn oo qalalan</i> (Mansuur och Pugliegli 2012)
[ɔ] <i>gob</i> (ka) = speciellt träd	[ø] <i>gob</i> (ta) = nobel person
[ɔ] <i>or</i> : ljud, Cod wada jir ah oo dad meel fog jooga ka yeedha.	
	[ø] <i>ør</i> : tyg, kläder, Dhar; maro

<oo>

[ɔ:] <i>dɔ:n</i> 'hämta!, leta efter!'	[ø:] <i>dø:n</i> 'båt'
[ɔ:] <i>doon</i> = finna	[ø:] <i>doon</i> (ta) = båt
[ɔ:] <i>doon</i> : Hämta,finna	[ø:] <i>doon</i> : båt

òon (ka) = törstig

oón (ta) = mat

<u>

[u] *dul* ‘ovanför’

[u] *dul* (sha) = topp/överför

[u] *Dul* :ovanför / högst upp

[ɯ] *dɯl* ‘näsborre’

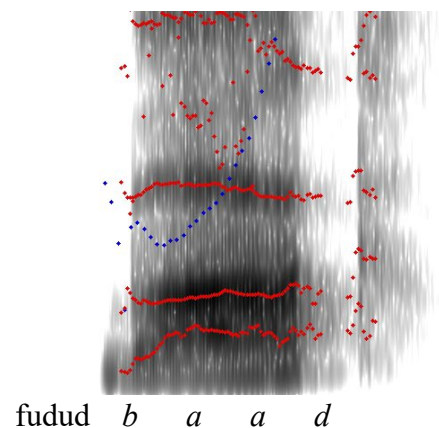
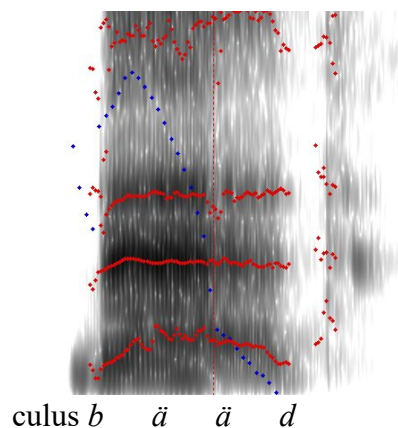
[ɯ] *dul* (ka) = näsborre

[ɯ] *Dul*:Näsborre

<uu>

[u:] *duul* ‘flyga’

[ɯ:] *duul* ‘attackera, anfalla, fiende, folkgrupp’

fudud – *baad* – F1: 772 Hz (käken lägre) – F2: 1266 Hz (tungan mera bak)

culus – *bääd* – F1: 690 Hz (käken högre) – F2: 1718 Hz (tungan mera fram)

högre F1 = mera låg/öppen vokal

lägre F1 = mera hög/sluten vokal

högre F2 = mera främre vokal

lägre F2 = mera bakre vokal

Uppgift 2

Finns det några minimala par i litteraturen som ni har läst som ni tycker är mindre bra?
Varför?

Grupp 2, 4

Nej! vi kunde inte hitta några.

Grupp 1

laab “chest/bröstkorg” och **laab** “folded/vika,böja” vi är tveksamma om det är tonen som gör skillnad eller om det är den tunga vokalen.

preteritum utan ändelse, t.ex. *hel* ’han hittade/fick’

Recordings

- Spela in exemplen i uppgift 4, 5, 6, 7. Välj gärna en annan person än de som spelade in listan med minimala par.

6. Somali consonants

22 konsonantfonem

De viktigaste artikulationssätten för somaliska konsonanter är: Klusiler, nasaler, frikativor, tremulanter, lateraler. Det finns en hel del somaliska konsonanter som uttalas på de olika sätten.

Tabellen är inte fullständig...

Artikulations sätt ↓ ställe →	Labialer	dentaler	alveolaren	palataler	veraler	glottaler
Klusiler	b	t , d			k , g	/ʔ/
Frikativor	f	s				h
Affrikata						
Nasaler	m	n				
Tremulanter			r			
Lateraler			l			

j – affrikata

6.1 Obstruents

6.1.1 Fricatives

6.1.1.1 voiceless labio-dental <f>

6.1.1.1 <s>

6.1.1.1 <sh>

6.1.1.1 <kh>

6.1.1.1 <x>

6.1.1.1 <c>

6.1.1.1 <h>

6.1.2 Stops

Somali unaspirated stops are voiced between vowels, but more or less devoiced in initial and final position as well as before another voiceless consonant.

Aspirated stops /t, k/ are always voiceless.

6.1.2.1 labial

grafem , fonem /b/, allofoner [b], [β] och [p],

initialt: **bas** [bas],

medialt: q**abo** [qaβo]

finalt: kab [k^hap]

6.1.2.1 dental <d>

grafem: <d>, fonem: /d/, allofoner: [d], [ð] och [t].

initialt: dab [dap]

medialt: badar [baðar], mindida [mindiða]

finalt: bad [bat], buskud [t]

6.1.2.1 dental aspirated <t>

6.1.2.1 <dh>

<adhi> [adj] = <ari> [ari] – I det här exemplet är <dh> och <r> allofoner, eftersom det här inte är något minimalt par!

grafem: <dh>, fonem: /d/, allofoner: [d] och [r]

The <r> ~ <dh> variation in Somali is not a question of allophones, but of two parallel phonological systems with differences on their phonotactics. The NW system allows <dh> in any position in a word, whereas the majority system does not allow <dh> to be preceded by a vowel.

6.1.2.1 velar <g>

6.1.2.1 velar aspirated <k>

6.1.2.1 uvular <q>

6.1.2.1 glottal <'>

6.1.3 Affricate <j>

grafem: <j>, fonem: /ǧ/, allofoner: [tʃ] och [dʒ], i t.ex. <Jubba, Jaamac>

Symbolen /ǧ/ för det här somaliska fonemet kan motiveras historiskt genom att somaliskans <j> har uppstått genom en uttalsförändring av ett tidigare kusjitiskt /g/-ljud.

Tonande eller tonlös: j

6.2 Sonorants

6.2.1 Nasals

6.2.1.1 <m>

6.2.1.2 <n>

6.2.2 Trill <r>

6.2.3 Lateral <l>

6.2.4 Glides

6.2.4.1 palatal <y>

6.2.4.2 labio-velar <w>

Examples

Konsonantfonem

Hur många betydelseskiljande konsonanter (**fonem**) har somaliskan? Gör en lista över dem med fonetiska tecken.

Använder alla författare samma fonetiska tecken för fonemen, eller finns det skillnader mellan författarna?

Grupp 4. Uppgift 1.

Alla författare anger att somaliska har 22 konsonantfonem.

Artikulationssätt – hur bildas ljuden

Åtta klusiler /b, t, d, k, g, q, ʔ/

sju frikativor /f, s, ʃ, x, h, ɣ, ʕ/

två nasaler, /m, n/

två approximanter /j, w/ och

en lateral /l/

en vibrant / trill /r/

en affrikata /tʃ/. /j/ /y/ [j]

shabeel /ʃ/

Jaamac <j> /dʒ/ ~ /tʃ/ ~ /j/ [tʃ]~[dʒ] cheap jeep

Artikulationsställe – Var bildas ljuden

labialer
dentaler
alveolarar
palataler
velarer
uvularer
faryngaler
laryngaler

De flesta fonem är författarna eniga om att använda samma tecken, men de använder olika fonetiska tecken för de **fetmarkerade** ovan.

Fonemet som representeras av <q> i somaliska ortografi har fått de här fonetiska tecknen:

/q/ Armstrong (1934) < > / / []

/g/ Saeed (1999)

Här kan man undra om det handlar om vilket ljud de menar, är det den tonlösa [q] eller den tonande [g]. **Vad säger de? Tonande eller tonlöst uttal?**

Fonemet som representeras av <j> i somaliska ortografi har fått de här fonetiska tecknen:

<j> Armstrong (1934)

<tʃ> Saeed (1999)

Fonemet som representeras av <'> i somaliska ortografi har fått de här fonetiska tecknen:

<'> Armstrong (1934)

<ʔ> Saeed (1999)

Fonemet som representeras av <c> i somaliska ortografi har fått de här fonetiska tecknen:

/ʿ/ Armstrong (1934)

<ʕ> Saeed (1999)

Fonemet som representeras av <y> i somaliska ortografi har fått de här fonetiska tecknen:

<y> Armstrong (1934)

<j> Saeed (1999)

Grupp 1 Uppgift 1.

Armstrong listar 23 konsonanter(fonem): Se tabellen nedan.

Consonant Table.											
	Bilabial	Labio-dental	Dental	Alveolar	Post-alveolar	Palato-alveolar	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
Plosive	<i>b</i>		<i>t d</i>		<i>ɖ</i>			<i>k g</i>	<i>q</i>		'
Affricate						<i>ʃ</i>					
Nasal	<i>m</i>			<i>n</i>							
Lateral				<i>l</i>							
Rolled				<i>r</i>							
Fricative		<i>f</i>		<i>s</i>		<i>ʃ</i>		<i>x</i>		<i>ħ ʕ</i>	<i>h</i>
Vowel Glide	<i>w</i>						<i>y</i>	<i>(w)</i>			

plosives vs. stops explosivor / klusiler
 rolled vs. trill

Saeed listar 22 konsonanter(fonem): Se tabellen nedan.

(1) Consonants

Stops:	b	d	ɖ	g	ʁ	ʔ
		t		k		
Fricatives:	f	s		ʃ	χ	ħ
						ʕ
Affricate				tʃ		
Nasals	m	n				
Trill		r				
Lateral			l			
Glides	w			j		

De använder i stort sett samma tecken förutom

/c j y q ʔ/. Armstrong har en extra w konsonant.

/ʔ ʕ/ för /c ʔ/ (Armstrong)

/tʃ j ʔ ʒ/ för /j y c'/ (Saeed)

Källa: tabeller - Armstrong, Saeed

Grupp 2 Uppgift 1

[β] dhában = kind [β] dhában = jämna tal *[β] alla författare*

[β] dháb = famnen , [β] dháb = sanningen

[l] saeed [l-] Edmondson tol = sy , tol = släkting

[b] káb = sko , káb = reparera

[r] Saeed bar = födelsemärke, Jiir = en manlig namn, jir = en kropp/att skydda

[rr] Edmondson bar = undervisa, jiirr = en rata, jirr = häftigt regn.

[r] far = ett finger , far = en kanal

[ʃ] shaash = lejons man , [ʃ] shaash = kvinnlig klädesplagg

[f] fál = verb/handling , [f] fál = plöja trädgården

[n] gan = sikta och skjuta , dhan = drick mjölken

[ŋ] gann = trådigt hår , dhann = sida

[ʔ] fal = verb/handling , [ʔ] fall = hypnotisera

Fonetic description

Beskriv varje konsonant så noggran som möjligt med fonetiska termer som anger artikulator, artikulationsställe, artikulationssätt, tonande/tonlös etc. etc.

Uppgift två ska man ange artikulator, vad skiljer artikulator från artikulationsställe?

Jag inser nu att vi kanske inte pratat om artikulator (ordentligt).

Artikulationsstället sitter i käkens överdel.

artikulator i käkens underdel, i huvudsak handlar det om underläppen, tungspetsen, tungryggen, tungroten.

För ljuden som bildas i halsen kan man inte göra den här uppdelningen.

Grupp 4. Uppgift 2.

Klusiler - stops - hakadayaasha

/b/

voiced bilabial stop

tonande bilabial klusil

codle labadebnoole hakade ah

d

voiced dental stops

tonande dental klusil

codle ilkoole hakade ah

t

voiceless dental stop

tonlös dental klusil

codlaawe ilkoole hakade ah

ɖ

voiced retroflex stop

tonande retroflex stop

codle qaloocane hakade ah

g

voiced velar stop

tonande velar klusil

codle dhanxanaggjilicasane hakde ah

k

voiceless velar stop

tonlös velar klusil

codlaaw dhanxanaggjilicasane hakade ah

q/g

voiceless/voiced uvular stop

tonlös/tonande uvular klusil

codlaawe/codle hilibdalqaale hakade ah

ʔ

Glottal stop tonlös

Glottal klusil

-

Frikativor - fricatives - islisayaasha

f

voiceless labio-dental fricative

tonlös labiodental frikativ

codlaawe debin-ilkoole islise ah

s

voiceless alveolar grooved fricative (Saeed)

tonlös alveolar frikativ

codlaawe - islise ah

ʃ

voiceless palato-alveolar fricative

tonlös palatoalveolar frikativ

codlaawe dhanxanag islise ah

χ

voiceless uvular fricative

tonlös uvular frikativ

codlaawe hilibdalqaale islise ah

ħ

voiceless pharyngeal fricative

tonlös faryngeal frikativ

codlaawe dhuunle islise ah

ʕ

voiceless pharyngeal fricative

tonlös faryngeal frikativ

codlaawe dhuunle islise ah

h

voiceless glottal fricative

tonlös glottal frikativ

codlaawe - islise ah

Nasaler, approximanter mm.

m

voiced bilabial nasal

tonande bilabial nasal

sankabaxe labadibnoole codle ah

n

voiced alveolar nasal

tonande alveolar nasal

codle - sankabaxe ah

j

voiced palatal approximant

tonande palatal approximant

codle dhanxanagle -

w

voiced bilabial approximant

tonande bilabiall approximant

codle labadibnoole -

l

voiced alveolar lateral approximant

tonande alveolar lateral approximant

codle - - -

r

voiced alveolar trill

tonande alveolar trill

codle - -

tʃ

voiceless/voiced palato-alveolar affricate

tonlös/tonande palato-alveolar affrikat

codlaawe/codle dhanxanag - jacle ah

Grupp 1 Uppgift 2.

Somali consonant phonemes^{[1][2]}

		Labial	Dental/ Alveolar	Postalveolar	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
Nasal		m	n						
Stop	voiceless		t̪			k	q		ʔ
	voiced	b	d̪	ɖ		g			
Affricate	voiceless			tʃ					
	voiced			(dʒ)					
Fricative	voiceless	f	s	ʃ		x ~ χ		ħ	h
	voiced							ʕ	
Approximant			l		j	w			
Trill			r						

Ur tabellen ovan kan man utläsa varje (somalisk) konsonants artikulationsställe, artikulationssätt, tonande/tonlös etc. etc.

T.ex.

[b]: labial voiced stop
[h]: glottal voiceless fricative
osv.

Källa: tabeller - Wikipedia

Grupp 2 Uppgift 2

Ljudet **[b]** är en tonande bilabial plosiv, ortografiskt b. **Ord initialt eller**

slutligen och före tonlösa ljud kan det vara lite tonande, t.ex. [b] i Láb S

'maskulin', och Maskulinitet 'vapnet'. **Mellan vokaler försvagas b ofta till**

motsvarande frikativ, t.ex. [β] i laba 'två'.

bangi kab kabta kan /b/ uttalas tonlöst

/b/

[b] tonande habboon, bangi, kab, kabta

[b] [p] (delvis) tonlöst bangi, kab, kabta

[β] **tonande frikativt** **laba mellan vokaler**

/d/

[d] är en tonande tandplosiv, ortografiskt d, med liknande fonetisk egenskaper till b. Det hängs ofta i samma positioner, t.ex. [d] i geed S 'träd' och gèedka 'trädet', och försvagas ofta till en frikativ intervokaliskt, t.ex. **[ð]** på Sóhon N 'rik person'.

/d/

[d] är en tonande retroflex plosiv, ortografiskt dh. Mellan vokalerna det uttalas ibland som en klaff t.ex. **[ɖ]** i ádhi N 'får och getter'. De distributionen av detta ljud skiljer mellan nordliga och södra sorter av standard somaliska.

[r] I sydliga varianter skillnaden mellan dh och den rullad r förloras utom i början av ord eller där den norra sorter har en dubbelkonsonant dhdh.

Dhálo (norr) *Dhálo* (syd)

Xidh (norr) *Xir* (syd)

Fadhiisó (norr) *fariisó* (syd)

Fádhdhi (norr) *fádhi* (syd)

[g] är en tonande velarplosiv, ortografiskt g, som b och d ofta har liten röst initialt, slutligen och innan röstlösa stopp, till exempel i goor S 'tid', lúg S 'ben' och lúgta 'benet'. Detta ljud verkar mindre troligt än b och d att försvagas till en frikativ mellan vokaler, t.ex. återstående [g] i xigàal S.

[G] är en tonande uvular plosiv, ortografiskt q. Detta ljud uppstår med litet ljud inledningsvis eller slutligen och vissa talare uttalar det faktiskt ingen ljud alls, d.v.s. som [q] i dessa positioner.

[ʔ] är ett glottal stopp, ortografiskt representerat som '. Det händer betydligt mellan vokaler och slutligen, t.ex. la 'àan S, ló' S 'nötkreatur'. Ljudet förekommer också initialt i ord som vi lexiskt skulle göra räkna med att börja med en vokal, t.ex. idan S 'rökelsebrännare', som isolerat är uttalas [ʔidæn].

[t] är en röstlös tandplosiv, ortografiskt t. Detta ljud har ett mer begränsad distribution än motsvarande tonande ljud d: det förekommer endast vid början av en stavelse.

[k] är en ljudlös velarplosiv, ortografiskt k. Som med t/d-paret, det har en mer begränsad distribution än motsvarande tonande plosiva g, förekommer endast i början av stavelser.

Ljudet [f] är en röstlös labio-dental frikativ, ortografiskt f, vilket är alltid ljudlös även intervokalt, t.ex. [f] i fál s 'verb', sáfar s 'resa', láf s 'skelett'

[s] är en ljudlös alveolär frikativ, ortografiskt s. Det är alltid ljudlös, även intervokaliskt, t.ex. [s] i sán s 'näsa', qósol s 'skratt', miis N 'bord'.

[ʃ] är en ljudlös palato-alveolär frikativ, ortografiskt sh. Det är alltid röstlös, även intervokaliskt, t.ex. [ʃ] i shaah S 'tea', náshir S 'broadcast', klišh N 'påse'.

[χ] är en röstlös uvular frikativ, ortografiskt kh. Det också ofta uttalas som en velarfrikativ [x]. Detta ljud finns bara i lånord från

arabiska

[h] är en röstlös faryngal frikativ, ortografiskt x. Det är alltid ljudlös, även intervokalt: t.ex. [h] i xabbað S 'kula', sáxar S 'damm, speck', sáx S 'riktighet'

[ʔ] är en tonande faryngeal frikativ, ortografiskt ca. Det är alltid tonande. t.ex. i cèel S 'brunn', macállin S 'lärare', sác S 'ko'. Ljudet kan uppstå med knarrande röst.

[h] är en röstlös glottal frikativ, ortografiskt h. Det är vanligtvis ljudlös inledningsvis och slutligen men uttryckt intervokaliskt, t.ex. [h] i húb S 'vapan' och lèh ADJ 'ha, äga' och i dúhur S 'Middag.

Ljudet [m] är en bilabial tonande nasal, ortografiskt m. Ljudet gör det inte förekomma i ordslutläge, där det i stället visas som n, och därmed kollapsa motsättningen mellan de två näsorna.

[n] är en tonande alveolär nasal, skriven som n i ortografin. Detta ljud förekommer i alla positioner i ordet.

[r] är en tonande alveolär drill, ortografiskt r. Det uttalas ofta med andad ljud och kan vara delvis hängiven. Mellan vokalerna kan ljudet ske som ett enda tryck. Det förekommer i alla positioner i ordet.

[l] är en tonande alveolär lateral, ortografiskt representerad som l, som förekommer i alla positioner i ordet, t.ex. lár S 'man', nolól S 'liv'.

[w] är en tonande ungefärlig bilabial, eller semivokal, representerad som w i ortografi.

[j] är en tonande palatal ungefärlig, eller semivokal, representerad som y i ortografi. Dessa två symboler w och y utför två distinkta fonologiska

funktioner: för det första som konsonantstarter av stavelser, t.ex. wár S 'nyheter' och yár ADJ 'små'; och för det andra som andra vokaliska element i diftonger, t.ex. háwl S 'arbete' och náyl S 'hanlamm barn'

Strong consonants or long consonants

Vad säger författarna om "långa" konsonanter.

Handlar det bara om de sju konsonanter som enligt standarden ska skrivas som dubbla, eller gäller det även ytterligare några konsonanter?

Vad säger de olika författarna? Vad upplever du själv i ditt eget uttal?

Gör en lista med minimala par som visar vilka konsonanters längd som är betydelseskiljande. Listan ska innehålla minst ett ordpar för varje konsonant. Ange en svensk översättning av varje exempelord.

Det somaliska exemplet ska alltid skriva med kursiv stil och översättningen med rak stil inom enkla citattecken.

Spela in listan med exempelord och [ladda upp den på den här sidan](#). Det är lagom med t.ex. en man och en kvinna i varje grupp.

Grupp 4. Uppgift 3.

Förutom de sju konsonanterna har Armstrong (1934) <ɖ, q> som kan vara långa konsonanter. Men <n, l, r> tycker hon också att ett ord kan vara långt i slutet av en stavelse eller ett ord. Saeed (1999) tycker också att bara <ɖ> kan vara lång. < > / /

/b/ *dabaal* 'simning' *dabbaal* 'dum'

/d/ *wado* 'ta med (du.impr)' *waddo* 'väg', *boqorrada* 'kungarna', *boqoradda* 'drottning'

/l/ *keli* 'kanal, ensam' *kelli* 'njure' *ilin* 'dörr' *illin* 'tår'

/r/ *jirid* 'att existera' *jirrid* 'stam', *boqorrada* 'kungarna', *boqoradda* 'drottning'

/g/ *ruuga* 'tugga (ni)' *ruugga* 'knä', *tuuga* 'be (ni, imperativ)' *tuuugga* 'tjuv'

/n/ *keena* 'hämta (ni)' *keenna* 'våran'

/m/ *amaan* 'hylla' *ammaan* 'tryghet'

/ɖ/ *feedha* 'slå (ni)' *feedhdha* 'revbenet' (Det finns skillnader av uttal som beror på regionen man kommer ifrån)

/q/ *dhaqqa* 'tvätta' *dhaqa* 'omsorg' (Det finns oenighet kring dubblering av <q>.)

affar

iyyo

Grupp 1 Uppgift 3.

Armstrong lägger till dhdh och qq

Saeed lägger till dhdh

Vad upplever du själv i ditt eget uttal?

Vi upplever att alla konsonanter kan vara långa men Armstrongs och Saeeds tillägg till de 7 redan existerande långa konsonanterna är korrekta(rimliga).

Grupp 2 Uppgift 3

Författarna skilje sig åt om långa konsonanterna exempelvis Saeed och Orwin skriver att det finns åtta långa konsonanter och lägger en lång konsonant ut över de sju standarden [m, n, l, r, b, d, g] och dd men Armstrong skriver nio konsonant [m, n, l, r, b, d, g] dd och qq.

Jag håller med Armstrongs påstående om att det finns 9 konsonant.

[ð] xad= gräns

[d] xadd = stjäla

[l] tol = sy

[l] toll = släkting

[r] jir= skydd

[rr] jirr =

[r] carab = en arab

[rr] carrab= en tunga

[n] dhan =dryck

[n] dhann = sida

[g] joog= stanna

[g] joogg= längden

[m] khamiis= en torsdag

[m] khammiis= en klänning(för män)

[β] xabad = ett bröst ,

[b] xabbad = en kula

[β] gabal = en bit ,

[b] gabbal = skymningen

[d] hadhay = han kvarstod

[dd] hadhdhay Hon kvarstod

Allophones

Gör en lista med alla de **allofoner** (uttalsvarianter) som nämns av författarna för vart och ett av de olika fonemen.

Utgå från varje fonem och lista allofonerna för just det fonemet. Listan ska också innehålla ett

par exempelord för varje allofon.
Ange en svenska översättning av varje exempelord.

Grupp 4. Uppgift 4.

/b/

Fonemet har två uttalsvarianter/allofoner (Armstrong 19934; Saeed 1999):

- [β] förekommer mellan vokaler (intervokalisk, intervocalic) t.ex. [gaβar] 'flicka'
- [b/p] förekommer i slutet av ord t.ex. *hub* 'vapen' eller före tonlösa ljud exempelvis [tub̥ta] 'vägen'

/d/

Fonemet uppför sig som /b/, den har två uttalsvarianter/allofoner (Armstrong 19934; Saeed 1999):

- [ð] förekommer mellan vokaler (intervokalisk, intervocalic) t.ex. [maðah] 'huvud'.
- [d] förekommer i slutet av ord t.ex. [baɖ] 'hav' eller före tonlösa ljud exempelvis [ge:ɖka] 'trädet'

/g/

Fonemet uppför sig som /g/, den har två uttalsvarianter/allofoner:

- [ɣ] förekommer mellan vokaler (intervokalisk, intervocalic) t.ex. [maɣac] 'namn'
- [g] förekommer i slutet av ord t.ex. [rag] 'män' eller före tonlösa ljud exempelvis [rugta] 'trädet'

/d/

[ɾ] frikativ mellan vokaler (Armstrong 1934: 121-122).

tidhi 'hon sa'

/h/

[h] tonande mellan vokaler t.ex. *bahal* 'vilda djur, monster' (Armstrong 1934: 129)

/G/

Mellan vokaler blir det frikativa [ɣ] t.ex. [boɣor] 'kung' (Armstrong 1934)

Grupp 1 Uppgift 4.

1. /b/ allofon [p]

bal, baal, badh,

(t, k, sh) dabka, hubka, gobta.

1. <d> /d/ Allofon [t]

fuudka, dadka, quudka, geedka

1. <d> /d/ allofon [ð]

daad, qod, raad, qaad

1. <d> /d/ allofon [ð]

badag, dadab, deerada

1. <dh> och <r> [d]

<adhi> [adi] = <ari> [ari] = en get

<xídh> [xid] = <xir> [xir] = stäng

1. <kh> och <q> [χ]

<khajàar> =<qajàar> = gurka

Grupp 2 Uppgift 4

khaymad **qaymad** = ett tält (Orwin s.56)

khajaar **qajaar** = gurka

falla**adh** falla**ar** = en pil

mak**ha**ayad ma**qa**ayad = cafeteria (Saeed 1999 s.8-9)

xid**h** xir = stänga

fad**hi**iso fariiso = sitt ner

/ʔ/, dvs. < ' >

Allofoner till fonemet / ʔ /, dvs. < ' >

Vi hittade inga allofoner för fonemet / ʔ /

I slutet av ord kan / ʔ / utelämnas i uttalet. Fri variation. (vem?)

alifba' (??? kan uttala utan ' ???)

/b/

[b] i början av ett ord, *bil* 'månad' (tonande klusil (stop, plosive))

[β] förekommer mellan vokaler [*naβar*] 'sår' (frikativ tonande) **dab.baal**

[ɸ] tonlöst, förekommer i slutet av ord t.ex. *dab* 'eld' eller före tonlösa ljud exempelvis [*kaɸta*] 'skon'

[bir] **bir** = järn

[laβa] **laba** = två

[b]= en tonande bilabial klusil. [bir]

[β] = en tonande bilabial frikativa. [laβa]

i början av ord svagt tonande eller tonlöst (Edmondson et al. n.d.: 4)

i slutet av ord tonande med en schwa offlide [b^ə] i tydligt uttal, tonlöst och preglottaliserat [ʔp] i vardagligt uttal. (Edmondson et al. n.d.: 4)

dubbelt <bb> mellan vokaler blir [ʔpb] (Edmondson et al. n.d.: 4)

bir / lab - klusil

kubbad - klusilt

la**b**a - frikativt mindida

ka**b**tan – klusilt, ej mellan vokaler

/ʕ/, dvs. < c >

[cab] <cab> = drycka,

[saʕab] sacab = applåd

Vi hittade inga allofoner för fonemet / ʕ /

tonlöst i slutet av ord (Edmondson et al. n.d.: 6)

!! Armstong

/ d /

[d] i början tonande och klusil (t.ex. *dab* ‘eld’)

[ð] mellan vokaler (intervokalisk, intervocalic) t.ex. [maðah] ‘huvud’.

[ɖ], tonlöst, i slutet av ord t.ex. [baɖ] ‘hav’ eller före tonlösa ljud exempelvis [ge:ɖka] ‘trädet’
även i början av ord

[ɖ] [ð]

[geɖ] <geed> = träd

[hoðan] <hodan> = kvinnlig namn

Saeed 1999, s.8

[d] en tonande klusil. [geɖ]

[ð] en tonande dental frikativa. [maðah]

Samma som /b/ (Edmondson et al. n.d.: 4)

kooxda – frikativt

/ ɖ /, dvs. < dh >

[ɖ] i början *dhar* ‘kläder’. Men regional variant i slutet av ett ord /baɖ/ ‘halv’

[ɾ] mellan vokaler aɾi ‘getter’ (Regionalt varietet)

[dɛg] <dheg> = öron

ibland uttalas som en flik t.ex. i [aɾi] ádhi = 'får och getter'.

Edmondson Esling Harris 2003 s.5

[d] en tonande retroflex klusil, [adɪ] -[ari]

i början av ord [dʰ] svagt tonande apiko-postalveolar (retroflex) oral implosiva (Edmondson et al. n.d.: 4)

mellan vokaler [ɾdʰ] (Edmondson et al. n.d.: 4)

sist i ord [ɬʔt] (Edmondson et al. n.d.: 4)

Ljuden /d/ och /r/ är olika fonem. Man brukar därför inte säga att [r] är en allfon av /d/, utan att det finns två olika fonologiska system sida vid sida i somaliskan. I det ena systemet kan /d/ förekomma var som helst i ett ord. I det andra systemet finns restriktioner i fonotaxen för var /d/ kan förekomma. I ett historiskt perspektiv skulle man beskriva det som en ljdförändring /d/ → /r/ efter vokal.

/ f /

[laf] <laf> = ben

[safar] <safar> = resa

men det finns ingen allofoner Saeed 1999 - Somali s 9

[f] en tonlös labiodental frikativa: [far] ,finns inga allofoner till fonemet / f/.

i slutet av ord kan det uttalas längre (Edmondson et al. n.d.: 4)

/ g /

[g] i början av ett ord t.ex. *geel* 'kamel'

[ɣ] mellan vokaler t.ex. [mayɔc] 'namn'

[g] tonlöst, i slutet av ord t.ex. [rag] 'män' eller före tonlösa ljud exempelvis [rugta] 'trädet' **även i början av ord**

/g/ <geel> [geel] = kamel,

[ɣ] <sagaal> [sáyǎál] = nio .

Ref: Edmondson (2003), s.5.

[g] en tonande velar klusil. [geel] / [ɣ] : [sayaal]

/h/

[h] tonlös i början och i slutet av ett ord *hooyo* 'mor' *leh rah* 'sköldpadda'

[ɦ] tonande mellan vokaler *bahhal* 'monster'

words often lose their final /h/ in connected speech (Armstrong 1934: 129)

ah, leh saddex carruur ah

rah

/h/ [hees] <héés> = sång

[ɦ] <h> [duɦúr] <duhur> = middagen

Ref: Saed, J. (1999), s. 9.

[h] en tonlös glottal frikativa: [habeen]

[ɦ] en tonande glottal frikativa: [duɦur]

Vi är osäkra med Armstrongs (1934) beskrivningar kring /h/. Hon anser att det finns allofoner när de här fonemen är mellan vokaler, men vi hör inte skillnad.

/dʒ/, dvs. <j>

[dʒ] dʒid 'väg' dʒubba

Fri variation

tʃubba tʃubba

/dʒ/ <j> [dʒid] <jid> = väg.

[gutʃuf] /tʃ/ <gujuf> = soptunna.

Ref: Edmondson (2003), s.5

/k/

[k^h] saknar allofon

/k/ [k^h] =

/káalay/ = kom,

túke = /korp/.

Ref: Saed, J. (1999), s. 9.

/χ/, dvs. <kh>

saknar allofoner

/χ/ <kh>

/l/

saknar allofoner

/galab/ = eftermiddag,

/lis/ = mjölka

långt, delvis tonlöst /l/ i slutet av vissa ord (Armstrong 126-127)

/m/

saknar allofoner

/n/

/n/ - fonem – finns bara i teorin, i grammatiken, de ljud som gör det möjligt att skilja mellan olika ord och betydelser.

[n] – fon – finns i verkligheten

ett antal foner är kopplade till varje fonem, de utgör allofoner till detta fonem.

Vilka foner är allofoner till fonemet /n/? [n], [m] och [ŋ], [N]

Vilka foner är allofoner till fonemet /m/? [m]

Fonen [m] är allofon till både fonemet /n/ och /m/.

fonemet /n/ har allofonerna [n], [m] och [ŋ], [N]

nin [nin]

nin baa [nimba:]

ninka [niŋka]

waan qoraa [wa:Nqɔra:]

delvis tonlöst i slutet av vissa ord (Armstrong 124-125)

/q/

har tonande och tonlös allofon, har klusil och frikativ allofon.

i början av ord – tonlös stop

Bruhn (n.d.: 2) hävdar att <q> är en tonande uvular klusil [g].

enligt Gabbard (2010: 12) finns inte allofonen [g].

I början och slutet av ord [q] – en tonlös oaspirerad uvular klusil

Mellan vokaler [ɣ]

Cardona (s. 12) säger

i början av ord svagt tonande [g]

enkelt /q/ mellan vokaler [ɣ]

dubbelt /qq/ mellan vokaler [qq] - tonlös uvular klusil, i t.ex. <xaqa>

i slutet av ord tonlös unreleased klusil, men oftare tonlös eller svagt tonande uvular frikativa [ʁ] eller [χ]

Vi är osäkra med Armstrongs (1934) beskrivningar kring /G/. Hon anser att det finns allofoner när de här fonemen är mellan vokaler, men vi hör inte skillnad.

/r/

har tonlös allofon som kan förekomma i slutet av ord.

har frikativ allofon som kan förekomma i slutet av ord.

/r/ Rör sig fri variation, i södra Somalia uttals fonemet /r/ dubbla allofon [rr] och **rab** uttals med **rrab** i början av /r/ eller slutet till exempel **aar** = lejon uttals med **aarr**. (Edmondson, Esling & Harris 2003 sida 7)

i början och slutet av ord delvis tonlös tremulant (trill) [r], tungan slår flera slag.

enkelt /r/ mellan vokaler uttalas som en 'tap' [ɾ], dvs. tungan slår bara ett slag. (Edm.)

i början av ord: starkt och praktiskt taget tonlös
i mitten av ord, enkelt /r/ - endast ett slag med tungan, en 'tap'
i mitten av ord, dubbelt /rr/ - mätningar visar tonande, men kan uppfattas som delvis tonlöst, troligen p.g.a. breathiness.
i slutet av ord, efter kort vokal – tonande med fyra, fem slag med tungan.
efter lång vokal – tonlöst med tre slag.
i vissa ord efter både lång och kort vokal, nio, tio slag,
efter kort vokal, först tonande, sedan tonlöst /r/
efter lång vokal, tonlöst (Armstrong 1934: 127-128)

Hon menar också att det finns en fonologisk (betydelseskiljande funktion) mellan /r/ och /rr/ i slutet av ord (s. 128). Substantivet /marr/ 'en gång', imperativ /mar/ 'passera',

mask. /béerr/ 'lever', fem. /beér/ trädgård, odling' etc.

/s/

saknar allofoner

i slutet av ord kan det uttalas längre (Edmondson et al. n.d.: 4)

/ʃ/, dvs. <sh>

saknar allofoner

[ʃaah:] = <shaah> = te,

[tʰaʃiil] = <tashiil> = spara

Harris 2003, s.6

i slutet av ord kan det uttalas längre (Edmondson et al. n.d.: 4)

/t/

[tʰ] saknar allofoner

[tʰús] <tus> = visa

[gæætʰírr] <gaatir> = hård

Harris 2003, s.5

/w/

saknar allofoner

<wan> = lamm

<haween> = kvinnor Harris 2003, s.7

/ħ/, dvs. <x>

saknar allofoner

[haas] <xaas> = partner

[naah] <naax> = bli tjock

Harris 2003, s.6

[ɸ] tonlös epiglottal frikativa enligt Edmondson et al. (n.d.: 6)

Gabbard (2010: 12) hävdar fri variation mellan [ħ] och [ɸ]

Pharyngeal contraction: Epiglottis squeezed back, narrowing the pharyngeal passage (Armstrong 1934: 129)

/j/, dvs. <y>

saknar allofoner

enkelt /j/ uttalas som en approximant

dubbelt /jj/ uttalas som en frikativa, t.ex. hooyo /ho:jjɔ/ (Edmondson, s. 7)

7. Somali prosody

7.1 High Tone

Feminina substantiv har hög ton på sista moran, ändelser räknas inte

caleén-ta

De flesta maskulina substantiv har hög ton på näst sista moran, ändelser räknas inte

isticmaal-ka

När det gäller ordbildning så får det ord som bildas genom sammansättning eller med en ändelse bara en hög ton – på den sista eller näst sista moran (vokalpositionen).

ballan-qáad(ka)

När man lägger till grammatiska böjningsändelser så behåller substantivets stam ofta den höga tonen.

En del ändelser, t.ex. bestämd artikel, får inte hög ton.

gúri -> gúriga

En del ändelser, t.ex. demonstrativ, possessiv, kan få en hög ton, men ofta blir den inte särskilt hög eller märks inte alls.

gúri -> gúrigan / gúrigán

nín -> nínkayga / nínkáyga

En del ändelser, t.ex. interrogativ ändelse och pluraländelsen, får en hög ton. Tönen i substantivets stam försvinner.

gúri -> gurigeé, guryó

Alltid hög ton på pluraländelsen -ó.

biyó, sawirró

Tönen ligger kvar på samma plats även när man lägger till andra ändelser, t.ex. artikeln

biyó sawirró

biyáha sawirráda

Imperativ: alltid näst sista moran!

Éeg! Shéeg!
Eéga! Sheéga!

Fiiri!
Fiiríya!

Undantag: Imperativ somslutar på -ó har hög ton på sista moran

booqó! men regelbundet i plural: boóqda!

Prepositioner har alltid hög ton.

Maxáa aynu **ú** isticmaalnaa biyáha?
Halkeé ayaa aynu **ká** helnaa biyáha?

Verb i enkel aspekt har inte hög ton.

Maxáa aynu **ú isticmaalnaa** biyáha?
Halkeé ayaa aynu **ká helnaa** biyáha?

Verb i progressiv aspekt har alltid hög ton på moran direkt före suffixet -ay-.

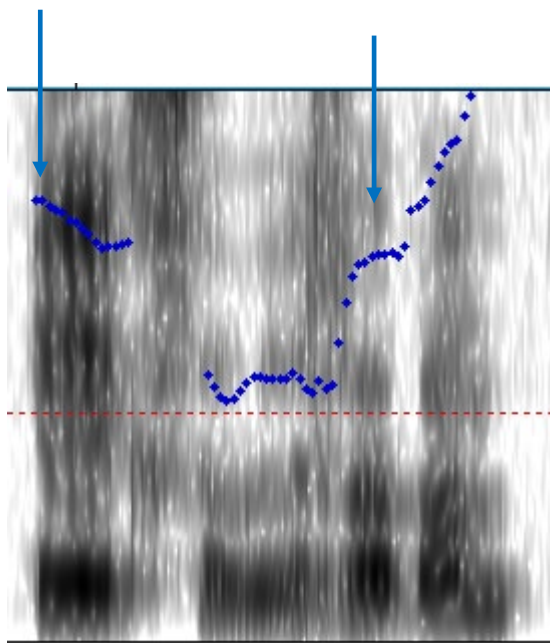
Maxáa aynu ú **isticmaálaynaa** biyáha?
Halkeé ayaa aynu ká **hélaynaa** biyáha?

Frågeord har normalt hög ton.

Maxáa aynu ú isticmaálaynaa biyáha?

Phrase final high tone / Continuation high tone (markerar slutet på en fras och att man vill fortätta tala. Denna typ av hög ton är ofta högre än valig hög ton och avänds av de flesta talare bara ibland, men vissa talare använder den väldigt mycket.)

Éeg sawirráda**n**!

Ée g s a w i r r á d a **n**!

Adjektiv förlorar ofta sin höga ton efter substantiv.

badán – men: walxó badan

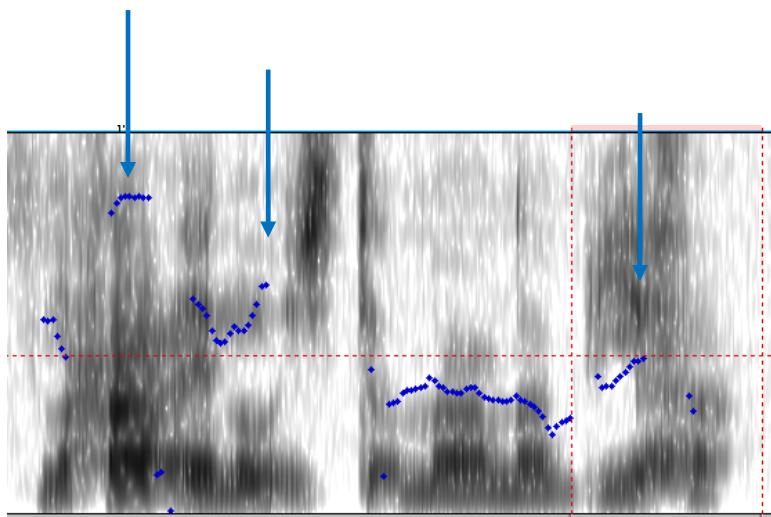
Satspartiklar som waa, waxa, ayaa, baa... har ibland hög ton, men ofta saknas tonen, eller så finns bara en "liten" ton.

Korta subjektspronomen saknar oftast hög ton.

Waxa aan ú isticmaalnaa walxó badan.

Waxaan ú isticmaalnaa walxó badan.

I en mening brukar de olika höga tonerna bli lägre och lägre.

Ma x áa aynu ú i s t i c m a a l n a a b i y á h a ?

Hög ton och betoning

Vad finns det för skillnader mellan hög ton och betoning? Vad har de gemensamt? Vad säger de tre författarna om ton och betoning i somaliskan?

Hög ton förekommer naturligt i vissa ords stavelse medan **betoning** är extra förstärkning som ges till en stavelse i ett ord.

Det de har gemensamt är att båda handlar om extra **förstärkning** som ges till stavelsen. Ton kan vara i tre nivåer, högst, mellan och lägre medan betoning kan vara hög, mellan eller ingen betoning.

Författarna säger nästan samma sak om ton och betoning i somaliskan.

L Armstrong: Betoning är uttal av en stavelse med starkare ton. Hög ton och fallande ton får starkare betoning i somaliskan.

J Saeed: Betoning är uttal av en stavelse med starkare ton. Hög ton och fallande ton får starkare betoning i somaliskan

Betoning innebär att en stavelse framhävs mer och det sker det i vokalen. Den betonade stavelsen eller vokalen kan ha olika nivåer av tonhöjd. Det finns bl.a. *hög ton* som är när en mora/vokal har **högre ton än de andra i sin omgivning**. Armstrong (1934: 139–148) framför att det finns fyra tonhöjd: *low*, *mid*, *high* och *falling*. *Low* och *mid ton* markeras inte enligt Armstrong (1934) med särskilda diakrits. Men *high ton* markeras med akut accent (´) exempelvis *inánta* ‘flickan’ och *falling ton* markeras med grav accent (`). *Falling ton* förekommer bara vid stavelser som har långa vokaler eller diftonger och den första vokalpositionen markeras med grav accent exempelvis *l`aan* ‘gren’, *dòog* ‘green’. När ett enstavig ord med lång vokale har hög i den första vokalpositionen är inte behandlat av Armstrong (1934) så tydligt.

(17)	<i>inan</i>	N	‘boy’	<i>inán</i>	N	‘girl’
	<i>farîid</i>	N	‘wise man’	<i>fartid</i>	N	‘wise woman’
	<i>wêyl</i>	N	‘male calf’	<i>wéyl</i>	N	‘female calf’
(18)	<i>éy</i>	N	‘dog’	<i>éy</i>	N	‘dogs’
	<i>mádax</i>	N	‘chief’	<i>madáx</i>	N	‘chiefs’
	<i>Soomáali</i>	N	‘a Somali’	<i>Soomaali</i>	N	‘Somalis, the Somali race’
	Soomaáli			Soomaali		

Saeed (1993, 1999) håller det mesta med Armstrong (1934) men skiljer sig med att han inte har *mid tone*. Den höga tonen markeras med akut accent (´), den låga tonen markeras inte alls och den fallande tonen markeras med grav accent (`). Men Saeed (1999: 17) valde använda cirkumflex (^) och akut accent (´). Det är otydlig vad han menar här. En gissning är att han vill skilja mellan det Kaldhol (2017) kallar *falling* och *rising*.

Enligt Kaldhol (2017) finns *high* eller *low tone*. Bara *high* markeras med akut accent. Vid långa vokal och diftong finns *falling* och *rising*. *Falling* är när näst sista vokalpositionen har hög ton och *rising* när den sista vokalpositionen har hög ton.

Skillnad mellan
fonetik: high, low, falling, rising (vad vi hör)
fonologi: high, low (hur vi analyserar det)

Symboler för markering av hög ton

Vilka diakritiska tecken använder olika författare för att markera ton i somaliskan. Hur används de olika tecknen? Vilka skillnader finns mellan olika författare?

L Armstrong: Tone; high(á), mid(a), falling(à)

súnta high

sun mid

bàal falling

J Saeed: Tone; high(á), low(a), falling(à).

èy sing falling

éy plur high

Det finns egentligen ingen skillnad mellan författarna. Men Armstrong säger acute and grave accent medan Saeed säger high and low tone.

Alla författare använder akut accent (´) för att markera hög ton. De är också överens om att inte markera vid låg ton. Fallande ton markerar de olika. Armstrong (1934) använder grav accent (`) på den första vokalen. Saeed (1999) använder cirkumflex för att markera fallande

ton. Kaldhol (2017) bara använder akut accent eftersom bara en av vokalpositionerna har hög ton.

Enligt Kaldhol, Nina Hagen. 2017 använder hon akut accent (´) konsekvent där lägger hon på första, sista eller näst sista vokal. Hon använder samma akuta accent på både maskulina och feminina! Däremot använder Armstrong, Liliás E. 1934 två olika accenter, akut accent (´) och grav accent (`). Enligt **honom** ord med en stavelse uttalas antingen med mellannivå (-) eller med fallande ton (\). Han använder akut accent när suffixet som noterar den bestämda artikeln läggs till, har grundstavelsen den höga tonen: **bádhka** (halvan), **súnta** (giftet), **láanta** (grenen). När det gäller grav accent använder han över den första vokalbokstaven i fallande ton (\): **bàal** (fjäder), **laan(ka)** 'small tree' **laan(ta)** (en gren), **dòog** (grönt gräs).

fonologiska: laán

Det finns enligt Saeed, John Ibrahim. 1993 trädgrundtoner som använder två tonhöjdsnivåer: Högton = **á**, Lågton = **a**, Fallande ton = **àa** annars använder han akut accent och grav accent samma sätt som A. Liliás E. 1934 gör. Dock använder Saeed, John Ibrahim. 1993 cirkumflex accent t.ex. **â** för att markera fallande ton. Denna kontrast tillåter minimala par: **farîid**, **wêyl**, **êy**, eller feminint kön i substantiv: **gôol**, **nêyl**

Olika system för att markera ton

	Hög ton på kort vokal fonetiskt	Hög ton på lång vokal stigande	fallande
Fonetisk tradition		áa	àa / âa
Armstrong	sún(ta), ínan(ka), inán(ta)	caléen(ta), láan(ta) (mid enligt A.), beér(ta)	habèen(ka), béer(ka)
Saeed 1993	sún(ta), ínan(ka), inán(ta)	caléen(ta), láan(ta)	habèen(ka)
Saeed 1999	sún(ta), ínan(ka), inán(ta)	caléen(ta), láan(ta)	habêen(ka)

	fonologiskt	låg-hög	hög-låg
Fonologisk tradition		aá	áa
Nina Kaldhol	sún(ta), ínan(ka), inán(ta)	caleén(ta), laán(ta)	habéen(ka)
Giorgio Banti			
Mansuur & Puglielli (1999: 25)			
Morgan Nilsson			

Vilket system använder Giorgio Banti för att markera somalisk hög ton i sin artikel från 1988?

Är det samma system som hos någon av författarna vi läste förra veckan?

Grupp 2

Det finns fyra huvudsakliga utmärkande fall i somalisk hög ton enligt Giorgio Banti (1988):

Den absolutiva (Abs): Genitiv (Ge): Nominativ (Nom): Vokativ (Voc)

Giorgio Banti hävdar att de typiska dragen för denna deklination är absolutivet med näst sista H-ton, ultimat H-ton i genitiv, L-toner genomgående i nominativ och initial H-ton i vokativ.

Giorgio Banti har samma system som de andra författare med hög-ton vilken han har akut-accenten på första vokal maskulina och nästa sista vokal i feminina dock förklarade han lite mer utförligt där klassificerade han genus och numerus och hur det påverkar somaliska hög ton.

Grupp 4

Hög ton markerar han med akut accent ('). Han har samma system som Kaldhol (2017). Vid stavelse med lång vokal finns falling och rising enligt Banti (1988). Falling markerar han den höga tonen vid den första moran och rising vid den sista moran.

fallande	stigande
wíil -	líín
habéen -	caleén
fonologiskt system	

(1) *áfar wíil* 'fyra pojkar' (genitiv)

wíil 'pojke'

áfar díbí (genitiv)

díbi

Banti (1988: 13)

Grupp 1

Banti använder samma diakritiska tecken som författarna vi läste om förra veckan.

á, é, í, ó, ú

H- tone : hög ton

L-tone : låg ton

Previous research on tone in Somali

Gör en lista över alla de regler/principer för placeringen av hög ton som författarna presenterar. Ge ett par exempel för varje varje regel.

L Armstrong:

Ord med **en stavelse** uttalas med **mid**(unmarked)...

sun mid

Med en **betämd artikel** får ordets **första stavelse** high tone

súnta high

...eller falling(marked)

fonologiskt:

Alla substantiv har en hög ton.

Om tonen finns **sist i ett ord** så försvagas den ofta.

/sún/ [sún ~ sun]

/súnta/ [súnta]

bàal falling tone

Med en betämd artikel behåller ordets första stavelse falling tone

bàalka falling tone

J Saeed:

Vi tyckte att fråga 3 kräver mer tid.

Armstrong (1934)

- enstavigt obestämd ord har **mid ton** och markeras inte *sun* 'gift' *ciir*, *laan* . Men första stavelse av de bestämda ord markeras t.ex. *súnta* 'giften' *ciirta*, *láanta*. De är feminine.
- Men den första vokalen av ett enstavigt ord som är lång vokal eller diftong markeras med grav accent. Bestämd eller obestämd spelar ingen roll, *bàal* 'fjäder', *bàalka* 'fjäder' *dóog* 'green' *dóogga* 'the green grass'. De här är maskulina.
- Vissa tvåstaviga obestämd ord ton markeras inte *inan* 'flicka', men vid bestämd form *inánta* markeras den sista stavelsen med akut accent. De är feminana.

- Vissa tvåstaviga obestämd och bestämd ord ton markeras den första stavelse med akut accent t.ex. *inan* ‘pojke’, *gúri* ‘hus’ osv.. De är maskulina.
- Tvåstaviga ord där den andra stavelsen är lång vokal, den första vokalpositionen markeras med grav accent t.ex. *shabéel* ‘tiger’, *fandháal* ‘sked’. De är maskulina.
- Plural av alla substantiva ord oavsett genus har mid ton (som inte markeras).
- shabéel, shabeelló

Saeed (1993, 1999) anser att hög ton vid den näst sista stavelse finns hos maskulina substantiv *nácas* ‘manlig dum’. Medan en hög ton vid den sista stavelsen innebär en feminin substantiv exempelvis *nacás* ‘kvinnlig dum’.

Kaldhol (2017) håller med Saeed (1993, 1999).

1934 Armstrong

Principer för placering av högton:

Om substantivet är maskulin, hög betoningen ligger på första stavelse i vokalen exempel :

(-)	{	<i>’inan</i>	son
		<i>’ásar</i>	afternoon
		<i>gúrra’</i>	wrong
		<i>qósol</i>	laughter
		<i>bélel</i>	flame
		<i>dágaḥ</i>	stone
(- -)	{	<i>’inanka</i>	the son
		<i>’áqalka</i>	the house
		<i>gúrra’a</i>	the wrong
		<i>qósolka</i>	the laughter

Däremot om substantivet är feminint, hög betoningen ligger på andra stavelse i vokalen exempel:

(- -)	{	<i>ḥarrágo</i>	smartness
		<i>’inánta</i>	the daughter
		<i>qorráḥda</i>	the sun
		<i>’ad’édḍa</i>	the sun
		<i>dawá’o</i>	the fox
		<i>dεεráda</i>	the gazelle

1999 Saed

Principer för placering av högton:

Olika kasus av subjekt är ofta markerade av ensam ton exempel: Nominativ ”en man” nin låg ton

Subjektiv av transitivt verb Hög ton

Om substantivet är maskulin, hög betoningen ligger på **första** stavelse i vokalen

exempel:

Däremot om substantiv namnet är feminin, hög betoningen ligger på **andra** stavelse i vokalen

exempel:

Mora – vokalposition : lång vokal är TVÅ moror

sista moran i ordet: mindí, caleén - feminina substantiv

näst sista moran i ordet: dúgsi, habéen – maskulina substantiv

nästa sista moran: imperativ av verb: éeg, eéga, fíiri, fíriya

plural av sustantiv: sista moran: dugsiyó, nimán, aabbayaál

-oóyin, näst sista moran: hooyoóyin → hooyooyín

Kaldhol 2017

Om substantivet är maskulin, hög betoningen ligger på **första** stavelse i vokalen exempel: en pojke

géés sida

Däremot om substantiv namnet är feminin, hög betoningen ligger på **andra** stavelse i vokalen

exempel: flicka

geés hörn

Undantag mot vissa regler

Vilka undantag tar författarna upp? Försök skriva listor över ord som utgör olika typer av undantag.

L Armstrong:

Exempel på undantag: Ord med en stavelse och med lång vokal som uttalas med mid tone är feminina.

Men **reer > réerka, fuud > fúudka** är maskulina och är därför undantagna.

reér, maroodí, abtí, webí, ratí, dhakhtár, xafiís

Máryan, -a, -o, -e Faadúmo Faadumó

Ett ord med **hög ton vid första vokalposition** brukar vara feminina substantiv men Armstrong (1934: 141) listar **fiudka** 'soppan', **réerka** 'familjen' är maskulina trots att den första vokalen har hög ton och detta är undantag.

De plurala substantiv brukar inte ha hög ton, men de här orden som slutar *o* i singular har hög ton i plural form *hooyooyin*, *xeedhóoyin* ' ', *deeróoyin* ' ' Armstrong (1934: 143).

Kaldhol (2017) redogör maskulina ord som har en hög ton i sista **stavelsen** *maroodí* 'elefant', *sabtí* 'lördag', *abtí* 'morbror', *albaáb* 'dörr' osv. Hon diskuterar att det **inte finns så många**.

Monosyllabic nouns which have long vowels or diphthongs and are pronounced with the mid-level tone are feminine: with definite article

Ciir – ciirta – buttermilk.

Gees – geesta – Side.

Feedh – feedhdha – rib.

There are exceptions to this. for example, reer, reerka (village),

fuud, fuudka (soup), are masculine. S141

Plurals of both masculine and feminine nouns are pronounced with the mid-level tone in all syllables:

naylal - lambs (m.)

kuulo - necklaces

naylo - lambs (f.)

seebab - oars

sanan - noses

fandhaalo - spoons

naago - women

inamo - sons

Exceptions are the feminine words already referred to, ending in o in the singular. These have (- - _) in the plural:

hooyooyin (also hooyo, with level tones)

deerooyin

xerooyin (also heryo, with level tones) s 143

(The phonetic structure of Somali: sidan 141 och 143).

Ljudfilerna

Túrki-ga' (en extra hög ton efter ordet signalerar att talaren tänker fortsätta)

Jármal-ka'

Ingiriis-ka

4:e från slutet för geografiska namn som slutar på -o, -a, -e

Soomáaliya

Gároowe

Áfgooye

Itóobiya

Súuriya

Máryan waa ... xáas.

Máryan ... waa xáas wanaagsán.

Rules for high tone in Somali

heés -ta héés!

á – hög ton

ā – medelhög / halvhög ton

daméer(ka) – maskulina substantiv har ton på näst sista vokalpositionen i stammen

dameér(ta) – feminina substantiv har ton på sista vokalpositionen i stammen

De allra flesta adjektiv har hög ton på sista vokalpositionen:
qurxoón

Bara ROT-adjektiv med **lång** vokal har hög ton på näst sista vokalpositionen
wéyn, nóol, dhéer, róon

Nominative case

Hur uttrycks kasuset Nominativ med hjälp av ton?

Om subjektet inte är fokuserat så saknar subjektet ofta ton.

Enligt Banti (1988) hög ton kan placeras på den nästa sista (penultimate) mora för vissa substantiv (2a.). Det finns andra som har bara låg ton på alla moror (2b). En tredje grupp av substantiv är det frivilligt att ha hög ton och då är den sista mora som markeras (2c.).

Subjekt i obestämd form utan fokus förlorar oftast sin höga ton.

(2)

a. **Buraáale** beertuu jiraa.

b. Lacág báy **gabadhi** heshay.
Gabadhi lacág báy heshay.

däremot har subjektet tonen om det är fokuserat, men det är då alltså inte nominativ.

Wiíl báa hali harraatiday.

Hál báa wiil harraatiday.

Genitiv

Hur uttrycks kasuset Genitiv med hjälp av ton? Förklara och ge exempel.

Genitiv - attribut

Áxmed

gúriga Axmed

gúriga Axmé

míis - grundform: fallande

labá míis – attribut/genitiv: stigande

bisád - grundform

áfar bisadoód - attribut

Grupp 2

Genitivformerna ses som en specifik accentuell profil som åläggs ordet.

T.ex. Lába miís

Gúriga Máxamed Áxmed Geelé

De enda undantagen är D4 m. plural i -ó, som också lägger till suffixen -oód eller -aád, t.ex., gabdhoód och halaád från gabdhó 'flickor' respektive haló 'hon kameler'.

Laba gabdhoód.

Toban faroód.

Guriga lixaád. - adjektiv

Grupp 4

Kasuset genitiv har alltid hög ton på den sista moran enligt Banti (1988).

Skillnader i ton mellan kasus gäller bara för substantiv som inte har någon determinerare (bestämd art, possessiv, demonstr. interrogativ ändelse)

alltid: gúriga

(3)

a. Laaqin **orgí** gugaa la maqlaa.

b. Waxaan waa hadal **carruureéd**.

Grupp 1

Hur uttrycks kasuset Genitiv med hjälp av ton? Förklara och ge exempel.

Genitiv har alltid en hög ton.

t.ex. Gabadh : gabdhó , hal : haló ri` : riyó

Banti nämner att plural som slutar på -o lägger man till suffixet

-ood eller -aad t.ex gabadh : gabdho**ó**d. halo, halo**ó**d, riyo. riyo**ó**d

några andra substantiv har istället -aad t.ex. halo, hala**a**d, riyo, riya**a**d

Vokativ

Enligt Banti (1988) har vokativ en **hög ton på den första moran**.

Dhálinyaro, ha soo daahina.

Vokativet förekommer med substantiv "använda som former av direkt tilltal eller åkallan till en person eller personifierad varelse" (Andrzejewski, 1979, s.34), när de inte följs av vokativa suffixpartiklar som -ow eller -yohow.

Det vokativa har **initialt hög ton på sin första vokalpositionen** och låg ton på sin andra vokal

1. Eéyaá, áyeeyo.
2. Waaryaá, dúkaanle.
3. Gábdho káalaya. gabdhó gabdhów gabdháyahow
4. Ódayaal waa sidee? Maxámed Maxámedów

grundform:	Maxámed	absolutiv
subjekt:	Maxamed	nominativ
attribut:	Maxaméd	genitiv
tilltal:	Máxamed	vokativ

med ändelse: Maxámedów

Tone in compounds

Compounds have a high tone on the last constituent part. Any preceding constituent part(s) don't have any high tone.

If there is no suffix added to the compound, the position of the tone is the same as in the corresponding independent noun or adjective.

This sometimes leads to a mismatch between final/penult tone and the gender of compounds.

What about *abaaldhac*, *codkac*, *adhijir*, *aftir*, *badweyn*, *ballangal*, *caloolkujir*, *dabshid*, *dalmar*, *dalkumar*, *falgal*, *gacantir*, *horumar*, *lafdhabar*, *waxtar*?

What is the gender of these nouns? Where is the high tone? How can we explain the position of the high tone?

Grupp 2

cód (ka) + kac (v) --> codkác -a (Noun+modifier phrases that have “lost” the High tone on the modifier) (compound noun)

ádhi (ga) + jír (v) --> adhijír (compound noun)

áf (ka) + tir (v) --> aftírka = (compound noun)

bad (da) + wéyn (adj) --> badwéyn -ta (compound noun)

bállan (ta) + gal (v) --> ballangál -ka (compound noun)

calòol (sha) + ku jir (v) --> caloolkujír -ta (compound noun)

dáb (ka) + shid (v) --> dabshíd -ka (compound noun)

dál (ka) + mar (v) --> dalmár -ka (compound noun)

fál (ka) + gal (v) --> falgál -ka (compound noun)

gácan (ta) + tir (v) --> gacantír -ka (compound noun)

hór (ta) + u mar (v) --> horumár -ka (compound noun)

wáx (a) + tar (v) --> waxtár -ka (compound noun)

láf (ta) + dhabar (ka) --> lafdhábar -ta (compound gender) F + M compounds = F / lafdhábar -ka (linear adjacency)

abáal (ka) + dhac (a) --> abaaldhác -a (M + M compounds = M)

Grupp 1

De här sammansatta orden har en högton. Kaldhol nämner att i de flesta fall så har morfemet längst till höger en högton.

- Abaál + dhác: abaaldhác- *a*
- Cód + kác: codkác- *a*
- Af + tír: aftír-*ka*
- Bállan + gál: ballangál-*ka*
- Calóól -sha + kú + jír = caloolkujír-*ta/-ka*
- Dáb + shíd = dabshíd-*ka*
- Dál + már = dalmár-*ka* → namn: Dálmar
- Adhí + jír = adhijír-*ka*
- Dál + kú + már = dalkumár-*ka*
- Fál + gál = falgál-*ka*
- Wáx + tár = waxtár-*ka*
- Hór + u + már = horumár-*ka*

- Láf + dhábar = lafdhábar-*ta/-ka*
- Bád + wéyn = badwéyn-*ta*

Armstrong nämner att i somaliska så finns det ett samband mellan kön och ton (Armstrong 1934).

Maskulina substantiv med högton

- Ínan – ínan-*ka*: pojken
- Qaálin- qaálin-*ka* : en ung kamel hane
- Daméer – daméer-*ka* : en åsna hane

Feminina substantiv med högton

- Inán – inán-*ta*: Flickan
- Qaalín- qaalín-*ta* : en ung kamel hona
- Dameér – dameér-*ta* : en åsna hona

Grupp 4

abaaldhác m. -**a**

codkác m. -**a**

adhijír m. -**ka**

adhijir f. **ta** (coll. sg.f)

aftír m. -**ka**

ballangál m. -**ka**

dabshíd m. -ka

dalmár m. -ka

falgál m. -ka

gacantír f. -ta

horumár m. -ka

waxtár m. -ka

caloolkujír f. -ta

dalkumár m. -ka

badweýn m. -ta

lafdhábar m. -ka ‘rygggraden, viktig, centrum’

lafdhábar f. -ta ‘rygggraden’

What is the gender of these nouns? Where is the high tone? How can we explain the position of the high tone?

Bara den andra roten av de sammansatta orden får hög ton. De flesta av de här orden är den andra roten enstavigt ord med en mora. Den höga tonen hamnar då på den enda vokalen i det enstaviga ordet. Detta innebär att hela sammansatta ordet får en hög ton på den sista vokalen. Men *badweýn* (wéyn, enstavigt + två mora (difftong)) och *lafdhábar* (tvåstavigt) har hög ton på den näst sista för maskulin eller den sista för feminina substantiv.

Ton i sammansatta substantiv finns alltid på sista delen av sammansättningen.

bad weyn → badwéyn

wax soo saaraa → waxsoosáar -ka

wax soo saaraa → waxsoosaaríd -da

Tone in compounds (2)

Make a list of 25 other commonly used compound nouns. **Do not use the same root** in more than one compound!

a) Mark the position of the high tone in each one of these compounds.

- b) Add the definite article to each one of the compounds.
 c) If the last part of the compounds is a noun root, write down that noun and mark its tone and give the definite article.
 d) Are there any mismatches between the simple noun and the compound?

Grupp 2

1. Cír-ka + dhúl-ka	cirdhúl – ka
2. Láf-ta + dhéer	lafdhéer – ta
far -ta + yar	faryár -ta
3. far -ta + dhexáad -ka	fardhexáad -ka/-da
4. Xáwl-ka + mariíd-ka	xawlmaríid- ka
5. Dáb – ka + dhúl-ka	dabdhúl-ka
6. Bállan-ka + qaádid-da	ballanqáad-ka
7. Sháash-ka + saárid-da	shaashsáar-ka
8. Bár-ta + tilmaaméed-ka	bartilméed-ka
9. Jílib-ka + culús– ta	jilibculús- ta
10. Hál-ka + dóor-ka	haldóor-ka
11. Kaádi-da + macáan-ka	kaadimacáan-ka
12. Kál-ka + fádhi-ga	kalfádhi-ga
13. Háwl -t(sha) – wadéen-ka	hawlwadéen-ka
14. Máan-ka + gelíd-da	maangál-ka
15. Dáad-ka + xoór-ta	daadxoór -ta/-ka
daad-ka + xooraa	daadxoór -ta/-ka
16. Fíid- ka + meér-ta	fiidmeér-ta
17. Dhíig – ga + kár-ka	dhiigkár -ka

Grupp 1

- 1.
- A. Gaarigácan
 B. Gaarigácan-ka
 C. gacán-ta
- 2.
- A. waxbarásho
 B. Waxbarasháda
 C. barashá-da

barásho, barashó

3.

- A. cufisjiidad
- B. cufisjiidad-ka
- C. isjiidad-ka

4.

- A. Madax-weyn-e
- B. Madaxweynáha
- C. weynáha

5.

- A. Duurjoóg
- B. Duurjoóg-ta
- C. Joóg-ta

6.

- A. Goonjáb
- B. Goonjab-ka
- C. jáb-ka

7.

- A. Dabakéen
- B. Dabakéen-ka
- C. kéen-ka

8. -e/-o/-a utan ändelse → ton på sista eller näst sista vokalpositionen/moran
barásho, barashó

9. -e/-o/-a med ändelse → ton på sista vokalpositionen/moran i stammen

- A. Maandooriye
- B. Maandooriyá-ha
- C. Dooriyáha

vokalväxling

borasho
barasha-da

9.

1. xeerbeegtí
2. Xeerbeegtí-da

10.

1. Cunaqabátayn
2. cunaqabatáyn-ta

Grupp 4

1. abaalmarínta
2. márinka
3. marínta
4. biyomareénka
5. caloolbuurka
6. madaxkutída/ madaxkútiga
7. gabareymaanyáda

maanyó

8. caanoqúbta
9. ilbaxnimáda
10. afmiisháarka

miishaárta

11. dulsáarka
12. maandooriyáha
13. caloolxanúunka

xanúunka

14. fiidmeérta
15. dadqálka
16. dhiigbáxa
17. maangaábka, maangaábta
18. gaaraabidháanka
19. gaaridaméerka

daméerka

1. xaarwalwáalka
2. sanqóolka
3. ciddidiifta (*ciddidiif* Fulfullac yaryar oo uu yeesho hilibka ku wareegsan ciddiyaha)
4. guuldarráda
5. gabbaldayáha
20. hantiwadáagga

wadáagga

21. jaantúska

22. barwaaqosoóranka

qaansoroobáadka

Tone in suffixes

Many endings that can be added to nouns carry an High tone.

Some endings do not have a High tone.

In some cases the High tone on the stem disappears when an ending with a High tone is added.

Give a few examples each of these three different types of endings.

Always show the endings together with a noun stem. Indicate the high tone in all your examples.

Grupp 2

Many endings that can be added to nouns carry an High tone like these exempels

[Dhéǵ] -tíisa = dhéǵ-tíisa

[Macálin] = Macálinká

[Dhir] = Dhirtá

In some cases the High tone on the stem disappears when an ending with a High tone is added.

Nín = [Nínká] **definite article**

Dhéǵ = [Dhegdheér] **compound**

Bóqor= [boqortoóyo] **derived noun**

Some endings do not have a High tone.

Xeéb = [Xeéǵta]

hooyá-da [hooyáda]

gabádha /gabáǵ-ta/ – [gabáǵda]

Grupp 1

Many endings that can be added to nouns carry an High tone.

- Gurigeé
- codkeé

Some endings do not have a High tone.

- Laba - labada
- Xeeb - xeebta

In some cases the High tone on the stem disappears when an ending with a High tone is added.

- Cód : codád
- Cód : codká

Grupp 4

Bestämd artikel saknar hög ton och det påverkar inte stammen.

baabíur-ka, láf-ta, carruúr-ta,

Interrogativ Ändelsen gör så att stammen förlorar den höga tonen

wíil-keé?, gurigeé? gabadheé? waddankeé?

Demonstrativ och possessiv har hög ton och påverkar inte stammen.

qálin-kéeda, cásharkán, dukáankaás, búuggóoda

Tone reduction or deletion

In many words and phrases that theoretically contain two high tones, the second one is not pronounced as clearly as the first one (or not at all).

One could say that phonological tone is not always realized phonetically.

Give as many different examples as possible of different types of such noun phrases and nouns with endings, where the second high tone is not always pronounced (as clearly as the first one).

How do you pronounce?

ninkayga,

in yar,

Sahro Xuseen,

biyo badan.

Grupp 2

ninkayga

nínkayga

in yar

ín yar

Sahro Xuseen	Sáhro Xuseen
Biyo badan	bíyo badan
Málab xún	Málab xun
Kabsár caleén	Kabsár caleen
Dukáan kéenna	Dukáankeenna
Qurúx badán	Qurúx badan
Gacánta middíg	Gacánta middig

Grupp 1

ninkayga : **nínkáyga**

in yar : **ín yar**

Sahro Xuseen : **Sáhro Xuseén**

biyo badan : **bíyo badan**

Grupp 4

nínkáyga (ninkayga)
ín yár
Sahró Xuseen
biyó badan

Tone in connected speech

Listen to [this recording](#).

Write down the text.

Mark all high tones that you can hear.

You might also want to have a look at the pitch track in Praat.

Texten i inspelningen:

<https://canvas.gu.se/courses/64208/files/7240525/download>

Isticmáalka biyáha

Éeg sawirradaan'!

Maxáa aynu ú isticmaalnaa biyáha?

Biyáha waxa aynu ú isticmaalnaa cabbitaan.

Waxa aan ú isticmaalnaa wax-ku-karínta.

Waxa aan ú isticmaalnaa wax-ku-maydhídda.

Waxa aan ú isticmaalnaa ku-waraabínta dhírta.

Waxa aan ú isticmaalnaa walxó badan.

Halkeé ayaa aynu ká helnaa biyáha?

8. Somali phonotactics

Somali phonotactics

Fonotaxens regler innebär olika typer av begränsning för hur en stavelse kan se ut i ett visst språk. Vilka sådana regler finns för somaliskans fonotax?

Grupp 4

Syllable final stops

- Somaliskan får **inte ha konsonantkluster eller konsonantgrupper i ansats och koda**.
- De tonlösa klusilerna /t/ och /k/ förekommer inte i koda / sist i stavelse.
- Ett inhemskt somaliskt ord slutar inte med /m, tʃ/, /m/ anpassas till /n/ för lånord, men tillåter för vissa lånord t.ex. *atam* 'atom', *xaj* 'haj'.

Islaam, Ibraahim/Ibraahin, Sihaam, Samsam

Consonant cluster simplification

- Om ett ord **slutar med dubbla konsonanter** (VCC) underliggande t.ex. (*cabb) så förenklas det till en konsonant (VC) *cab* 'drick (det)!' men den borttagna konsonanten dyker upp vid böjning t.ex. *cabbay* 'han/jag drack (*cabb).

Restrictions on V syllables

- **Det är inte tillåtet att lägga till V i en CV, men om grammatiken kräver då lägger man en konsonant mellan dem**, CV.CV t.ex. man lägger y mellan en substantiv som slutar

på *i* och pluraländelsen -o, t.ex. *ciddi* 'nagel' - *ciddiyo* 'naglar' eller hamsa (?) mellan negations partikeln *ma* och subjektspronomen t.ex. **ma 'aan* 'jag inte, *ma 'uun* 'han inte'. Men i somalisk ortografi markeras inte hamsa *ma aan*, *ma uun*. Men hamsa uttalas.

- akhriyaa

stem contraction

- När man böjer tvåstavigt ord (C1V1C2V2) och trestavig ord (C1V1C2V2C3V3) skapas utelämnas den andra vokalen (V2). Detta sker vid båda substantiv och verb. Exempelvis:

jilib **jilibo jilbo* 'knä' och

safar **safaray safray* 'han reste'

- Det finns undantag, regelen fungerar inte om c2 är de tonlösa klusilerna /t,k/, det strider mot regeln som förbjuder /t, k/ i koda.

fetesh *feteshay* **fets Shay*

cakis *cikisay* **caksay*

Grupp 1

Språkets fonotax handlar om hur segmentsträngar får konstrueras. Ofta rör det sig om hur långa konsonantföljder som morfemen får innehålla och i vilken ordning som konsonanterna kan radas upp. Jordens språk är ganska olika när det gäller hur konsonantkluster får se ut.

Saeed (1998: sida) nämner att om en underliggande rot slutar på dubbelkonsonant (VCC) så kommer klustret att förenklas till (VC).

cáb 'drick!' (<--- **cább*)

cád 'Vit' (<--- **cádd*)

Kaldhol (2017) nämner att i flerstaviga ord är det maximala antalet intilliggande konsonanter två som i [san.dúug] 'låda' eller [ɖag.hán] 'stenar'

Grupp 2

Somaliska stavelsestruktur.

V, CV, VC, CVC (Saeed 1998)

V= korta vokal, långa vokal eller diftong

En diftong är en glidning mellan två vokal-ljud i samma stavelse.

V [ú] 'till, för' [oo] CONJ [u:] 'he'

VC [a:n] [a:d]

CV [kú] 'i, inne' [síi] 'ge ut' [ʕái] 'förolämpning' [ʔéi] 'hund' [ʔu:r]

CVC [nín] 'man' [guúd] 'förakt' [náil] 'lamm'

Den maximala stavelsestrukturen är alltså CVC

Differences between Swedish and Somali

Vilka skillnader finns mellan svenskan och somaliskan när det gäller regler för stavelsens struktur?

Grupp 4

Somaliska tillåter inte alla konsonantkluster men svenska tillåter konsonantkluster. De kan ha max tre konsonanter i ansats till exempel *språk* och i fem i koda *skälnskt*.

Grupp 1

Enligt John saed finns det tre olika stavelser på somaliska

V [ú] 'to, for'

[oo] CONJ

[éi] 'dog'

det är bara vokal(er)

=====

CV

[kú] 'in, into'

[síi] 'give to'

[ʕái] 'insult'

börjar med konsonant och sedan kommer vokal(er)

=====

CVC

[nín] ‘man’

[cuúd] ‘contempt’

[náil] ‘lamb

börjar med konsonant, sedan kommer vokal(er) och slutar med konsonant

Enligt Grammatiskt ABC av Florby och Fält delar man in svenska stavelse struktur i två olika kategorier

- **öppna stavelser** – slutar på vokal (å, tå, stå, strå)
- **slutna stavelser** – slutar på konsonant (åk, åkt, mörkt, hemskt)

Det finns inte många svenska ord med två vokaler efter varandra. Men en del utländska låneord finns.

Exempel:

Journalist. Avstavas: Jour-na-list. Lockout. Avstavas: Lock-out
i skriften men inte i uttalet

reagera, rea, gråa, goda [goa], Goa

Grupp 2

Svenska stavelse struktur består av öppna stavelser och slutna stavelser:

1- öppna stavelse - slutar på vokal (å, tå, stå, strå) V, CV, CCV, CCCV

2- slutna stavelser – slutar på konsonant (åk, åkt, mörkt) VC, VCC, CVCCC

example på svenska stavelse indelning (mi.gra.tions ver- kets upp-drag).

Somaliska stavelse indelning (sha.qa.da hey.’ad.da Soc,daal, ka).

CVC

ku

somaliska stavelse:

1- öppna stavelse - tola ,sida,, bara, cuna, wada. CVCV, CVCV, CVCV, CVCV

även lång vokal: tolaa ,sidaa,tebaa, baraa. CVCV, CVCV, CVCV, CVCV

2- slutna stavelse - il , ey, og, ul. VC, VC, VC, VC

även lång vokal: eeg, aad, ood, uus. VC, VC, VC, VC

Somaliska ord kan inte börja eller sluta på två konsonanter. Orden kan inte heller sluta på M/K/T/(J).

Svenska ord kan börja med två/tre konsonanter (Helen Winzell, personlig kommunikation).

Words of foreign origin

Fonotaxens regler märks ofta tydligt när lånord anpassas till somaliskans fonotax. Ge exempel på anpassning av tio olika lånord och förklara vilka fonotaktiska regler som har lett fram till anpassningen.

Grupp 4

k > *g*

malag 'ängel' (malak ar.)

buug 'bok' (book eng.)

kuug 'kock' (kock eng.)

keeg 'kaka' (cake eng.)

t > *dh/d*

tikidh/d 'biljet' (ticket eng.)

salaad 'bön' (salat ar.)

saacad 'klocka' (oclock eng.)

xigmad 'xikmat' (klok ar.)

m > *n*

macallin 'lärare' (mucallim ar.)

filin 'bio' (film eng.)

muslin 'muslim' (muslim ar.)

marxuun (marxuum ar.)

soon 'fastan' (soom ar.)

j

xashj 'haj' (anpass inte)

cc- konsonantkluster

Iswiidhan (tillägg av *i* framför konsonantkluster [sw] i *Sweden*.)

isboorti (tillägg av *i* framför [sp] och efter [rt] i *sport*.)

jaanis (tillägg av *i* mellan konsonantklustern [ns] i *chance*)

iskool/iskuul (tillägg av *i* i *school* [eng].)

Grupp 1

Lånord	ursprungsspråk	ursprungsform	fonotaktiska regel
Baasto	Italienska	Pasta	Somaliska substantiv sluter inte på A. Lånord som slutat på A, ändras till o eller e beroende på gender
Fiise: Visa	English	Visa	samma som ovan och att bokstaven v inte finns bland Somaliska fonem. reparationen blir V > f
Buug	English	book	Stavelsen på Somaliska ord slutar inte på plosive voiceless, k. Lånord som gör det ändrar egenskap till plussive voiced, g
Keeg	English	Cake	Stavelsen på Somaliska ord slutar inte på plosive voiceless, k. Lånord som gör det ändrar egenskap till plussive voiced, g
Saajin : sergeant	English	sergeant	Somaliska ord slutar inte på två consonenter i rad cc. Därför togs den sista bokstaven, t. Det finns två valmöjligheter - att sätta en v mellan dem eller att ta bort ena. Här gäller det andra valet
Iskuul/iskool	English	School	Somaliska ord har inte cc-initialer. Lånord med cc '-initialer får en v mellan de eller i början. Om först c är s, då lägger man till i-vokal.
Salaan	Arabic	Salaam (hälsning)	Somaliska ord slutar inte på nasala (m). Lånord som slutar på m repareras m-et till N.
Darawal	English	Driver	ordet driver börjar med cc. för att försomaliska sätter man en v mellan de två initialconsonenter.
maar.so	Italienska	Marzo /martso/	Z finns inte bland somaliska fonem. reparationen blir /ts/>/s/

Grupp 2

Lånade från somaliska	Ordet/namnet Meningen på svenska	anpassning	Efter anpassning på
Arabiska en penna	qalam	m>n	qalin
Arabiska en lärare	mucallim	m>n	macalin
Arabiska en pojksnamn	Adam	m>n	Aden
Engelska en tallrik	plate	t>dh/d	balaydh
Engelska en kaka	biscuit	t>dh/d	buskud
Engelska en film	film	m>n	filin
Engelska en bok	book	k>g	buug
Engelska en taxi	taxi	k>g	tagsi
Arabiska ett år	sanat	t>dh/d	sannad
Arabiska en hälsning	salaam	m>n	salaan

Fonotaxens regler som har lett fram till anpassningen på grund av ljud växling mellan fonotax och i somaliskan förekommer inte i slutet av ordet M, K och T (J) och därför sker förändring och anpassning på somaliska.

The status of /dh/

Är detta en skillnad i allofoner, eller i fonotax, eller i fonembeståndet...?

xidh (Norra) xir (Södra) = stänga

fadhiiso (Norra) fariiso (Södra) = sitt ner

Skillnaden i användningen av fonemet /dh/ i olika områden inom det somaliska språkområdet beror på en skillnad i den fonotaktiska regeln för förekomsten av /dh/. Formulera de två olika reglerna ut för bruket av /dh/ i de två olika områdena?

hor.dhac

//hadh//--//taa// /hadh.dhaa/ <hadhaa>

//har//--//taa// /har.taa/ <hartaa>

//gabadh//--//ta// /gabadh:a/ [gabadh:a] / [gabadha] <gabadha>

gabarta [gabarta]

I nordväst kan /dh/ förekomma var som helst i ord utan begränsning

I övriga områden kan /dh/ bara förekomma in onset först i ett ord eller efter en koda

ONSET			CODA
dhan	a.dhi	gab.dho	ga.badh
dhan	a.ri	gab.dho	ga.bar

Källa: Green, C. 2021.

Fonemet /dh/ används på två sätt, den ändras inte när ordet börjar med t.ex. **Dheg** men när det är i mitten eller på slutet motsvaras det av R i många områden, t.ex:

xadhig = **xarig**/ ett rep

jidh = **jir**/ kroppen.

Skillnad i fonotax

kan använda /d/ i alla positioner i ord: /gabad/

kan inte använda /d/ efter vokal, då används fonemet /r/

gabdo

The status of /χ/

Är detta en skillnad i allofoner, eller i fonotax, eller i fonembeståndet...?

khaymad (Norra) qaymad = tält (Södra) (Orwin s. 56)

khajaar (Norra) qajaar = gurka (Södra)

makhaayad (Norra) maqaayad (Södra) = cafeteria (Saeed 1999 s.8-9)

kan förekomma som ett alternativ till q, /khajaar/ eller /qajaar/ = gurka.

snarast skulle man se detta som två olika fonologiska system, ett som innehåller /χ/ som ett fonem, ett annat som saknar /χ/ som fonem, men där det kan förekomma i enstaka ord som ett arabiskt uttal (på samma sätt som uttalet *waziir* för *wasiir*.)

Ref: Saeed,J (1999), s.9.

The status of /b/ ~ /w/ and /ej/ ~ /e:/

En geografisk grupp har /laba/ och en annan grupp har /lama/. gabadh, gabar. En skillnad mellan två fonologiskt olika former av språket.

Vowel epenthesis

I många ord förekommer en växling där en vokal finns i vissa former och saknas i andra former, t.ex. *xaraf*, *xarafka*, *xarfo*, *xarfaha*, *cusub*, *cusbayd*, *afar*, *afraad*. Förklara hur denna växling hänger samman med somaliskans fonotax.

Grupp 4

cvcv+cv= cvccv

Den andra vokalen för trestavigt ord som är resultat av tvåstavig rot och en ändelse som börjar på vokal uteslutas. Morfemen -o, -ayd och -aad läggs till tvåstaviga *xaraf*, *cusub* och *afar* respektive. De blir trestaviga *xarafo, *cusubayd, *?afaraad. Det Saeed (1998,1999) kallar stem reduction ska andra vokalen uteslutas och därmed blir det *xarfo*, *cusbayd*, *afraad*. Men *afaraad* med a funkar.

Habit

- [Links to an external site.](#)

	<u>word</u>	<u>Frequency</u>
P N	afaraad	1,617
P N	afraad	980

Korp:

afaraad: 220

afraad: 771

Grupp 1

Om en ordstam består av tre stavelser typ c1v1c2v2c3v3, skall v2 tas bort om den är kort vokal (Saeed 1998 sida?). t ex xaraf (substantiv singular). pluralformen är enligt regeln att lägga ett o i slutet *xarafo men det låter inte somaliskt. Vi tar bort vokal nr 2 som är inte lång vokal. Xaraf > *xaraf > Xarfo

cyklar *cykl > cykel

xarfo *xarf > xaraf

//xar_f// /xaraf/

//xar_f// - //o// /xarfo/

vowel-zero alternations	för att bilda	
	pluralformen	singularformen
utgå från singularformen <i>jilib</i> stammen är //jilib//	ta bort andra vokal i stammen //jilib// - //o// → jilbo	
utgår från pluralformen <i>jilbo</i> stammen är //jilb// eller //jil_b//		lägg till vokal //jilb// → jilib fyll den tomma positionen //jil_b// → jilib

Grupp 2

En somalisk stavelse kan bara börja och sluta med maximalt en konsonant.

Om roten eller stammen i ett ord slutar med två konsonanter måste en stödvokal skjutas in i den form av ordet där böjningsändelse saknas.

Normalt är inskottsvokalen en kopia av den vokal som redan finns i ordet.

plural ordets rot singular med inskottsvokal

xarfó /xarf/- xáraf bokstav

Verb	ordets rot	verb med inskottsvokal
cusbayd	/cusb/-	cusub
	ordets rot	adj.
	/afr/-	afraad

Vowel harmony

Vad menas med vokalharmoni?

Grupp 4

Vokalharmoni är en form av assimilation som påverkar vokaler som inte står omedelbart intill varandra. Den syftar till att låta alla vokaler i ett ord överensstämma med varandra i uttalet. Somaliska vokalharmoni tillåter det Abdullahi (2019: 22) kallar "cross-height" harmoni, dvs vokalerna assimileras efter ATR trots att vokalen är i olika dimensioner. Exempelvis [a] och [ɔ] i *wadɔ* 'väg' är harmoniserad eftersom båda är *fudud* och saknar ATR [-ATR]. Även *sæliid* 'olja' har öppen vokalen [æ] och den slutna [i] men de anses ha vokalharmoni eftersom båda har [+ATR].

Grupp 2

Det definieras som en "fonologisk assimilering för harmoniska egenskaper som kan fungera över en sträng av flera segment" (Abdullahi 2019, s.19)

"fenomenet där potentiellt alla vokaler i angränsande moras eller stavelser inom en domän som det fonologiska eller morfologiska ordet (eller en mindre morfologisk domän) systematiskt överensstämmer med varandra med avseende på en eller flera artikulatoriska egenskaper" (Mohamoud 2013 s.4)

Grupp 1

Det menas med att vokaler i olika stavelser anpassas till varandra så att den ena förändras för att bli mera lika den andra.

t.ex. Aabbe, aabbaha, aabbuhu, aabbihii

detta är en mera speciell typ som oftare kallas fjärrassimilation / distant assimilation.

9. Sound changes in Somali

I varje språk finns en stor mängd regler av olika slag.

Många av somaliskans "ljudregler" hittar du i den här veckans kurslitteratur.

Dessa regler är av lite olika slag.

Några handlar i första hand om stavningen, de är alltså **ortografiska regler**.

Några handlar om ljudsystemet och gäller till 100 %, helt utan undantag. Dessa är **fonologiska regler** som beskriver fonologiska processer. (Lånord kan ibland utgöra undantag mot fonotaxens fonologiska regler.)

Några handlar visserligen om ljud, men är tydligt begränsade till vissa böjningsformer eller typer av ordbildning. Mot dessa regler finnas alltså undantag i vissa andra kontexter. Just sådana regler kallas **morfo(fo)nologiska** eftersom de beskriver ljudförändringar som inte inträffar överallt i språket, utan bara i vissa ordformer. Det finns alltså tydliga begränsningar för dessa regler. Begränsningarna definieras av morfologin, dvs. de är **morfologiskt betingade**.

Vissa ljudförändringar inträffar bara i en viss position i en sats. Syntaxen spelar därför en avgörande roll för regeln. Sådana regler är **syntaktiskt betingade**.

Vissa ljudförändringar är väldigt ovanliga och inträffar kanske bara i två, tre ord. De är alltså så ovanliga att man knappast kan kalla det en regel, utan orden utgör snarare en form av undantag. Då är det egentligen mer rimligt att lära in orden, snarare än "regeln". Sådana ljudförändringar är **lexikalt betingade**.

Gå igenom de olika regler som nämns i kurslitteraturen och avgör om regeln är

- a) ortografisk (olika uttal är möjliga, men regeln styr stavningen)
- b) fonologisk (regeln hör till fonotaxen, inga undantag finns)
- c) morfo(fo)nologisk (regeln är beroende av morfologin, undantag finns)
- d) syntaktiskt betingade ljudförändringar (regeln gäller bara i en viss typ av syntaktisk struktur; för att formulera regeln måste man nämna till exempel satsdelar eller ordföljd)
- e) lexikalt betingade ljudförändringar ("regeln" gäller bara för ett eller ett par, tre ord; det går inte att avgränsa orden med hjälp av morfologin)

Samla reglerna som du hittar i veckans kurslitteratur under de fem rubrikerna. Försök samla så många olika regler som möjligt under varje rubrik.

För de olika reglerna används i kurslitteraturen många specifika termer, assimilation, vokalbortfall, metates... Anteckna även alla sådana termer för de olika typerna av ljudförändringar.

1. Ortografiska regler:

förklara varför du menar att de i första hand handlar om stavning, inte uttal.

2. Fonologiska regler:

ge tre väldigt olika exempel för att visa att det inte finns några undantag, annat än eventuellt ett litet antal lånord.

3. Morfofonologiska regler:

för vilka typer av ord/ändelser gäller regeln? Visa att det finns undantag, dvs. vissa andra typer av ord/ändelser, som inte följer regeln.

4. Syntaktiskt betingade regler:

För vilken typ av satsstruktur gäller regeln? T.ex. en viss satsdel, ordföljd eller dylikt. Visa att det finns andra situationer samma ljudregel inte tillämpas.

5. Lexikalt betingade ljudförändringar

Räkna upp alla de ord där regeln tillämpas.

1. Ortografiska regler

Förklara varför du menar att de i första hand handlar om stavning, inte uttal.

vad som skrivs som ett ord eller två ord handlar mera om ortigrafiska regler än om uttal.

bruket av <m> eller <n> före

[nim ba:] <nin baa>

[dambe] <dambe> eller <danbe>

[waḥaj] <waxay> <waxa ay> <waxa ii>

Grupp 4

- **Vokalharmoni** där vokaler måste matcha andra vokaler i sin omgivning. Om roten **bil** har en lätt vokal, då måste ändelsen -o matcha, samma sak gäller även för de tunga vokaler. **Skilnaden i vokalkvaliteten syns inte ortografin.**

bil 'månad' *bile* 'månader'

nirig 'kamelunge hona' *nirgø* 'fler kamelunge hona'

- Sista vokalen i maskulina ord som slutar på -e, c, x, harmoniseras med ändelsens vokal vid böjning.

Vid konsonaten /h/ i substantiv

-uhu, -ihii skrivs alltid,

men -eheed, -ohood skrivs vanligtvis inte.

Vanligen skrivs -aheed, -ahood.

Vokalassimilation före /c/ och /x/ skrivs vanligtvis inte i substantiv, men det skrivs ofta i verb om ändelsen har /i/

e > e? vid tillägg av -hee

Aabaheed är vanlig men *aabeheed* förekommer.

Likaså för *saceed* vs *seceeda* och *ubaxeeda?* vs *ubaxeeda*

stammen innehåller /a/ + bakre kons. + ÄNDELSE

e > o vid tillägg av -hoo

aabohood? vs *aabahooda*

socooda? vs *sacooda*

uboxooda? vs *ubaxooda*

? menar vi förekommer sällan.

Grupp 2

Somaliska ortografiska regler är baserad på stavning och inte uttal annars varje 22 somaliska grafem tilläggs en ''a'' t.ex. [ba] [ta] [ja] [xa] osv istället för <t> <j> <x> osv.

/ʔ/ skrivs aldrig i början av ord före vokal

likaså börjar varje somaliska vokal med <'> [ʔ] synnerligen i början av stavelser t.ex. [ʔa] <'adhi> [ʔe] <'eray> [ʔi] <'il> [ʔo] <'olol> [ʔu] <'ul> istället för <a> <e> <i> <o> <u>.

Det finns andra vokaler som uttalas men finns inte i somaliska ortografi. T.ex. [æ] tæg = flod [æ] cæd = köttbit [ə] gəb = respekterad person [ɥ] [ɛ] [ɔ] [ɑ]

2. Fonologiska regler

Ge tre väldigt olika exempel för att visa att det inte finns några undantag, annat än eventuellt ett litet antal lånord.

Grupp 4

/k, t, m/ förekommer aldrig i koda.

- $g < k$ $k > g$
- $d < t$ $t > d$
- $n < m$ $m > n$

//nim// //suum// //san// /m/ är inte ok i koda

nin suun san

//ni.man// //suu.man// //sa.nan// /m/ är ok i onset

niman suuman diinan

wuu ordaa, ordayaa stam: ord- orod! orda!

orod orod-aa > ordaa

inte /n/ i koda före onset (faller bort i vissa regioner) FRI variation

mindi > middi

imminka > immika

daanyeer > daayeer

- Vokalinskott eller vokalbortfall vid konsonantkluster i onset och koda.
 - garoon (ground),

- Vokalbortfall (saeed), vokalinskott (Nilsson) när trestavigt ord skapas.
 - maalin+o *maalimo -> maalmo (två regel, n<-m, i utelämning/i inskott)

Problemet med Saeeds regel är att det inte finns något som strider mot reglerna i en form som *maalimo*.

Däremot är det tydligt att singular **maalm* är en oacceptabel form.

- dhagax dhagx-aan
 - ugax ugx-aan
-
- När ett ord som slutar i en vokal följs av en suffix som börjar på en vokal ska man lägga till en konsonant t.ex. /y/ eller hamsa.
Har ni något exempel på hamsa?

konsonantinskott: fokekonsonant - buffertkonsonat

mind+o -> *mindiy*o

dugsi+o – *dugsiy*o

waayo + *aragnimo* → *waayo* 'aragnimo, *waaya*-aragnimo

vokalreduktion

la + i lay

Grupp 2

fri variation: (endast eget personligt val, oftast baserat på regional hemvist)

Det finns också vissa konsonanter som uttalas på olika sätt de har samma ortografiska tecken (grafem) såsom <j> har två allofoner: [tʃ] och [dʒ], i t.ex.

<Jubba, Jaamac>

Nilsson. 2023. [Codaynta afka Soomaaliga](#) [Links to an external site.](#). Manuscript. 26 - 36)

t.ex. //dar_f-o// → /darfo/ //dar_f// → /daraf/

Andra fonologiska ljudväxlingar är t.ex. konsonantförändringar i slutet av ord och stavelser. (

- Nilsson. 2023. [Codaynta afka SoomaaligaLinks to an external site.](#). Manuscript. 26 - 36)

/k/ → /g/ sist i stavelser och ord

//xar_k-o// → /xarko/ //ek-a: // → /eka:/ <ekaa>

//xar _ g // → /xarig/

//il_k// → /ilig/ //ek// → /eg/

/m/ → /n/ sist i stavelser och ord //xarum-o// → /xarumo/ //xarum// → /xarun/

Spreading of heavy vowels to suffixes

Vad säger texterna om spridning av ATR mellan stam och ändelser? Anteckna några tydliga exempel.

Grupp 4

Salting (1998: 184) beskriver att Saeed (1993), Andrzejewski (1955) och Armstrong (1934) är eniga om att böjningsändelsernas vokal anpassas efter stammens vokalkvalitet. Om stammen är tung då är ändelsen också tung, samma sak gäller när stammen är neutral/fudud.

Plural -o

- Fudud (-ATR): bɪl , bɪlɔ; (sab, sabɔ) och bad badɔ
- Culus (+ATR): nirig, nirgɔ; dheg, dhegɔ och cæd cædɔ

Preteritum -een

- Fudud (-ATR): qɔdeɛn, heshɛn, sugteɛn
- Culus (+ATR): rɔgeɛn, degteɛn, sugteɛn

Bestämd artikel -ka/-ta

- Fudud: dadka, horta, rɛɛrka
- Culus: cædkæ, gɔbtæ, geedkæ

Mohamoud (2013)

Hon skriver att morfem med +ATR påverkar sin omgivning i båda riktningarna medan -ATR är neutral och påverkar inte. Spridningen kan bestäms av stammen eller ändelsen.

wAddO + oyin = waddooyin
[waddo + oyin = wædd~~o~~oyin]
waddo + öyīn = wäddööyīn
fudud + culus = culus

[-ATR] + [+ATR] = [+ATR]

maaddo + oyin
culus + culus

gɛ:d + kæ = gɛ:dka

[+ATR] + [-ATR] = [+ATR]

Grupp 2

(31) Singular	Plural
a. fln (finne)	fln-An
b. bAd (hav)	bAdO
c. dhEx (center)	dhEx-O
d. hog (hål)	hog-o
e. ‘ad (köttbit)	‘ad-o
f. dheg (öra)	dheg-o

Armstrong analyserar exemplen i (31) som att de har rotkontrollerad vokalharmoni: när det finns en [-ATR] vokal i roten, suffix uttalas också med en [-ATR] vokal (som i (31) a-c), och när det finns en [+ATR] vokal i roten, uttalas suffixet med en [+ATR] vokal (som i (31) d-f). (Mohamoud 2013, MA, 25)

The same harmony pattern is seen in the past suffix -een as well. (Salting 1998; 185)

A. BACK SERIES

	<u>PAST TENSE</u>	<u>GLOSS</u>
(a)	qodɛɛn	'they dug'
(b) wéydin	hɛshɛɛn	'you found'
(c) wéydin	sugtɛɛn	'you cleared'

B. FRONT SERIES

	<u>PAST TENSE</u>	<u>GLOSS</u>
(d)	rɜgeen	'they turned over'
(e) wéydin	degteen	'you alighted'
(f) wéydin	stɜteen	'you waited'

(6) First Person Data (from Saeed (1993:33-4))

A. BACK SERIES

(a)	waan dɪray	'I sent it'
(b)	show dhɪsɛɛ	'I may build it'
(c)	waan dɪrɪ doonaa	'I will send it'

B. FRONT SERIES

(d)	wææn diidey	'I refused'
(e)	shəw stɜgee	'I may wait for it'
(f)	wææn heli deənææ	'I will find it'

The process also applies to **non-inflectional** elements as well. Observe the definite-article suffix in (7) below: (Salting 1998; 186)

(7) Definite Articles

A. BACK SERIES

- (a) dad-ka 'the people'
- (b) hor-ta 'the front'
- (c) rɛɛr-ka 'the village'

B. FRONT SERIES

- (d) ?ædkæ 'the piece of meat'
- (e) gəbtæ 'the noble person'
- (f) geedkæ 'the tree'

Grupp 1

ATR = Advanced tongue root. > -ATR: back, +ATR: high front vowel

De är eniga om böjningsändelserna, om ordet är tungt blir de tillagda bokstäverna också tunga, och samma sak händer om ordet är neutralt.

t..ex. fudud: bad- bado: hav , culus: Nirig - Nirgo: kamel kalv

Spreading of heavy vowels to prefixes

Vad säger texterna om spridning av ATR mellan stam och prefix? Anteckna några tydliga exempel.

Grupp 4

Vi hittar inga.

Grupp 2

y-aallaa yimid, timid, yaqaan, taqaan, yiri, tiri

t-aallaa

y-ahay

t-ahay
ahay

- Prefix ord finns i litteraturer bara några verb
tI-mAddA som kommer olika former (imaadda, imaadday, yimi, imi) = hon kom

t-AAI (yaal, aala, aalay) = hon lade.

Mohamoud (2013), s. 30.

- Det finns också några exempel fraser.

An dIr-O/ låt mig skickar.

an sug-o/ låt mig väntar.

Mohamoud (2013), s. 25.

Spreading of heavy vowels between words

Vad säger de olika texterna om spridning av vokaler ATR-kvalitet från ett ord till ett annat ord? Anteckna några tydliga exempel.

Grupp 4

Vokalens ATR i ett ord påverkar andra ords vokalkvalitet till exempel Mohamoud (2013: 26-27) står det att vokalen [a] i *aan* anpassas efter vokalen i verben t.ex.

aan diro 'let me send' och
ææn sugə 'let me wait'.

Samma sak [i] i *dibi* och /æ/ i *færæs* påverkar *waa* och *saan* i exemplen nedan:

waa saan faras

wææ sææn dibi

Salting (1998) använder frasen "harmonic group" som syftar till att vokalkvaliteten för flera ord blir densamma.

soortii bay kariyæn 'they cooked the food'

soortii bææn kæriyay 'I cooked the food'

Grupp 2

Hawa A. Mohamoud påpekar att somaliska vokaler kan påverkas av pauser. Pauser avbryter i princip spridningen som utlöses av det sista ordet i mening:

Beertii ma soo iibsata? "

BEERTII (paus) ma soo iibsata?

Köpte du gården?

Orden som alternerar för [ATR]-funktionen är *waa* 'is' och *saan* 'hide', vilket indikerar att det sista ordet i meningen utlöser den harmoniska spridningen, som illustreras i:

- a. *Waa saan dibi*. "det är tjur skinn"
- b. *WAA sAAAn FArAs* . "det är tjur skinn"

Hon påpekar att det kan finnas skillnad mellan olika personerna när man uttalar:

a. <i>Waa kiish</i> .	'It is a bag.'
b. <i>WAA kIIsh</i> .	'It is a bag.'

En annan faktor som spelar in, enligt Andrzejewski, är **uttalets hastighet**. Exempelen i tyder på att harmoni sprids vidare i spontant tal jämfört med att läsa ur en bok till exempel.

a. *slow*: MArkAAsAA shAbEElkII nInkII ku soo booday.

‘Then the leopard jumped at the man.’

b. *quick*: MArkAAsAA shabeelkii ninkii ku soo booday.

‘Then the leopard jumped at the man.’

Enligt Abdullahi Somali har en unika två set system av traditionella fem vokalsystem där var och en av de fem traditionellavokaler har en Advanced Tongue Root-version och en icke-Advanced Tongue Root-version Abdullahi refererar Saeeds med tanke Saeed skiljer dessa två uppsättningar som [+ATR]-vokaler och [−ATR]-vokaler Somali Vowels grouped for [±back] feature.

Framme	Bakre
[i, ɪ]	[u, ʊ]
[e, ɛ]	[o, ɔ]
[æ]	[ɑ]

Blocking of spreading

Finns det några exempel som du inte håller med om när det gäller spridning av ATR mellan olika ord? Vilka exempel, i så fall?

Grupp 4

Bestämdartikeln anses harmonisera med huvudordets vokal, men vi märker inte att /a/ uttalas olika t.ex.

- Fudud: dadka, horta, ræerka
- Culus: cædkæ, gøbtæ, geedkæ

Recordings

- Spela in exemplen i uppgift 4, 5, 6, 7. Välj gärna en annan person än de som spelade in listan med minimala par.

3. Morfofonologiska regler

För vilka typer av ord/ändelser gäller regeln? Visa att det finns undantag, dvs. vissa andra typer av ord/ändelser, som inte följer regeln.

Grupp 4

- Sista vokalen /a/ i maskulina ord (som i grundform slutar på -e) före /h/

e > a vid tillägg av -ha/-haa

men även vid -heed, -hood...

aabaha, aabaahaa

aabbihis, aabbuhu

aabbahood, (aabbohood), aabbaheed, (aabbеheed)

före andra bakre konsonater som /c/, /x/, /'/ är det mycket mera ovanligt

saca, sacaaga

ubaxa, ubaxaaga

a > i vid tillägg av -ii

saciisa / siciisa

ubaxiisa / ubixiisa

Sista vokalen i feminina ord som slutar på o t.ex. *hooyo* 'mor' omvandlas till -a för alla böjningsändelse exempelvis: *hooyada*, *hooyadaa*, *hooyadiis*, *hooyadeed*, *hooyadood*

jämför på samma sätt:

qaado!
qaadataa
qaadan doonaa

- Vokalassimilation av /c/, /x/, /h/ och /'/ i verb för ändelse med /i/.

baxaa, bixi doonaa

bixiyaa

baxay – ma bix-in

[bax - bixi/baxi](#)

	<u>word</u>	<u>Frequency</u>
P N	bixi	9,124
P N	baxi	164

[dhac - dhici /dhaci](#)

	<u>word</u>	<u>Frequency</u>
P N	dhici	12,375
P N	dhaci	190

[da' di'i/da'i](#)

	<u>word</u>	<u>Frequency</u>
P N	di'i	36
P N	da'i	16
P N	di'i	9
P N	da'i	3

Maskulina substantiv följt av determinerare som börjar på /k/, omvandlas till:

- g när substantivet slutar på /g/, /w/, /j/, vokaler/diftonger förutom /a, e, o/
- h när substantivet slutar på /e, o, a/.
- Ø när substantivet slutar på /g, χ, ʕ, ħ, ʔ, h/
- Resten förbli /k/.
 - /b, d, d_ɣ, f, s, ʃ, tʃ, l, n, r, l/

Feminina substantiv följt av determinerare som börjar på /t/, omvandlas till:

/ʃ/ efter /l/ och /l/ försvinner, dvs. /l-t/ -> /ʃ/

/d/ när substantivet slutar på /d, g, ʔ, χ, ʕ, ħ, h, w, j/, och alla vokaler/diftong.

/d/ **/a/** när substantivet slutar på /d/ //gabad-ta// -> /gabadɖa/ -> [gabad:a] el. [gabaɖa]

/t/ när substantivet sluter på /b, g, f, s, ʃ, tʃ, n, r/

- **l+t**

- /ʃ/ < l+t (assimilering)

Grammatiska ändelser som börja på -t (determinerar, -ta, -tii, -tee osv och personändelser vid verb som börjar på, -t (2sg, 2pl, 2sg.f) blir /ʃ/ t.ex.

ushan < ul+tan,

ishiis < il+tiis

kashan < kal+tan

- lt < l+t (avledning av substantiv med -tan)
- *ultan* 'slås med pinne/käpp' < ul+tan
- *kaltan* 'turas om' < kal+tan

/k/ → /g/ /t/ → /d/

/k/ → /g/ mellan två vokaler

i+ka > iga

na+ka > naga

dugsi+ka > dugsig

Undantag finns

/k/ → /h/ i bestämd artikel efter /e/ och /o/ som i sin tur blir /a/

fure+ka -> furaha

meelo+ka -> meelaha

mindi+ta > mindida

Undantag finns

/t/ → /s/ efter /i/ i **verb**, t.ex. fiiri+taa > fiirisaa

- Kausativ ändelsen -i orsaker:
 - platalisation av /g, q/
- *joog, jooji*
- *istaag, istaaji*
- *exempel med /q/?*
- Vokalassimilation av c, x och ‘
- *ba’ bi’i*
- *bax bixi*
- *dhac dhici*

När verb böjs med personändelserna ändras t till:

- t vid 2sg, 2pl och 3sg.f (waad joogsa-tay/-teen, way joogsatay)
- d (waan/wuu joogsa-day, way joogsadeen)
- n waan joogsannay
- r, l + 3pl
 - hel+nay>hellay
 - fur+nay>furray

coalescence

satsmarkör (waa)

waan < waa+aan)

fokusmarkör (baa, ayaa)

baan < baa+aan (aan=jag, inte)

Cumar baan arkay (jag såg Omar)

baanan < baa + aan+ aan

Cumar baanan arkin (baa +aan+aan)

bay< baa+i

Cali bay (baa+i) arkay

ortografin tillåter dock inte att detta skrivs, även om det uttalas så

[baj]	<bay> / <baa ay> //baa ay//
[baj]	<baa i> //baa i

ayaan < ayaa+aan

Negationsmarkör (ma)

maan < ma aan

wuxuu < waxa+uu

Frågaord

Maxay, sida + pro

Maxaad < maxay+baa+aad

Maxaan < maxay+baa+aan

suu < siduu < sida uu

Grupp 2

När morfem kombineras påverkar de alltså varandras ljudstruktur, vilket kan resultera i olika uttalsformer för samma morfem. Morfofonologins regler syftar till att förklara sådana växlingar i språket. Nilssons manuskript

//méel+ta// <meesha>

//hál+ta// <hasha>

//bád+ta// <badda>

//gabadh+ta// <gabadhha>

//gál+tay// <gashay>

//úl+tan// <ulshan> undantag när det gäller verb skapades av
namn. //úl+tan// <ultan> = att slå med käppar

It -> sh vid böjning (grammatiska ändelser)

It påverkas inte vid ordbildning

Grupp 3

Regeln gäller de bestämmande ändelser som börjar med k- eller t- vilka är bestämdhet artiklar, demonstrativa pronomen, possessiva pronomen och interrogativa pronomen. De som börjar med t- är feminina medan de som börjar med k- är maskulina.

När dessa bestämmande orden blir ändelser (suffix) till substantiv, beter sig initial konsonanterna k- och t- beroende på vilken konsonant som huvudordet slutar. K- blir [k], [g], [h], och Ø t ex nin > ninka, guri > guriga, fure > furaha, madax > madaxa. T- blir [t], [d], [ʃ], och [d] t ex inán > Inán-ta, mindi > mindida, dhuxul > dhuxusha och gabadh > gbadh-dha

Men det finns undantag för t ex l+t = sh i andra sammanhang tex gacal +tooyo *gacashooyo men gacal-tooyo, walaal > walaal-tinimo

4. Syntaktiskt betingade regler

För vilken typ av satsstruktur gäller regeln? T.ex. en viss satsdel, ordföljd eller dylikt. Visa att det finns andra situationer samma ljudregel inte tillämpas.

Grupp 4

- substantiv+focus markör (ninka+baa > ninkaa, maxay+baa > maxaa)
- objektspronom + preposition+preposition
- focus+subjekts pronomen (baa+ uu, ay, aan, aad, aynu) maxay aad

- *Preposition+preposition*

-

- **u, ka, ku, la**

u+ku=ugu

ka+ka=kaga

u+ka=uga

ku+la=kula

ka+la=kala

u+la=ula

Lexikalisk ljudförändring: u+u = ugu (buffertkonsonant)

ku+ku=kaga, ku+ka=kaga

Maxaad wiilka warqaddaas ugu dirtay.

maxay + u = för vad = varför?

wiilka + u = till pojken

Objektspronomen+preposition (ku, i, na, idin, ina, la & u, ka, ku, la)

u	ka	ku	la
ku	kuu	kaa	kugu
i	ii	iga	igu
na	noo	naga	nagu
idin	idiin	idinka	idinku
ina	inoo	inaga	inagu
la	loo	laga	lagu

Objektspronomen+preposition+preposition

i	ku	na	idin	la	is
ugu	iigu	kuugu	noogu	idiinku	loogu
uga	iiga	kuuga	nooga	idiinka	looga
ula	iila	kuula	noola	idiinla	loola
kaga	igaga	kaaga	nagaga	idinkaga	lagaga
kala	igala	kaala	nagala	idinkala	lagala

kula igula kugula nagula idinkula lagula iskula

Grupp 2

Denna förändring av ord orsakas av den infogade meningen:

- Cab! / drick

Waan cabbayaa/ jag dricker

- Arag! / se.

waan arkay / jag såg.

waad aragtay/ du såg.

- Maddow/ svart.

Waan madoobeeyey/ jag mörklagd.

- Nuug / absorbera

Way nuujisey/ hon absorberade.

Referens: Saeed (1993), grammar. (s. 27 och 29).

Grupp 3

Fokuserade ord

Ardayga baa qoraya.

Faadumo baa aan tegin.

Ninkii bày arkày = (Ninkii baa + i arkay)

Preposition+ preposition u,ku,ka,la

u+u=ugu

u+ku=ugu

u+ka=uga

u+la= ula

ku+ku=kaga

ku+la= kula

ka+la= kala

5. Lexikalt betingade ljudförändringar

Räkna upp alla de ord där regeln tillämpas.

Grupp 4

- vokalväxlingar inom böjningen av verbet **leeyahay**.

leh

lee- leeyahay < leh + yahay

la-/l- lahaa < leh + ahaa

li-/l- lihi, lihid < leh + ihi

- Vokallassimilation vid /l/, /g/ ... i verb med ändelse /i/.

galaa, geli doonaa

geliyaa

tagaa, tagi / tegi doonaa

baraa, bari doonaa

liten pl. små

- il indho /ndh/ → /l/

Grupp 2

tonförändringar	mask <-> fem	singular <-> kollektiv
-----------------	--------------	------------------------

I somaliska ord skiljas inte med lexikala regler utan ordets ton som visar betydelsen, till exempel feminin, maskulin, singular, plural,

ey -en hund hane , fallande

ey- en hund hona -stigande

eyda / eyga

eyaha/ eyadda

inan - tjej -stigande

inan- fallande

inanta / inanka

dameer- åsnehingst

dameer - åsnenesto

dameerta-/ dameerka

10. Historical sound changes

Ljudförändringar – historiska förändringar av ljuden i ett språk som leder till att språkets fonologi förändras.

/k/ → /ʃ/ <sh>

Kushiitig:

Cafar: *konoyu* 'five'

Soomaali: *shan* 'five' *konton* 'fifty'

Old Cushitic:

Somali: *shimbir*

/g/ → /dʒ/ <j>

Old Cushitic

Sidamo: *gulubba*

Bayso: *gilib*

Somaliska: *jilib*

/n/ → /l/

/m/ → /n/ → /ŋ/ <ng>

Old Cushitic:

Oromo: *nama*

Maay: *lang*

Somali: *nin, la*

Instuderingsfrågor

Unit 1

Medan du läser vill jag be dig att anteckna så många typiska termer för ämnet fonetik som möjligt.

Lägg sedan upp din lista över fonetiktermer i ett inlägg här nedanför.

Försök också gärna att ge en jättekort definition av varje term som du har hittat.

Unit 2

1. Anteckna så många ytterligare termer inom ämnet fonetik & fonologi som möjligt med utgångspunkt i veckans läsning.

Ta gärna upp termer som kanske missades förra veckan, men fokusera särskilt på sid. 151-159.

Försök också att ge en kort definition av varje term.

Komplettera gärna med definitioner där det saknades i förra veckans lista som finns i Lektionsanteckningarna.

Lägg sedan upp listan över ytterligare fonetiktermer i ett svarsinlägg till det här inlägget.

2. Vilka delar av det talade språket återges inte i det skrivna språket?

Försök att svara både ur ett allmänt perspektiv och ur ett specifikt somaliskt perspektiv.

3. Varför behöver man fonetisk skrift?

4. Vad är skillnaden mellan fonem och allofon?

Ge något tydligt tydligt somaliskt exempel.

5. Hur fungerar vokalfyrstidningen?

6. Vad menas med tonande och tonlösa ljud?

Vilka somaliska ljud är tonande respektive tonlösa?

7. Vilka är de viktigaste artikulationssätten för somaliska konsonanter?

Vilka somaliska konsonanter uttalas på de olika sätten?

Unit 3

Den här veckan ska vi alltså läsa om samma saker som de föregående två veckorna, men den här gången på engelska. Anledningen till att det är viktigt att vänja sig vid att läsa om de här sakerna på engelska är förstås att det allra mest som finns skrivet om somalisk fonetik och fonologi är skrivet på engelska.

Anteckna alla viktiga termer på engelska.

1. Anteckna så många engelskspråkiga termer som möjligt tillsammans med deras svenska motsvarighet.

Om vi inte redan har en definition i vår lista så lägg gärna till en definition nu.

Förslag till förbättringar av tidigare definitioner är också välkomna.

2. Vad menas med aspirerade konsonanter? Upplever du att somaliskan har aspirerade konsonanter?

3. Vad menas med minimala par? Varför använder man minimala par? Ge exempel på några intressanta minimala par i somaliskan. Varför är de intressanta?

4. Vad menas med fonotax? Vilka grundläggande principer för somalisk fonotax känner du till?

5. Vad menas med en öppen respektive sluten stavelse?

6. Vad är betoning? På vilka olika sätt kan betoning komma till uttryck?

7. Välj tre korta meningar på somaliska och markera de vokaler som uttalas med hög ton. Spela också in de tre meningarna i en ljudfil och ladda upp ljudfilen här i inlägget.

Unit 4

Den här gången ska vi alltså läsa om samma saker som de föregående två veckorna, men den här gången på somaliska. Dessvärre finns väldigt lite skrivet om fonetik och fonologi på somaliska. Om du känner till ytterligare någon text så får du mycket gärna lägga upp texten eller en länk till den i diskussionen här nedan.

Om det dyker upp sådana ytterligare texter vill jag också be er alla att försöka hinna läsa dem.

Anledningen till att vi vill läsa så många olika texter som möjligt är naturligtvis att vi ska försöka ta reda på vilken terminologi som förekommer, vilka termer olika författare är överens om och vilka de inte är överens om.

Anteckna alltså alla relevanta somaliska termer, dvs. inom fonetik och fonologi. Ange alltid författaren till texten (källan) där du har hittat termen. Om möjligt, anteckna

också författarens definition eller förklaring av termen. Ange också vilken svensk och engelsk term som den somaliska termen motsvarar.

1. Anteckna så många somaliskspråkiga fonetik- och fonologitermer som möjligt tillsammans med deras svenska och engelska motsvarigheter.

Det kan vara en bra idé att ta vår svenska/engelska lista som utgångspunkt och sedan leta efter motsvarande termer på somaliska.

Ange alltid vilken författare som använder de olika somaliska termerna.

Om författaren ger en definition eller förklaring av termen så anteckna även detta.

Ange alltid vilken svensk och engelsk term som den somaliska termen motsvarar.

2. Försök att själva i grupperna formulera definitioner / förklaringar på somaliska till cirka femton viktiga termer.

Utgå gärna från de svenska förklaringarna i vår lista.

3. Läs de somaliska texterna kritiskt. Det finns en del påståenden som inte riktigt håller måttet.

Kanske hittar du saker som du inte tycker överensstämmer med det som vi har läst i den svenska / engelska kurslitteraturen eller som på något annat sätt kan ifrågasättas.

Anteckna alla sådana saker med författarens namn, årtal och sidhänvisning till den aktuella texten.

Förklara vad det är som verkar konstigt och vad ni i gruppen anser vara rätt i stället.

Unit 5

1. Vad finns det för skillnader mellan hög ton och betoning? Vad har de gemensamt? Vad säger de tre författarna om ton och betoning i somaliskan?

2. Vilka diakritiska tecken använder olika författare för att markera ton i somaliskan. Hur används de olika tecknen? Vilka skillnader finns mellan olika författare?

3. Gör en lista över alla de regler/principer för placeringen av hög ton som författarna presenterar. Ge ett par exempel för varje regel.

4. Vilka undantag tar författarna upp? Försök skriva listor över ord som utgör olika typer av undantag.

Unit 6

Ladda ner och installera analysprogrammet Praat på din dator.

<https://www.fon.hum.uva.nl/praat/> Links to an external site.

Välj i övre vänstra hörnet mellan Mac, Windows etc.

Uppgift 1.

Vilket system använder Giorgio Banti för att markera somalisk hög ton i sin artikel från 1988?

Är det samma system som någon av författarna ni lste förra veckan?

Uppgift 2.

Banti menar att ton används för att uttrycka kasus.

Hur uttrycks kasuset Nominativ med hjälp av ton? Förklara och ge exempel.

Uppgift 3.

Hur uttrycks kasuset Genitiv med hjälp av ton? Förklara och ge exempel.

Uppgift 4.

Hur uttrycks kasuset Vokativ med hjälp av ton? Förklara och ge exempel.

Unit 7

Uppgift 1.

Hur många betydelseksiljande vokaler (fonem) har somaliskan? Gör en lista över dem med fonetiska tecken.

Uppgift 2.

Beskriv varje vokal med fonetiska termer som hög/låg, främre/bakre, rundad/orundad, lång/kort etc. etc.

Uppgift 3.

Gör en lista med minimala par som bevisar att vokalernas längd är betydelseskiljande.

Listan ska innehålla minst ett ordpar för varje vokal. Ange en svenska översättning av varje exempelord.

Det somaliska exemplet ska alltid skriva med kursiv stil och översättningen med rak stil inom enkla citattecken.

Uppgift 4.

Gör en lista med minimala par som bevisar att lätta (eller neutrala) och tunga vokaler har en betydelseskiljande funktion i somaliskan.

Listan ska innehålla några olika par för varje vokal. Ange en svenska översättning av varje exempelord.

Spela in listan med exempelord och ladda upp den på den här sidan. Det är lagom med t.ex. en man och en kvinna i varje grupp.

Uppgift 5.

Gå igenom de exempelord som illustrerar lätta och tunga vokaler hos Armstrong och Saeed.

Finns det några exempel som du inte håller med om?

Uppgift 6.

En vanlig typ av exempel handlar om att imperativ av många verb har lätt vokal och att preteritum utan ändelse har tung vokal,

t.ex. lätt hees 'sjung!' och tungt hees 'han sjöng'. Är sådana preteritumformer något du känner igen? Använder själv?

Unit 8

Uppgift 1.

Hur många betydelsekiljande konsonanter (fonem) har somaliskan? Gör en lista över dem med fonetiska tecken.

Använder alla författare samma fonetiska tecken för fonemen, eller finns det skillnader mellan författarna?

Uppgift 2.

Beskriv varje konsonant så noggrant som möjligt med fonetiska termer som anger artikulator, artikulationsställe, artikulationssätt, tonande/tonlös etc. etc.

Uppgift 3.

Vad säger författarna om "långa" konsonanter.

Handlar det bara om de sju konsonanter som enligt standarden ska skrivas som dubbla, eller gäller det även ytterligare några konsonanter?

Vad säger de olika författarna? Vad upplever du själv i ditt eget uttal?

Gör en lista med minimala par som visar vilka konsonanters längd som är betydelseskiljande.

Listan ska innehålla minst ett ordpar för varje konsonant. Ange en svensk översättning av varje exempelord.

Det somaliska exemplet ska alltid skriva med kursiv stil och översättningen med rak stil inom enkla citattecken.

Spela in listan med exempelord och ladda upp den på den här sidan. Det är lagom med t.ex. en man och en kvinna i varje grupp.

Uppgift 4.

Gör en lista med alla de allofoner (uttalsvarianter) som nämns av författarna för vart och ett av de olika fonemen.

Utgå från varje fonem och lista allofoner för just det fonemet. Listan ska också innehålla ett par exempelord för varje allofon.

Ange en svenska översättning av varje exempelord.

Uppgift 5.

När du läser om allofoner hos de olika författarna, finns det då några konsonantljud eller några exempel som du inte håller med om?

Unit 9

1. Vad är en stavelse?
2. Vad kallas stavelsens olika delar?
3. Vad menas med fonotax?
4. Hur brukar termerna i fråga 1-3 uttryckas på somaliska?
5. Fonotaxens regler innebär olika typer av begränsning för hur en stavelse kan se ut i ett visst språk. Vilka sådana regler finns för somaliskans fonotax?
6. Vilka skillnader finns mellan svenskan och somaliskan när det gäller regler för stavelsens struktur?
7. Fonotaxens regler märks ofta tydligt när lånord anpassas till somaliskans fonotax. Ge exempel på anpassning av tio olika lånord och förklara vilka fonotaktiska regler som har lett fram till anpassningen.
8. Skillnaden i användningen av fonemet /dh/ i olika områden inom det somaliska språkområdet beror på en skillnad i den fonotaktiska regeln för förekomsten av /dh/. Formulera de två olika reglerna ut för bruket av /dh/ i de två olika områdena?

9. I många ord förekommer en växling där en vokal finns i vissa former och saknas i andra former, t.ex. xaraf, xarafka, xarfo, xarfaha, cusub, cusbayd, afar, afraad. Förklara hur denna växling hänger samman med somaliskans fonotax.

Unit 10

I varje språk finns en stor mängd regler av olika slag.

Många av somaliskans "ljudregler" hittar du i den här veckans kurslitteratur.

Dessa regler är av lite olika slag.

Några handlar i första hand om stavningen, de är alltså ortografiska regler.

Några handlar om ljudsystemet och gäller till 100 %, helt utan undantag. Dessa är fonologiska regler som beskriver fonologiska processer. (Lånord kan ibland utgöra undantag mot fonotaxens fonologiska regler.)

Några handlar visserligen om ljud, men är tydligt begränsade till vissa böjningsformer eller typer av ordbildning. Mot dessa regler finnas alltså undantag i vissa andra kontexter. Just sådana regler kallas morfo(fo)nologiska eftersom de beskriver ljudförändringar som inte inträffar överallt i språket, utan bara i vissa ordformer. Det finns alltså tydliga begränsningar för dessa regler. Begränsningarna definieras av morfologin, dvs. de är morfologiskt betingade.

Vissa ljudförändringar inträffar bara i en viss position i en sats. Syntaxen spelar därför en avgörande roll för regeln. Sådana regler är syntaktiskt betingade.

Vissa ljudförändringar är väldigt ovanliga och inträffar kanske bara i två, tre ord. De är alltså så ovanliga att man knappast kan kalla det en regel, utan orden utgör snarare en form av undantag. Då är det egentligen mer rimligt att lära in orden, snarare än "regeln". Sådana ljudförändringar är lexikalt betingade.

Gå igenom de olika regler som nämns i kurslitteraturen och avgör om regeln är

- a) ortografisk (olika uttal är möjliga, men regeln styr stavningen)
- b) fonologisk (regeln hör till fonotaxen, inga undantag finns)
- c) morfo(fo)nologisk (regeln är beroende av morfologin, undantag finns)
- d) syntaktiskt betingade ljudförändringar (regeln gäller bara i en viss typ av syntaktisk struktur; för att formulera regeln måste man nämna till exempel satsdelar eller ordföljd)
- e) lexikalt betingade ljudförändringar ("regeln" gäller bara för ett eller ett par, tre ord; det går inte att avgränsa orden med hjälp av morfologin)

Samla reglerna som du hittar i veckans kurslitteratur under de fem rubrikerna. Försök samla så många olika regler som möjligt under varje rubrik.

För de olika reglerna används i kurslitteraturen många specifika termer, assimilation, vokalbortfall, metates... Anteckna även alla sådana termer för de olika typerna av ljudförändringar.

1. Ortografiska regler:

förklara varför du menar att de i första hand handlar om stavning, inte uttal.

2. Fonologiska regler:

ge tre väldigt olika exempel för att visa att det inte finns några undantag, annat än eventuellt ett litet antal lånord.

3. Morfofonologiska regler:

för vilka typer av ord/ändelser gäller regeln? Visa att det finns undantag, dvs. vissa andra typer av ord/ändelser, som inte följer regeln.

4. Syntaktiskt betingade regler:

För vilken typ av satsstruktur gäller regeln? T.ex. en viss satsdel, ordföljd eller dylikt.

Visa att det finns andra situationer samma ljudregel inte tillämpas.

5. Lexikalt betingade ljudförändringar

Räkna upp alla de ord där regeln tillämpas.

Unit 11

Uppgift1

Gör en lista över minimala par som skrivs på exakt samma sätt, men som uttalas på två olika sätt, dels med lätt (neutral) vokal, dels med tung vokal.

Hitta två minimala par för varje kort och för varje lång vokal. Använd vanliga ord som alla människor borde känna till. Ovanliga ord och former bör undvikas, t.ex. preteritum hees.

Skriv den svenska översättningen av alla orden i de minimala paren. Detta är viktigt eftersom orden skrivs på samma sätt på somaliska och det annars finns risk att man blandar samman orden.

fudud (-ATR, neutral)

culus (+ATR, heavy)

<a>	[a]	[æ]
<aa>	[a:]	[æ:]
<e>	[ɛ]	[e]
<ee>	[ɛ:]	[e:]
<i>	[ɪ]	[i]
<ii>	[ɪ:]	[i:]
<o>	[ɔ]	[ə]
<oo>	[ɔ:]	[ə:]
<u>	[u]	[ʊ]
<uu>	[u:]	[ʊ:]

Två personer i varje grupp spelar sedan in listan, helst en mansröst och en kvinnoröst. Tala lugnt och tydligt så att man kan höra ljuden väl.

På lektionen ska vi lyssna, titta på inspelningarna i Praat, och även pröva att mäta skillnaderna i frekvens mellan de tunga och lätta vokaler.

Uppgift 2

Finns det några minimala par i litteraturen som ni har läst som ni tycker är mindre bra? Varför?

Uppgift 3

Vad menas med vokalharmoni?

Uppgift 4

Vad säger texterna om spridning av ATR mellan stam och ändelser? Anteckna några tydliga exempel.

Uppgift 5

Vad säger texterna om spridning av ATR mellan stam och prefix? Anteckna några tydliga exempel.

Uppgift 6

Vad säger de olika texterna om spridning av vokalerens ATR-kvalitet från ett ord till ett annat ord? Anteckna några tydliga exempel.

Uppgift 7

Finns det några exempel som du inte håller med om när det gäller spridning av STR mellan olika ord? Vilka exempel, i så fall?

Uppgift 8

Spela in exemplen i uppgift 4, 5, 6, 7. Välj gärna en annan person än de som spelade in listan med minimala par.

Unit 12

Uppgift 1.

Compounds have a high tone on the last constituent part. Any preceding constituent part(s) don't have any high tone.

If there is no suffix added to the compound, the position of the tone is the same as in the corresponding independent noun or adjective.

This sometimes leads to a mismatch between final/penult tone and the gender of compounds.

What about abaaldhac, codkac, adhijir, aftir, badweyn, ballangal, caloolkujir, dabshid, dalmar, dalkumar, falgat, gacantir, horumar, lafdhabar, waxtar?

What is the gender of these nouns? Where is the high tone? How can we explain the position of the high tone?

Uppgift 2.

Make a list of 25 other commonly used compound nouns. Do not use the same root in more than one compound!

- Mark the position of the high tone in each one of these compounds.
- Add the definite article to each one of the compounds.
- If the last part of the compounds is a noun root, write down that noun and mark its tone and give the definite article.
- Are there any mismatches between the simple noun and the compound?

Uppgift 3.

Many endings that can be added to nouns carry an High tone.

Some endings do not have a High tone.

In some cases the High tone on the stem disappears when an ending with a High tone is added.

Give a few examples each of these three different types of endings.

Always show the endings together with a noun stem. Indicate the high tone in all your examples.

Uppgift 4.

In many words and phrases that theoretically contain two high tones, the second one is not pronounced as clearly as the first one (or not at all).

One could say that phonological tone is not always realized phonetically.

Give as many different examples as possible of different types of such noun phrases and nouns with endings, where the second high tone is not always pronounced (as clearly as the first one).

How do you pronounce?

ninkayga,

in yar,

Sahro Xuseen,

biyo badan.

Uppgift 5.

Listen to this recording.

Write down the text.

Mark all high tones that you can hear.

You might also want to have a look at the pitch track in Praat.

Unit 13

Unit 14

Recordings of tone

Spela in följande ord, fraser och meningar.

Läs långsamt på ett naturligt sätt, alltså inte överdrivet långsamt.

Läs en rad åt gången och räkna sedan tyst för dig själv kow, laba, saddex innan du läser nästa rad.

Läs inte siffrorna inom parentes. De hänvisar till exemplen i Giorgio Bantis artikel.

sun
Ab sún
An sún
Mu sún
Sa sún
Si sún
k1 sun
k2 sun
m1 sun
m2 sun

sunta
Ab súnta
An súnta
Mu súnta
Sa sún'ta'
Si sún'ta
k1 sun'ta
k2 sun'ta
m1 sun'ta
m2 sun'ta

Tani waa sun.
Ab Tani' wāa sún.
An Táni wāa sún.
Mu Tani wāa sún.
Sa Tani wāa sún.
Si Tani wāa sún.
k1 Tani waa sun.
k2 Tani waa sun.
m1 Tani waa sun.
m2 Tani waa sun.

laan
 Ab laán
 An laán
 Mu laán
 Sa laán
 Si laán
 k1 laan
 k2 laan
 m1 laan
 m2 laan

laanta
 Ab laánta
 An laánta
 Mu laánta
 Sa laánta
 Si laánta
 k1 laanta
 k2 laanta
 m1 laanta
 m2 laanta

Tani waa laan.
 Ab Tani waa laán.
 An Táni wáa laán.
 Mu Tani wāa laán.
 Sa Tani wāa laán.
 Si Tani wáa laán.
 k1 Tani waa laan.
 k2 Tani waa laan.
 m1 Tani waa laan.
 m2 Tani waa laan.

laan yar
 Ab laán yar
 An laán yar
 Mu laán yar
 Sa laán yar'
 Si laán yar
 k1 laan yar
 k2 laan yar

m1 laan yar

m2 laan yar

caleenta

Ab caleénta

An caleénta

Mu caleénta

Sa caleénta'

Si caleenta

k1 caleenta

k2 caleenta

m1 caleenta

m2 caleenta

haweenka

Ab haweénka

An haweénka

Mu haweénka

Sa haweénka'

Si haweenka

k1 haweenka

k2 haweenka

m1 haweenka

m2 haweenka

habeenka

Ab habéenka

An habéenka

Mu habéenka (with plateau éée)

Sa habéenka'

Si habeenka

k1 habeenka

k2 habeenka

m1 habeenka

m2 habeenka

Nin baa naag arkay. (En man såg en kvinna.)

Ab Nin baa naag arkay

An Nín baa naág arkay

Mu Nín baa naág arkay'

Sa Nín baa naág arkay'

Si Nín baa naág arkay

k1 Nin baa naag arkay.

k2 Nin baa naag arkay.

m1 Nin baa naag arkay.

m2 Nin baa naag arkay.

Naag baa nin arkay. (En man såg en kvinna.)

Ab Naag baa nin arkay

An Naág baa nin arkay

Mu Naág báa nin arkay'

Sa Naág báa nín arkay'

si Naág baa nín arkay

k1 Naag baa nin arkay.

k2 Naag baa nin arkay.

m1 Naag baa nin arkay.

m2 Naag baa nin arkay.

(2i) Wíilka má dílayó.

Ab Wiilka ma dilayo

An Wíilka má dílayo'

Mu Wíilka má dílayo

Sa Wíilka má dílayo

Si Wíilka má dílayo.

k1 Wiilka ma dilayo.

k2 Wiilka ma dilayo.

m1 Wiilka ma dilayo.

m2 Wiilka ma dilayo.

(2ii) Waa nín sheekó badán.

Ab Waa nín sheekó badán.

An Wāa nín sheekó badan.

Mu Waa nín sheeká badan.

Si Waa nin sheeko badan.

k1 Waa nin sheeko badan.

k2 Waa nin sheeko badan.

m1 Waa nin sheeko badan.

m2 Waa nin sheeko badan.

(5d) hádalka Cúmar Núux Axméd

Ab hádalka Cumar Nuux Axmed

An hádalka Cúmar Núux Axmed

Mu hádalka Cúmar Núux Axmed

Si hadalka Cumar Nuux Axmed

k1 hadalka Cumar Nuux Axmed
k2 hadalka Cumar Nuux Axmed
m1 hadalka Cumar Nuux Axmed
m2 hadalka Cumar Nuux Axmed

(6a) Nín baa naagi aragtay. (En kvinna såg en man.)

Ab Nín baa naagi aragtay' unexpected final high on verb

An Nín baa naagi aragtay'

Mu Nín baa naagi aragtay'

Si Nin baa naagi aragtay.

k1 Nin baa naagi aragtay.

k2 Nin baa naagi aragtay.

m1 Nin baa naagi aragtay.

m2 Nin baa naagi aragtay.

(6b) Naág baa nín aragtáy. (En kvinna såg en man.)

Ab Naág baa nin aragtay missing expected final high on verb

An Naág baa nín aragtay

Mu Naág baa nín aragtay'

Si Naag baa nin aragtay.

k1 Naag baa nin aragtay.

k2 Naag baa nin aragtay.

m1 Naag baa nin aragtay.

m2 Naag baa nin aragtay.

(6d) Hádalka naágtu wáa macaán yahay.

Ab Hádalka naágtu waa macaán yahay.

An Hádalka naágtu waa macaán yahay.

Mu Hádalka naágtu waa macaán yahay.

Si Hadalka naagtu waa macaan yahay.

k1 Hadalka naagtu waa macaan yahay.

k2 Hadalka naagtu waa macaan yahay.

m1 Hadalka naagtu waa macaan yahay.

m2 Hadalka naagtu waa macaan yahay.

(9i b) Waa dukaanlé aan i aqoon.

Ab Waa dukaanlé áan i aqoon'

An Waa dukaanlé aán i aqoon

Mu Wáa dukaanlé aán i aqoon'

Si Waa dukaanle aan i aqoon.

k1 Waa dukaanle aan i aqoon.

k2 Waa dukaanle aan i aqoon.

m1 Waa dukaanle aan i aqoon.

m2 Waa dukaanle aan i aqoon.

(9i c) Sháley búu tuké arkay.

Ab Sháley búu tuké arkay'

An Sháley buu túke arkay

Mu Sháley búu tuké arkay

Si Shaley buu tuke arkay.

k1 Shaley buu tuke arkay.

k2 Shaley buu tuke arkay.

m1 Shaley buu tuke arkay.

m2 Shaley buu tuke arkay.

(9i d) Tuké ayáan arkay.

Ab Tuké ayáan arkay

An Tuké ayáan arkay

Mu Tuké ayáan arkay

Si Tuke ayaan arkay.

k1 Tuke ayaan arkay.

k2 Tuke ayaan arkay.

m1 Tuke ayaan arkay.

m2 Tuke ayaan arkay.

(9ii a) Sháley búu arkay túke.

Ab Sháley búu arkay túke.

An Sháley buu arkay túke.

Mu Sháley búu arkay túke.

Si Shaley buu arkay tuke.

k1 Shaley buu arkay tuke.

k2 Shaley buu arkay tuke.

m1 Shaley buu arkay tuke.

m2 Shaley buu arkay tuke.

(11e) Gabdhó/o ma arkeen?

Ab Gabdhó má arkeen?

An Gabdho má arkeen?

Mu Gabdho má arkeen?

Si Gabdho ma arkeen?

k1 Gabdho ma arkeen?

k2 Gabdho ma arkeen?

m1 Gabdho ma arkeen?

m2 Gabdho ma arkeen?

Kani waa gabyaa.
Ab Kani' waa gabyaa
An Kani waa gabyaa.
Mu Kani waa gabyaa.
Si Kani waa gabyaa.
k1 Kani waa gabyaa.
k2 Kani waa gabyaa.
m1 Kani waa gabyaa.
m2 Kani waa gabyaa.

Additional Somali terminology

Anteckna så många **somaliskspråkiga fonetik- och fonologitermer** som möjligt tillsammans med deras **svenska och engelska motsvarigheter**.

Det kan vara en bra idé att ta vår svenska/engelska lista som utgångspunkt och sedan leta efter motsvarande termer på somaliska.

Ange alltid vilken författare som använder de olika somaliska termerna.

Om författaren ger en definition eller förklaring av termen så anteckna även detta.

Ange alltid vilken svensk och engelsk term som den somaliska termen motsvarar.

Grupp 1

NAXWAHA CUSUB EE AFSOOMAALIGA (Raabi 1995)

Alifba = Bokstäver, letters

Cod = Fonem, phonem

Astaamayn Sugan = Correct Punctuation

Af talyaani = Italian

Af Ingiriisi = English

Tuse = Table

Xaraf = Letter

Erey = Word

Ereyeyn = Reduction

Sal = Base

Suntan = Marked

Codayn = Ljudlära

Astaamayn = Punctuation

Goorayn = Tense; (Tempus)

Cayn = Gender

Cod = Phonem

Codayn = Phonology

Goorayn = Tense, Tempus

Ereyeyn = Morphology

Weedhayn = Syntax

Falahaansho = verb to be

Fal abyane = regular verb

Fal ma-abyane = irregular verb

Fal tilaameed = verble

Lifaaq = Affix

Qodob Aqoonsi = definite article

Barashada Naxwaha Af Soomaaliga. (Maansuur iyo Puglielli 1999)

Cilmicodeed : Fonologi

Codkac: Högton

Coddhac: Lågton

Codayn: Ljudlära

Cod: Fonem

Dibkabe :Suffix

Summad:

Erey: Ord

Alifba:Alfabet

Xaraf:Bokstav

Shibbane: Konsonant

Shaqal: Vokal

luuq: intonation (melodi)

luuq: rytmi (???)

Dhawaaq: ljud

Qaamuuska Af Soomaaliga (Keenadiid 1976)

Xaraf: bokstäver

Shaqal: Vokal

Shaqallo: Vokaler

Shibbane/shibbaneyaal: Konsonenter

Qodob: bestämd artikel

Naxwe: Garammar

Magac kooxeed : kollektivnaman

Shaqal culus: tungt lokal

Shaqal fudud: lätt vokal

Rogrogmadka xuruufta

Isasaamaynta xuruufta

Grupp 2

1994 Raabi, Naxwaha sifayneed ee soomaaliga

Affricate = Jacle

Articulator = Dhawaaqsameeye

Fricative = sabbeeyayaal

Nasal sound = sankabaxe

Apico-dental = caaro ilko

Omission = cadbixineed

Viciny = codsiineed

Bilabial = laba dibnoodle

Social dialects = lahjado bulsheed

Regional dialect = lahjado goboleed

Idiolects = lahjado qofeed

1977- Raabi: Codaynta Af soomaaliga

Hakade = /b/, /t/, /d/, /k/, /g/, /q/ iyo /ʔ/ stops

Qaloocane hakade = /dh/, /dhdh/ ??? retroflex stop

Sabbeeye = /s/, /f/, /ʃ/, /x/, /ħ/ iyo /h/ fricatives

Gariire = /r/ liquids vibrant, tremulant

Sankabaxe = /m/, /n/ nasals afkabaxe – oral sound

Gudbane = /l/ liquids ???

Jaclayaasha = /dʒ/, /tʃ/ affricates

Doorsoomayaasha = /y/, /w/, /j/ glides

- Debnaha = bilabial
- Debnayn-ilko = labio-dental
- Caaro-cirrid = apico-alveolar
- Horrayn-dhanxanagga adag = fronto-palatal
- Dambayn-dhanxanagga jilicsan = dorso-velar
- Dambayn-dalqo sare = dorso uvular
- Dalqada dhexe = pharyngeal
- Bilowga dhuunta = glottal

Codaynta sare (???)

- Xoojinta = stress !good!
- Kicinta = pitch !good!
- Toonka = tone !good!
- Astaamaynta = junctures

Codaynta Af soomaaliga (Raabi)

a e i o u iyo ð Fure /wed/ iyo /fur ð/, ama wehel /w ðhel/ ???

assimilation = kala dhalan ah

dissimilation = isku dhalan ah

iniliation = bilaabidda

baking tone = toon dambaysiin – korukicid

fronting tone = toon horeysiin – hoosudhigid

low tone = toon hoosayssin

high tone = toon saraysiin

tone = tonka

affricates = jaclayaasha

articulation = joojinta

glottis = jidka seedaha

primary stress = xoojin sare

tertiary stress = xoojin caadi

secondary stress = xoojin dhexe

weak stress = xoojin hoose

aspirated = xoogaysane

organs of speech = xubnaha hadalka

phonetic alphabet = xuruufta coddhilidda

retracting of diphthongs = dambaysiinta shaqallada lammaan

lower jaw or mandible = daanka hoose

lax = debecsan

upper lip = debinta sare

lower lip = debinta hoose

labio-dental = debno-ilkoole !good!

semi vowels = doorsoomayaasha

dialect variation = doorsoonka lahjadeed

resonators = reemayaasha

fricatives = sabbeeyayaasha

diphthongs = shaqallada lammaan ama dhafan

addition of a consonant = shibbane biiray yimi / yimid

consonant variation = shibbane doorsoomay

fronto-palatal = dhanxanagga hortiisa

dorso-velar = dhanxanagga jilicsan, carrabka dabadiisa

articulator = dhawaaqsameeye **codsameeye**

trills = garriirayaal

rounded = goobo

lateral = gudbane

phonetics = coddhilid

phonation = codsiin

oral cavity = moqorka afka **!good!**

resonating cavities = moqorka reenka

nasal cavity = moqorka sankaa **!good!**

stops or plosives = hakadayaasha

Uppgift 3

Läs de somaliska texterna kritiskt. Det finns en del påståenden som inte riktigt håller måttet. Kanske hittar du saker som du inte tycker överensstämmer med det som vi har läst i den svenska / engelska kurslitteraturen eller som på något annat sätt kan ifrågasättas.

Anteckna alla sådana saker med författarens namn, årtal och sidhänvisning till den aktuella texten.

Förklara vad det är som verkar konstigt och vad ni i gruppen anser vara rätt i stället.

Grupp 4

Xamse Daahir Cusmaan. 2015. *Download Xasilinta farta af-Soomaaliga*. Jaamacadda Jigjiga.

Saalax (2008) och Xamse (2015) använder termer för *shaqal culus* och betoning på ett sätt som inte överensstämmer med det som är allmänt förekommande. Resten av inlägget redogörs Xamse (2015). Han föreslår ett sätt som man kan skriva på de fem vokalfonem (*shaqal culus*) som inte är markerad i somaliska ortografin. Förslaget är att skriva cirkumflex (^) över vokalen som så här: Â Ê Î Ô Û. Vidare föreslår han ett sätt för att markera betoning som också inte markeras i somaliska ortografin. För maskulina substantiv ska man använda á é í ó ú för alla vokaler i ordet. Detta gäller även för flerstaviga substantiv, exempelvis *dáméér* 'ásnehane'. För feminina substantiv ska man använda à è ì ò ù, exempelvis *dàmèèr* 'ásnahona'.

För båda fallen ska man bara markera för minimala par där det är tydligt att uttalet av vokalen, både vokal kvaliteten och betoning, är betydelseskiljande. Ett ord med *shaqal culus* markeras inte med cirkumflex om det inte föreligger ett parallellt ord med *shaqal fudud*. Exempelvis *jôôg* 'vänta' behöver inte markeras med cirkumflex eftersom det inte finns *joog* med *shaqal fudud*. Samma sak gäller för betoning. Flerstaviga substantiv har betoning i en av de två sista stavelserna men enligt Xamse (2015) behövs oftast inte markeras med diakrits eftersom det är få som kommer i par.

Xamses (2015) behandling av *shaqal culus* är princip samma som Mansuur och Pugliegli (2012) och Keenadiid (1976) har gjort i sina ordböcker, bara val av tecken skiljer sig. Men hantering av termer som rör betoning och hur betoning fungerar i somaliska är inte intuitivt och pedagogiskt, till och med fel ibland. För maskulina substantiv betonas ju näst sist stavelse eller mora. I exemplet ovan skriver man ju *daméerka* 'ásnehanan' istället för *dáméér* som han gör. Samma sak gäller för de feminina substantiv då den sista stavelse eller mora betonas. Normalt skriver man *dameérta* 'ásnehonan' istället för *dàmèèr*. Vidare föreslår Xamse (2015) att man ändrar somaliska ljuden som man skriver med digrafer (sh, dh, kh) till en graf. På så sätt blir det enklare att skriva med dubbla konsonanter.

Grupp 4

Ibrahim Xashi Moxamud iyo Moxamed Xashi Xidhkayome. 1998. *Qawacidka luuqadda Soomaaliga*. Stockholm: African Triangle. Bogagga 4-6, 16-34, 118-121

Qoraagu wuxuu ku qoray nidaam hor leh oo aan guddigii ka fariisan balse uu ugu talo galay in mustaqbalka wax la iska waydiiyo, ha ahaato xag xeer, xag qoraal iyo xag lahjadeedba. Tusaale: Hal eray haddii ay ka muuqato in **asalkiisu leeyahay labo shaqal oo dhaadheer kan hore ayaa la gaabin**, tusaale Soomaali waxaa loo qoryaaa Somaali (Xaashi 1998: 4-5). Bogga 4aad waxaa ku qoran Qodobo 1-8 ah. Waxaana ku jira waxa aan la isku raacsanayn oo khilaafsan guddigii afka soomaaliga waxay isku raaceen. Sidoo kale bogga 5aad xeerarka 1-7 waa xeerka aan la isku raacsanayn.

Qoraagu waxa uu adeegsanayaa inta badan erayo carabi ah oo si gurraacan ugu qoran af Soomaaliga, tusaale *carifid* (Xaashi 1998: 7). Qoraagu wuxuu ku dhiirri gelinayaa in magacyada qalaad la soomaaliyeeyo iyadoo la adeegsanayo xuruuf aan ku jirin xarfa af Soomaaliga sida Isveriya (Xaashi 1998: 6).

Labanlaabka wuxuu ugu yeerayaa *shed*. Shaqal dheerna wuxuu ugu yeeraya *med*. Waana ereybixinno af Carabiga laga soo dheehday.

Wuxuu qoraagu shaqallada u kala saaray kuwa caadi ah /a, aa, i, ii, u iyo uu/ iyo kuwa aan caadi ahayn /e, ee, o iyo oo/ (Xaashi 1998: 18). Taasi waxay micnahuudu tahay in codadka af Carabiga ku jira ay yihiin kuwa caadi ah, halka /e/ iyo /o/ aysan caadi ahayn maadaama aan laga helin afka Carabiga.

Grupp 2

SHAQALKA FUDUD

1. **Madi** – wiil madi ah
2. **Qab** - qabis
3. **Wad** - kaxee
4. **Bad** - badda
5. **Cad** - caddaan
6. **Dul** – dusha sare
7. **Bah** – bahda reerka
8. **Waa** – waxa weeye
9. **Hoo** – iga qabo
10. **Maag** – la dirird

SHAQALKA CULUS

1. **MâdÎ** – hal ayro ah
2. **Qâb** – isla weynida
3. **Wâd** – mawdka
4. **Bâd** – bedka
5. **Câd** – hilibka
6. **Dûl** – dulka sanko
7. **Bâh** – bahda (dhiirranaanta)
8. **Wââ** – beri
9. **Hôô** - xaree
10. **Mââg** – ka maagid

Xamse Daahir Cusmaan 2015 sidan 14 har vi hittat annorlunda förslag än vad vi har lärt oss, tex författaren använder någorlunda tecken där han skiljer tunga vokaler från de lätta vokaler.

war -ka	wár -ta	laydh -ka	láydh -ta	daan -ka	dáán -ta
dhig -ga	dhíg -ta	weyl -ka	wéyl -sha	beer -ka	béér -ta
dùl -ka	dúl -sha	qoyn -ka	qóyn -ta	hiil -ka	híil -sha
gòb -ka	gób -ta	cawl -ka	cáwl -sha	dhool -ka	dhóól -sha
sur -ka	súr -ta	lows -ka	guluukóws -ta	xuur -ka	xúúr -ta

shaxda 5aad

2008 Saalax Xaashi Carab sidan 21, vill han använda två apostrof på feminina långa vokaler för att det skiljer sig från det maskulina långa vokaler. De korta vokaler använder han endast en apostrof på feminina .

Additional English terminology

Acoustic phonetics - Akustisk fonetik

Affricates *affrikata*

Alveolar

Alveolar ridge *tandvallen*

Approximants *Approximanter* – Ett ljud mellan vokal och konsonant, kallas också halv vokaler. *Ljud som uttalas med mera träng passage genom munnen än en vokal, men öppnare än en frikativa.*

Articulatory phonetics - Artikulatorisk fonetik

Assimilation *assimilation*

Auditory phonetics - Auditiv fonetik

Bilabial - Bilabial

Closed syllable - Sluten stavelse

Coarticulation *koartikulation*

Complementary distribution *komplementär distribution*

Consonants - Konsonanter

Dentals *dentala*

Diphthong - Diftong

flap

Fricatives *frikativor*

Glides

Glottal - Glottal

glottal stop

Glottis

interdental

Intonation - Intonation

Labials *labiala*

Labiodental - Labiodental

Larynx - Struphuvud

Liquids

Manner of articulation - Artikulationssätt

Minimal pairs - Minimala par

Nasal cavity - Näshåla

Nasalization *nasalisering*

Nasals *nasaler*

Natural classes *Naturlig klasser – grupper av ljud som har något gemensamt – t.ex. tonlösa konsonanter, aspirerade konsonanter*

Open syllable - Öppen stavelse

Palate - Hårda gommen

Pharynx - Svalg(farynx)

Phonotactics *Fonotax*

Place of articulation - Artikulationsställe

post-alveolar (palato-alveolar)

Stop *klusiler*

Stress - Betoning

Tone language - Tonspråk

Uvula - Uvula

Velars

Velum *mjuka gommen*

Vocal folds (vocal cords) *stämband*

Appendix. Tonanalys (inte granskat)

1a. Skriv ner hela texten. Numrera varje mening så att du kan hänvisa till olika meningar i svaren på de följande frågorna.

1b. Markera alla höga toner med accent, t.ex. gúriga. Lyssna noga på inspelningen och titta på tonkurvan i Praat.

1c. Markera "phrase final continuation high tone" med accent efter ordet, t.ex. gúriga'. Dessa förekommer i slutet av fraser för att markera frasens slut och att talaren avser fortsätta.

För varje talare/text, undersök

2a. Ungefär vilket värde i Hz utgör den lägsta tonen i meningarna?

2b. Ungefär vilket värde i Hz utgör den första höga tonen i början av meningarna?

2c. Ungefär vilket värde i Hz utgör den sista höga tonen i slutet av långa meningar? (Här kan det finnas ganska stora skillnader mellan olika meningar.)

2d. Hur höga i Hz blir de högsta "phrase final continuation tones"?

2e. Prepositioner kan ibland få högre ton än den första höga tonen i meningen. Vilken är den högsta ton i Hz som förekommer på en preposition hos varje talare?

Talare 1

Talare nr 1 har en spann mellan 172 Hz som högsta ton i början av meningar och 97 Hz som lägsta ton i slutet av meningar.

1- Cali wúxuu booqánaya saaxiibkiis.

subjekt/subst. utan ändelse har inte ton

Förväntat: saaxiibkiis (fallande, inte stigande)

2- Saaxiibkiis <> wáxa uu <> léeyahay <> baaskiil.

Förväntat: saaxiibkiis

Kort possessiv ändelse har hög ton om ordet är subjekt, och då ingen ton på stammen

3- Waa baaskiil qurúx badan.

Adjektiv efter substantiv förlorar ofta sin höga ton (badán → badan)

4- Cali waxa uu rabaa ín uu fuuló baaskiilka.

- 5- Cali wuxúu fuushán yahay baaskíilka.
 - 6- Saaxíibkii baa kú ríixaya.
 - 7- Cáli má wádi yaqáano.
 - 8- Wúu ká baqayaa´.
 - 9- Cali wúu dhacay.
 - 10- Lúg búu ka dhaawacmay.
 - 11- Baaskíilku wuxúu yaalaa dhúlka.
 - 12- Cáli saaxíibkiis wuu naxsán yahay.
 - 13- Cáli wáxaa la geeyay isbitáal.
 - 14- Dhákhtárku wúxuu éegayaa lúgta Cali.
 - 15-Cali wúu bógsán doonaa´.
- Sáhra´ wáx baa ay akhrínaysaa.
- Waa ay jecéshahay akhríska.
- Ardáydu waa ay akhrínayaan
- Hódan qóyskoóda
- Fiíri sawirkan.
- Kani waa Hódan qóyskoóda.
- Cali waxa uu booqánayaa saaxiibkiis
- Saaxiibkiis waxa uu leeyahay baaskíil.
- Waa baaskíil qurux badan.

Talare 2

- 1-Shará waxbaa ay akhrínaysaa´.
- 2-Waa ay jecéshahay akhríska.
- 3- Ardáydu waa ay akhrínayaan´.
- 4-Waa ay jecélyihiin ákhríska.

- 5- Áxmed waa uu qorayaa'.
- 6- Áxmed waxa uu qorayaa éray.
- 7- Waa uu jecélyahay qórista.
- 8- Xássan wax baa uu sawírayaa'.
- 9- Waxa uu sawírayaa gúri'.
- 10- Ardáydu waa ay heésayaan'.
- 11- Waxa ay heeésayaan heesta calanka.
- 12- Waa ay jexcélyihiin heesta calanka.
- 13- Ardáydu waa ay órdayaan'.
- 14- Waa ay tartamáyaan.
- 15- Waa ay jecélyihiin tártanka.

"phrase final continuation high tone"

- 1-Shara waxbaa ay akhrinaysaa'.
- 2-Waa ay jeceshahay akhríska.
- 3- Ardaydu waa ay akhrínayaan'.
- 4-Waa ay jecelyihiin akhriska.
- 5- Axmed waa uu qorayaa'.
- 6- Áxmed waxa uu qorayaa éray.
- 7- Waa uu jecélyahay qórista.
- 8- Xássan wax baa uu sawírayaa'.
- 9- Waxa uu sawírayaa guri'.
- 10- Ardáydu waa ay heesayaan'.
- 11- Waxa ay heesayaan hesta cálanka.
- 12- Waa ay jexcelyihiin heesta cálanka.
- 13- Ardaydu waa ay ordayaan'.

14- Waa ay tartamáyaan.

15- Waa ay jecélyihiin tártanka.

Talare 4

2a lägsta tonen i meningarna = 77,48 HZ

2b första höga tonen i början av meningarna = 185 HZ

2c sista höga tonen i slutet av långa meningar = 218,50 HZ

2d högsta "phrase final continuation tones" = 111,80 HZ

2e högsta ton i Hz som förekommer på en preposition = 156,80 HZ

2a. Ungefär vilket värde i Hz utgör den lägsta tonen i meningarna?

1-Shará waxbaa ay akhrínaysaa'. 149 Hz

2-Waa ay jecéshahay akhríska. 145Hz

3- Ardáydu waa ay akhrínayaan'. 159 Hz

4-Waa ay jecélyihiin ákhríska. 144 Hz

5- Áxmed waa uu qorayaa'. 148Hz

6- Áxmed waxa uu qorayaa éray. 143Hz

7- Waa uu jecélyahay qórísta. 146Hz

8- Xássan wax baa uu sawírayaa'. 147Hz

9- Waxa uu sawírayaa gúri'. 145hz

10- Ardáydu waa ay heésayaan'. 151hz

11- Waxa ay heeésayaan heésta calanka. 143Hz

12- Waa ay jexcélyihiin heésta calanka. 145 Hz

13- Ardáydu waa ay órdayaan'. 141 Hz

14- Waa ay tartamáyaan. 143Hz

15- Waa ay jecélyihiin tártanka.154 Hz

2c. Ungefär vilket värde i Hz utgör den sista höga tonen i slutet av långa meningar? (Här kan det finnas ganska stora skillnader mellan olika meningar.)

- 1-Shará waxbaa ay akhrínaysaa'. 122 Hz
- 2-Waa ay jecéshahay akhríska. 146 Hz
- 3- Ardáydu waa ay akhrínayaan'. 124Hz
- 4-Waa ay jecélyihiin ákhríska. 135Hz
- 5- Áxmed waa uu qorayaa'. 142 Hz
- 6- Áxmed waxa uu qorayaa éray. 134 Hz
- 7- Waa uu jecélyahay qórista. 130 Hz
- 8- Xássan wax baa uu sawírayaa'. 126 Hz
- 9- Waxa uu sawírayaa gúri'. 138Hz
- 10- Ardáydu waa ay heésayaan'. 139Hz
- 11- Waxa áy heeésayaan heésta calanka. 119Hz
- 12- Waa ay jexcélyihiin heésta calanka. 115Hz
- 13- Ardáydu waa ay órdayaan'. 140Hz
- 14- Waa ay tartamáyaan. 140 Hz
- 15- Waa ay jecélyihiin tártanka. 130 Hz

<https://docs.google.com/document/d/1KMlMeWhMPJ-EOJtfDHC9D30Jc7wj0ud-thceDCuXuHI/edit?usp=sharing>

Meningarna	2a	2b (max 1st high tone)	2c (phrase final continuation)	2d	2e
	Lägsta (högsta) freq (hz)	Ord	freq (hz)		

Text 1.11.2 Speaker 2

Sahrá wax baa ay akhrínaysaa.	105 (154)	Sahrá	150
Wáa áy jeceshahay akhríska.	110 (145)	Wáa	145

Meningarna	2a	2b (max 1st high tone)	2c (phrase final continuation)	2d	2e
	Lägsta (högsta) freq (hz)	Ord	freq (hz)		
Wáa áy jecéshahay akhriska.	123	Wáa	146		
Ardaydu waa ay akhrinayaan.	109	Ardaydu	154		
Wáa áy jecélyihiin ákhriska.	109	Wáa	152		
áxmed wáa úu qórayaa.	105 (151)	áxmed	151		
Axmed wáxa úu qórayaa éray.	104 (147)	wáxa	142		
Wáa úu jecélyahay qorista.	107 (148)	wáa	135		
Xáasan wax baa úu sawírayaa.	104 (150)	xáasan	150		
Wáxa úu sawírayaa gúrí.	104 (149)	Wáxa	150		
Ardáydu wáa áy heésayaan.	92 (151)	ardáydu	151		
Waxa áy heésayaan heesta calanka.	102 (146)	áy	141		
Wáa áy jecélyihiin heesta calanka.	103 (148)	wáa	140		
Ardaydu wáa áy ordayaán.	106 (159)	Ardaydu	141		
Wáa áy tartámayaan.	105 (141)	Wáa	136		
Wáa áy jecélyihiin tartanka.	101 (156)	wáa	132		

Talare 4

Hódan' qóyskōoda.

Kvinnonamn (som inte slutar på -a/-o) har hög ton på näst sista moran.

Fonologin: /hódan/ - gör generaliseringar
en teoretisk beskrivning av uttalet i ett språk som ett regelsystem

Fonetik: [hódán'] – kartlägger varje detalj
vad en person faktiskt säger i verkligheten, och det kan till viss del avvika från vad man förväntar sig baserat på fonologin

Fiiri sáwirkan

min bil

Kani waa Hódan" qóyskooda.

Waa ímmisa qóf Hódan' qōyskóodu?

Waa har ingen ton om nästa ord har en ton

Meningarna	2a	2b (max 1st high tone)	2c (phrase final continuation)	2d	2e
	Lägsta (högsta) freq (hz)	Ord	freq (hz)		
Text 1.13.2 Speaker 4					
	71 (211)	hódan	209		
	88 (208)	Fíiri	210		
	88 (208)	wáa	165		
	89 (206)	waá	180		
Hódan qóyskoódu waxa uu ku noolyahay meél yar'.	90 (211)	Hódan	210		ku 199 hz
Faárax wáa Hódan áabehéed (áabahéheed på praat bilden).	79 (191)	faárax	187		
Faárax wáxa uu fálayaa beérta.	93 (205)	faárax	181		
Faárax wáa beér fále.	102 (172)	Faárax	173		
Xabíiba wáa Hódan hooyádéed.	86 (211)	Xabíiba	210		
Xabíiba wáxa áy lisaysaa sác.	105 (199)	Xabíiba	210		

Meningarna	2a	2b (max 1st high tone)		2c (phrase final continuation)	2d	2e
	Lägstá (högstá) freq (hz)	Ord	freq (hz)			
Iyadu wáa xáaska beerfaláha.	89 (207)	Íyadu	205			
Táni wáa Xáawo.	102 (195)	Táni	174			
Xaáwo wáa Hodán walaáshéed.	99 (210)	Xaáwo	211			
Wáxa áy harúur siínaysaa digáagga.	82 (210)	Wáxa	203			
Ká díbná waxá áy tagtáa dugsíga.	85 (209)	ká	211	dugsíga	187 hz	
Káni wáa Cismáan.	88 (207)	káni	185			
Cismáan wáa Hódan walaáalkéed.	89 (210)	Cismáan	210			
Wáxa úu waraabínayaa geedó yaryar.	89 (212)	wáxa	208			
Ká díbna waxa úu tagáa dúgsíga.	89 (211)	ká	164	dugsíga	184 hz	ka, 164 hz